

Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя
Тернопільська міська рада

Ternopil Ivan Puluj National Technical
University
Ternopil City Council

Корпорація «Науковий парк «Інноваційно-
інвестиційний кластер Тернопілля»

Corporation «Science Park «Innovation-
Investment Cluster of the Ternopil Region»

«Страхова компанія «ТАС»

Insurance company «TAS»

Вроцлавський економічний університет
Університет «Опольська Політехніка»
Університет прикладних наук в Нисі

Wroclaw University of Economics
Opole University of Technology
University of Applied Sciences in Nysa

Індо-Європейська освітня фундація
(Республіка Польща)

Indo-European Education Foundation
(the Republic of Poland)

Університет Дунареа де Йос м. Галац
(Румунія)

University Dunarea de Jos of Galati
(Romania)

МАТЕРІАЛИ

***ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»***

***Proceedings of the 12 International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***

УДК 330:336:338
ББК 65

Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 16 травня 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2024. 125 с.

ISBN 978-617-7875-78-8

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Марущак П.О., проректор з наукової роботи ТНТУ, д.т.н., професор
Співголова – Ціх Г.В., декан факультету економіки та менеджменту ТНТУ, к.е.н., професор
Співголова – Панухник О.В., завідувач кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

Дейнека Ю.П. – начальник управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, Україна)

Демкура Т.В. – віце-президент з питань регіонального розвитку Міжнародної торгової палати ICC Ukraine (м. Тернопіль, Україна)

Колос О.С. – директор ТОВ «Торговий дім «Інтеграл» (м. Тернопіль, Україна)

Тимошик М.М. – директор ТОВ «Маркетингові технології ПБС» (м. Тернопіль, Україна)

Химич Г.П. – директор Корпорації «Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»» (м. Тернопіль, Україна)

Яцишин Н.З. – директор Тернопільського представництва Страхова компанія «ТАС-life» (м. Тернопіль, Україна)

Зелінська Анетта – професор, кафедра перспективних досліджень менеджменту, Вроцлавський економічний університет, Dr.Hab (м. Вроцлав, Республіка Польща)

Клеменс Бригіда – доцент кафедри регіональної політики та ринку праці, голова педагогічної ради з економіки Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Опалка Анна – керівник відділу з міжнародних зв'язків Університету прикладних наук в Нисі, PhD (м. Ниса, Республіка Польща)

Вілімовська Зоф'я – директор інституту фінансів Університету прикладних наук в Нисі, Dr.Hab. (м. Ниса, Республіка Польща)

Рокіта-Поскарт Діана – професор кафедри регіональної політики та ринку праці Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Кумар Прадіп – голова Індо-Європейської освітньої фундації, PhD (м. Варшава, Республіка Польща)

Зека Єкатеріна Даніела – виконавчий директор Документаційного центру управління маркетингу в промисловості та сільському господарстві, Університет Дунареа де Йос м. Галац, PhD (м. Галац, Румунія)

Флоріна Оана Вірланута – професор, факультет економіки і бізнес-адміністрування, Університет Дунареа де Йос, PhD (м. Галац, Румунія)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Панухник О.В., завідувачка кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

науково-педагогічні працівники кафедри економіки та фінансів ТНТУ:

Артеменко Л.Б., Винник Т.М., Зарічна Н.З., Крамар І.Ю., Крупка А.Я., Мариненко Н.Ю., Левицький В.О., Письменний В.В., Радинський С.В., Тимошик Н.С.

Науковий секретар

Маркович І.Б. – доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ, к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол №11 від 20 травня 2024 р.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори.

ISBN 978-617-7875-78-8

© ФОП Паляниця В.А., 2024

ЗМІСТ	
<u>СЕКЦІЯ 1</u>	
<u>Розвиток соціально-економічних систем мікро-, мезо- і макrorівня: конфлікт традиційних моделей та економічних реалій 21 століття</u>	
Левицький Віталій АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ФРІДРІХА ГАЙЄКА НА ЦІННОСТІ ВІЛЬНИХ РИНКІВ ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛІЗМУ	7
Мариненко Наталія, Ерстенюк Тарас ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ПОДОЛАННЯ	9
Маркович Ірина РОЛЬ МІКРО- ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ В ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	11
Письменний Віталій, Долик Ірина ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ З АДМІНІСТРУВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ	12
Стельмащук Юлія АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ДО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	14
Стельмащук Юлія ДОПОМОГА МВФ ДЛЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	17
<u>СЕКЦІЯ 2</u>	
<u>Особливості інтеграції держави, бізнесу, науки, освіти в умовах цифровізації суспільства</u>	
Курах Олександр ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕР ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ, ЩО ОХОПЛЕНІ ПРОЦЕСАМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	19
Панухник Олена, Пришляк Данило НАБУТТЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	21
Панухник Олена, Стельмащук Юлія ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ	23
<u>СЕКЦІЯ 3</u>	
<u>Роль і потенціал вітчизняного підприємництва у розвитку економічно стійкої держави</u>	
Амброзюк Василина СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОМУНІКАЦІЙ БРЕНДУ З АУДИТОРІСЮ	25
Артеменко Людмила ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	27
Білий Юрій СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	30
Галушак Ольга, Ваврик Сергій ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИМ МЕХАНІЗМОМ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	32
Довбенко Ярослав ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ТА КАРТОГРАФУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	34
Зарічна Надія ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	35

Калинка Василь БІОІНЖЕНЕРНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТЕЗУВАННЯ КІНЦІВОК (ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ)	37
Коваль Сергій, Мельник Лілія ОСНОВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	38
Крамар Ірина, Баранов Костянтин ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	40
Кутко Тарас, Яворський Андрій ВІПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	42
Провальна Юлія ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ-ДОНОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ	43
Радинський Сергій, Радинська Софія ORGANIZACJA ZARZĄDZANIA KADRAMI W PRZEDSIĘBIORSTWIE W KONTEKŚCIE STRATEGII REALIZACJI PLANOWANIA BIZNESOWEGO	45
Фещин Тетяна РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ	48
Химич Ірина, Костюк Надія ЕТНІКО-ТРАДИЦІЙНИЙ БІЗНЕС: РИНОК ВИШИВАНОК	50
Хомик Христина ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР ТА БЕЗПЕКУ КРАЇНИ	52
Янчинський Ростислав, Панухник Олена ВАЖЛИВІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ДИНАМІЧНОСТІ	54
<u>СЕКЦІЯ 4</u> <u>Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози</u>	
Гапон Вадим, Потюк Василь НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	56
Голойда Олександр МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ	59
Дзюбановська Лілія ДИНАМІКА ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	61
Околита Світлана-Марія СУПЕРЕЧЛИВИ ПОГЛЯДИ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	63
<u>СЕКЦІЯ 5</u> <u>Інновації у глобальній біржовій сфері та банківській діяльності</u>	
Демборинська Вікторія ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	65
Письменний Віталій, Романюк Марія СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	67
<u>СЕКЦІЯ 6</u> <u>Страховий ринок України – каталізатор чи стримувач прогресивних змін у вітчизняній економічній системі?</u>	
Гнатюк Лідія ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ТА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СТРАХУВАННІ	70

Крет Віталій СУЧАСНИЙ СТАН ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	72
Наливайчук Ірина СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	74
<u>СЕКЦІЯ 7</u>	
<u>Майбутнє конкурентоспроможності: розумне управління, розумні території, розумний бізнес</u>	
Вівчар Олег ВПЛИВ АВТОМАТИЗАЦІЇ БЛОКІВ РОЗПОДІЛУ УПРАВЛІННЯ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ СИСТЕМ	76
Вівчар Олег ВПЛИВ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БРАГОРЕКТИФІКАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА	77
Крупка Андрій ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ НІВЕЛЮВАННЯ	79
Синоверський Назар, Мариненко Наталія ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНОЇ ТОРГІВЛІ	81
Стецюк Олеся СОЦІАЛЬНА КОМЕРЦІЯ: ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНА ТОРГІВЛЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО ЗРОСТАННЯ	83
Суховерша Володимир ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	86
Суходольська Ірина РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ БІЗНЕСУ	88
<u>СЕКЦІЯ 8</u>	
<u>Трансформація бізнес-процесів у контексті сталого розвитку</u>	
Беззубка Василь ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	91
Гаврилов Микола МАЙБУТНЄ РОЗУМНИХ ТЕРИТОРІЙ: ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА БЕЗПЕКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ	93
Ракочий Тарас ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ ШЛЯХОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	95
Каськів Ярослав СМАРТ-БУДІВНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	97
Решетуша Станіслав ПРИНЦИПИ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ АМАЗОН	99
Тивоняк Володимир ІННОВАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ	101
Урбан Дмитро АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ В ЕПОХУ РОЗУМНОГО УПРАВЛІННЯ	103
Федотов Дмитро ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ГУМАНІТАРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ ВІЙНОЮ	104
Черкашин Інна ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР	106

СЕКЦІЯ 9**Трансформація бізнес-процесів у контексті сталого розвитку**

Боднар Артур МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CRM-СИСТЕМ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	109
Киндич Тетяна ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ	112
Ландяк Тарас, Мельник Лілія ВІДХОДИ ЯК ВТОРИННІ РЕСУРСИ У ВИРОБНИЧОМУ ПРОЦЕСІ	114
Пастухевич Ігор ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАШИНОБУДУВАННІ	116
Черній Ігор ВПЛИВ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ НА СПОВІЛЬНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	118
Янчинський Володимир, Панухник Олена МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СВІТОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ РЕФОРМ У МОДЕЛЬ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ	120

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МІКРО-, МЕЗО- і
МАКРОРІВНЯ: КОНФЛІКТ ТРАДИЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

УДК 338.05

Левицький Віталій
доктор історичних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Levytskyi
Doctor of Sciences (History), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ФРІДРІХА ГАЙЄКА НА ЦІННОСТІ ВІЛЬНИХ РИНКІВ
ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛІЗМУ
THE RELEVANCE OF FRIEDRICH HAYEK'S VIEWS ON THE VALUE OF FREE
MARKETS AND THE THREAT OF SOCIALISM

«Капіталізм вільного підприємництва як економічна система не є причиною наших проблем, він є єдиним інструментом, який ми маємо, щоб покласти край голоду, бідності та злидням у всьому світі. Емпіричні докази не викликають сумнівів. Саме тому, оскільки немає жодних сумнівів у тому, що капіталізм вільного ринку є кращим – з точки зору продуктивності – ліві ортодокси нападають на капіталізм за його моральні проблеми, за те, що він є – на думку його противників – несправедливою. Вони кажуть, що капіталізм поганий, бо індивідуалістичний, а колективізм хороший, бо альтруїстичний стосовно інших. Отже, вони прагнуть соціальної справедливості, але ця концепція, яка стала модною останнім часом, є константою в політичному дискурсі вже понад 80 років» [1].

Ф. Гайєк був провідним ідеологом австрійської економічної школи; у галузі економічних досліджень його головними інтересами були теорії економічних циклів, грошей і капіталу. Він полемізував щодо цих проблем з апологетами теорії Кейнса та був противником державного регулювання економіки й вважав ринок і конкуренцію найбільш досконалими механізмами координації економічної діяльності. У своїй праці «Дорога до рабства» Ф. Гайєк стверджує думку про неминучість тиранії та злиднів (двох основних складових рабства) при будь-яких спробах збудувати суспільство, відмінне від ліберального і капіталістичного. Альтернативою колективістським і тоталітаристським тенденціям він вважав відновлення і розвиток програми лібералізму, який походить від ідей класичного лібералізму.

Провідною ідеєю економічної філософії Ф. Гайєка є концепція «спонтанного порядку», яка містить такі положення:

- ринкова економіка виникає та еволюціонує як результат взаємодії людей, але це не означає можливості цілеспрямованого впливу людей на ці процеси;
- розвиток ринкової системи відбувається за власною внутрішньою логікою, зумовленою тим, що у її формуванні люди керуються своїми практичними знаннями. Ці знання є неусвідомленими, і тому не можуть бути формалізованими, узагальненими в теоріях і взятими за основу економічної політики;
- практичні знання господарюючих суб'єктів являють собою розсіяну і неякісну інформацію про умови та параметри поточної діяльності у сфері економіки;
- ринковий порядок цілком виключає можливість будь-якого зовнішнього втручання у цей процес без загрози часткової або повної руйнації;

- ринковий порядок принципово відрізняється від природних і технологічних об'єктів і систем, знання про які легко можна формалізувати за допомогою математичних графіків і формул та використовувати для управління ними [2].

Австрійський неоліберал Ф. Гайек був непохитним у переконанні, що механізм ринкового розподілу є більш прийнятним для суспільства завдяки його нейтральності. Ринковий розподіл не може бути справедливим чи несправедливим, адже ніхто умисно не призначає окремим суб'єктам право на одержання тієї чи іншої частки доходу. Тому, на думку австрійця, вимога «справедливого» ринкового розподілу на практиці означає виокремлення у суспільстві осіб чи груп, які одержують право на привласнення особливої винагороди, безпосередньо не пов'язаної з їхньою економічною діяльністю, і тому є несправедливою [3, С. 20-21].

У своїх роботах Ф. Гаск підкреслював важливість правової держави для забезпечення індивідуальних свобод та обмеження влади уряду. Він аргументував, що правова держава повинна гарантувати стабільність закону, прозорість і незалежність судової системи від політичних впливів. Ф. Гаск вважав, що це є ключовим елементом для захисту прав та свобод громадян. У своїй книзі «Право, законодавство та свобода», Ф. Гаск, зазначає: «...після того як люди сторіччями билися за те, що вони вважали за «правопорядок», розуміючи під цим не будь-який порядок, нав'язаний владою, а порядок, утворений внаслідок дотримання людьми універсальних правил гідної поведінки; після того як термін «право» впродовж майже такого самого часу зумовлював сенс таких політичних ідеалів, як «принцип панування права», «правова держава», «поділ влади» й набагато старіша концепція права як захисту особистої свободи, та допомагав у конституційних документах обмежити способи ущемлення основних прав людини Ми маємо принаймні визнати, що в певних контекстах, у тому числі юридичних, слово «право» має дуже специфічне значення, відмінне від того, в якому воно вживається в інших контекстах, і те, що називається правом у цьому специфічному сенсі, може відрізнитися за походженням, ознаками, функціями й можливим змістом від деяких інших формулювань, які також називаються «правом» [4, С. 76].

Реалізація будь-яких особливих моделей розподілу в умовах ринкової системи визнана неможливою через відсутність акумульованого в єдиному центрі широкого масиву конкретної інформації (так зв. інформаційна проблема ринку, проблема розпорошеного знання за Ф. Гайеком). Економічна діяльність здійснюється в умовах неповної інформації, а тому збирання, акумулювання і використання інформації центральним органом несе загрозу її суттєвого викривлення, ігнорування потреб і прагнень економічних суб'єктів. Окрім того, неоліберали визнають і підтримують багатоманітність особистих цілей індивідів і множинність центрів прийняття рішень та рішуче відкидають модель суспільства, яка нав'язує індивідам ієрархію обов'язкових цілей [3, С. 21].

Ф. Гайек стверджував, що у суперечці між соціалізмом і ринковим порядком мова йде ні більше, ні менше як про виживання. Дотримання соціалістичної моралі призвело б до знищення більшої частини сучасного людства і зубожіння основної маси тих, хто б залишився.

Проте теоретична база неокласичної економічної теорії розробляє інструментарій, що мимоволі стає функціональним для державного втручання, соціалізму та деградації суспільства. Проблема неокласиків полягає в тому, що оскільки їх модель не відповідає дійсності, вони приписують помилки нібито провалам ринку, замість того, щоб переглянути підвалини своєї моделі. Під приводом нібито провалу ринку запроваджуються регуляції, які лише породжують викривлення у системі цін, що перешкоджають економічним розрахункам, а отже, заощадженням, інвестиціям та зростанню. Ця проблема, по суті, полягає в тому, що навіть нібито лібертаріанські економісти не розуміють, що таке ринок. Якби вони розуміли, швидко з'ясували б, що така річ, як провал ринку, неможлива [1].

Отже, панівна доктрина «соціальної» (розподільної, дистрибутивної) справедливості протистоїть ліберальному концепту індивідуальної, або комутативної, справедливості. Прихильники егалітарної концепції розподільної справедливості формують своєрідний

«культ» соціальної справедливості, який неминуче руйнує свободу особистого вибору та мотиваційні механізми будь-якого суспільства, проте залишається досить привабливим як для пересічних громадян, так і для політиків. Всезагальна віра у здатність реалізації егалітаристської доктрини розподільної соціальної справедливості проголошена Ф. Гайєком найнебезпечнішою загрозою для загальноцивілізаційних цінностей, адже вона характеризується нав'язуванням певних типів підприємницької та споживацької економічної поведінки, які обмежують економічну свободу та вільний вибір.

Перелік використаних джерел:

1. Західний світ у небезпеці. URL: <https://forbes.ua/svit/zakhidniy-svit-u-nebezpetsi-chim-novooibraniy-prezident-argentini-ta-anarkhokapitalist-khaver-miley-zdivuvav-davos-18012024-18608> (дата звернення до ресурсу 28.04.2024 року)
2. Фрідріх Август фон Гайєк. URL: <http://nobel.knute.edu.ua/index.php/nobelivski-laureati/fridrikh-avgust-fon-gajek> (дата звернення до ресурсу 29.04.2024 року)
3. Нестеренко О. Соціальна справедливість та ліберальна традиція: погляд Ф. фон Хайєка *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2019. № 4. С. 19-26
4. Олійник Ю.В. Політико-правові ідеї Фрідріха Гаєка щодо розвитку та значення концепції правової держави. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 81. Частина 1. С. 73-80

УДК 330.3

Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Ерстенюк Тарас

аспірант
кафедра економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Taras Ersteniuk

Post-graduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ПОДОЛАННЯ FUNCTIONING OF DOMESTIC BUSINESS UNDER WARTIME: MAIN PROBLEMS AND MEASURES TO THEIR OVERCOMING

В умовах сьогоденішнього військового протистояння нашої країни жорсткому тоталітарному російському режиму, важливе значення має, окрім фронту бойових дій, наявність та розвиток фронту економічного. Військове протистояння обумовлює значні фінансово-економічні витрати, які можливо фінансувати за рахунок підприємницького сектору, що генерує прибутки та наповнює державний бюджет. Відповідно, налагодження функціонування та забезпечення можливості сталого розвитку підприємств в умовах війни є запорукою подальшої боєздатності нашої армії, відновлення економічного потенціалу України та забезпечення добробуту пересічного громадянина.

Згідно результатів досліджень щодо основних проблем функціонування вітчизняних підприємств після початку війни [1], відзначено те, що 56% опитаних суб'єктів підприємництва заявили про те, що потребували нових замовлень і ринків збуту, для 33% не вистачало грошей на подальший розвиток, а 23% бажали вирішити труднощі з логістикою. Також на початку повномасштабного вторгнення майже 50% усіх суб'єктів бізнесу повинні були змінити сферу діяльності, переорієнтуватися на нові види діяльності або ж релокуватися у інші регіони, що обумовило формування нових взаємовідносин із клієнтами, побудову нових логістичних ланцюгів, необхідність додаткового фінансування їх діяльності.

Результати опитування [2] засвідчили те, що більше половини суб'єктів бізнесу проходили або ж завершили реалізацію трансформації бізнесу, при цьому більше третини підприємств не потребували трансформації.

У перспективі важливо нівелювати проблеми та основні бар'єри, які стримують розвиток економічних процесів в нашій країні в цілому та підприємницького сектору зокрема. Тому серед заходів, які забезпечать активізацію розвитку українських підприємств вже у найближчій перспективі, важливо виокремити такі:

- пошук нових споживачів та ринків збуту продукції;
- формування інфраструктурного та логістичного забезпечення;
- орієнтування на інноваційні технології;
- активне залучення інвестиційних ресурсів;
- впровадження нових інноваційних форм підприємництва;
- пошук та подальше навчання висококваліфікованого та високопрофесійного персоналу;
- впровадження у виробничо-господарську діяльність енергоефективних, екологічних і ресурсозберігаючих технологій;
- впровадження безпекових заходів та ін.

Втілення цих заходів дасть змогу підприємницькому сектору ефективно функціонувати та розвиватися як в умовах інтенсивної війни, так і надалі, після перемоги нашої держави.

Перелік використаних джерел:

1. Шульга С. Що відбувається з бізнесом у воєнний час – дослідження Mastercard. URL: <https://blog.portmone.com.ua/uk/blog-ua/shho-vidbuvayetsya-z-biznesom-u-voyennyj-chas-doslidzhennya-mastercard>
2. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 77 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf

Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ МІКРО- ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ В ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ THE ROLE OF MICRO AND SMALL BUSINESSES IN REVIVING UKRAINE'S ECONOMY DURING THE WAR

Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, завдала нищівного удару по національній економіці. Значна частина промислових та інфраструктурних об'єктів була пошкоджена або зруйнована. Сотні тисяч людей були змушені залишити місця постійного проживання та роботи. Проте саме в таких складних умовах особливої ваги набуває діяльність суб'єктів мікро- та малого підприємництва, які формують стійкий середній клас - основу економічної та політичної стабільності держави.

Малий бізнес відіграє ключову роль у відновленні економіки завдяки своїй гнучкості, мобільності та швидкій адаптації до мінливих обставин воєнного часу. Він забезпечує зайнятість значної частини працездатного населення, виробництво товарів та послуг для задоволення базових потреб громадян. На відміну від великих підприємств, мале підприємство демонструє більшу стійкість в умовах війни, оскільки не так критично залежить від зруйнованих ланцюгів поставок, працюючи переважно з локальними ресурсами.

За даними опитування Американської торгівельної палати в Україні і Citi Україна найголовнішими проблемами ведення і розвитку бізнеса в Україні наразі є [1]:

- ракетні атаки на бізнес-активи і об'єкти критичної інфраструктури;
- здоров'я і психічний стан робітників;
- зниження економічної і споживчої активності;
- доступ до електроенергії, водо- та теплопостачання, мобільного зв'язку;
- залучення і збереження топ-кадрів;
- проблемі із транспортом і логістикою.

Також представники малого і середнього бізнесу вказують на збільшення тиску з боку державних органів і регуляторні виклики, відсутність та невисока платоспроможність клієнтів тощо.

Важливим позитивним ефектом діяльності мікропідприємців є швидка диверсифікація економіки шляхом заповнення ринкових лакун. Під час війни з'явився значний попит на нові види продукції та послуг – відновлювальні роботи, логістика, громадське харчування для військових та переселенців. Малі підприємства змогли гнучко переорієнтуватися на ці потреби ринку.

Разом з тим, діяльність малого бізнесу в умовах війни стикається з низкою викликів - пошкодження приміщень та майна, відсутністю належного фінансування та державної підтримки, труднощами з логістикою та працівниками.

Для подолання цих перешкод уряду необхідно розробити комплексну програму сприяння розвитку мікро- та малого підприємництва:

1) Створити систему прискореного відшкодування збитків малим підприємцям із держбюджету.

- 2) Запровадити пільгове кредитування та оренду приміщень.
- 3) Ввести податкові канікули на період воєнного стану.
- 4) Започаткувати освітні програми з підприємницьких навичок для ВПО.
- 5) Забезпечити доступ до електронних держпослуг та онлайн-торгівлі.
- 6) Сприяти розширенню мікрофінансування та фандрайзингу.
- 7) Залучати малий бізнес до відбудовчих робіт та держзакупівель.

Крім того, держава повинна лобіювати залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для розвитку мікропідприємництва, зокрема через донорські програми ЄС, USAID, ЄБРР та ін.

Отже, мікро- та малий бізнес є рушійною силою відновлення національної економіки після завершення війни. Держава має всіляко підтримувати цей сектор через фінансово-кредитні, регуляторні та організаційні інструменти, що дозволить забезпечити зайнятість, продовольчу безпеку та збереження соціально-економічної стабільності в умовах воєнних дій.

Перелік використаних джерел:

1. Fintream. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році (2023) URL: <https://fintream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analytyka/>

УДК 336.2

Письменний Віталій

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Rysmennyi Vitalii

Doctor of Economic Sciences, Docent
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Долик Ірина

студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Dolyk Iryna

Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ З АДМІНІСТРУВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ORGANIZATION OF THE WORK OF THE MAIN DEPARTMENT OF THE STS IN THE TERNOPIL REGION ON EXCISE TAX ADMINISTRATION

Акцизний податок є одним з ключових інструментів фіскальної політики України. Його важливість полягає в тому, що він не тільки забезпечує надходження до бюджетів різних рівнів, а й впливає на споживчі звички, здоров'я громадян та екологічну стійкість. Сплата цього податку покладається на виробників й імпортерів певних товарів, які підпадають під акцизне оподаткування, як-от пальне, алкогольні та тютюнові вироби тощо. Організацію роботи щодо контролю за їх виробництвом та обігом, а також адміністрування акцизного податку здійснює ДПС України.

У Тернопільській області безпосередньо цим займається управління контролю за підакцизними товарами Головного управління ДПС у Тернопільській області, яке включає такі структурні підрозділи: відділ контролю за виробництвом й обігом спирту, спиртовмісної продукції, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах та пального; відділ адміністрування акцизного податку і контролю за обігом марки акцизного податку; відділ ліцензування торгівлі підакцизними товарами та зберігання пального; відділ обслуговування акцизних складів та податкових постів.

Його основні функції полягають в організації та контролі за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування і сплати до бюджету акцизного податку, організації функціонування системи електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового, ведення Єдиного державного реєстру витратомірів-лічильників і рівнемірів, ліцензування діяльності суб'єктів господарювання з гуртової торгівлі паливом, алкогольними та тютюновими виробами, організація роботи, пов'язаної зі зберіганням і продажем марок акцизного податку.

Окрема сфера діяльності управління стосується контрольних функцій за виробництвом та обігом пального, алкогольних і тютюнових виробів, а також забезпечення міжгалузевої координації у цій сфері, дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять роздрібну торгівлю підакцизними товарами вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін, встановлених виробниками або імпортерами [1]. Проведення ним фактичних і камеральних перевірок дозволяє перевірити відповідність податкових зобов'язань платників податків вимогам законодавства.

За результатами роботи управління контролю за підакцизними товарами Головного управління ДПС у Тернопільській області встановлено, що у 2023 р. при доведеному показнику надходження акцизного податку до державного бюджету з вироблених в Україні товарів 117,6 млн грн, було зібрано 164,0 млн грн, що забезпечило виконання доходів на 139,5%. Структуру акцизного податку склали надходження від виробництва спирту – 2,4 млн грн (1,5%), горілчаної продукції – 141,1 млн грн (86,0%), пива – 20,5 млн грн (12,5%), виноробної продукції й електроенергії – по 0,03 млн грн (0,01%).

Також управління здійснює контроль за надходженням акцизного податку з роздрібного продажу підакцизних товарів. У 2023 р. вони склали 95,3 млн грн, при доведеному показнику 88,8 млн грн, що становить 107,2%. У структурі підакцизних товарів найбільшу питому вагу займали надходження з роздрібного продажу алкогольних напоїв – 62,1 млн грн (65,2%) та пива – 31,4 млн грн (33,0%). Натомість надходженням акцизного податку з роздрібного продажу тютюнових виробів було незначним, а саме 1,8 млн грн (1,8%).

Ще одна функція управління контролю за підакцизними товарами Головного управління ДПС у Тернопільській області – ліцензування. У 2023 р. ним було забезпечено надходження плати за ліцензії до бюджету в сумі 23,5 млн грн при прогнозованому завданні 18,9 млн грн, що становить 124,4% виконання. При цьому анульовано 938 ліцензій на право здійснення роздрібною торгівлю алкогольними та тютюновими виробами. Станом на 01.01.2024 р. кількість ліцензій становить 4561 шт. в тому числі: 2484 шт. – алкогольними напоями та 2077 шт. – тютюновими виробами [2].

Попри те, що управління контролю за підакцизними товарами Головного управління ДПС у Тернопільській області в цілому справляється зі своїми функціями, можна виокремити ряд пропозицій щодо покращення його роботи:

- вдосконалення інформаційних систем та технологій для автоматизації процесів збору, обробки й аналізу даних з метою ефективного контролю за надходженням акцизного податку;

- забезпечення тісної співпраці та координації діяльності з іншими контролюючими органами, такими як митниця, поліція й інші, для запобігання контрабанді та незаконному обігу підакцизних товарів;

- проведення інформаційних кампаній, навчальних семінарів та інших заходів для

громадськості з питань правильного розуміння та виконання законодавства, яке стосується виробництва і продажу підакцизних товарів.

Насамкінець зазначимо, що організація роботи управління контролю за підакцизними товарами Головного управління ДПС у Тернопільській області з адміністрування акцизного податку є ефективною та відповідає сучасним вимогам. При цьому постійне вдосконалення процесів податкового адміністрування, впровадження нових технологій і підвищення професійного рівня працівників залишаються ключовими завданнями для забезпечення його успішного функціонування.

Перелік використаних джерел:

1. Управління контролю за підакцизними товарами. URL: <https://tr.tax.gov.ua/okremi-storinki/struktura/454917.html>.

2. Звіт про виконання роботи Головного управління ДПС у Тернопільській області на 2023 рік. Тернопіль, 2023. 31 с.

УДК 338.05

Стельмашук Юлія

студентка групи ПФ-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Тимошик Наталія

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yulia Stelmashchuk

Student of the group ПФ-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Tymoshyk

PhD (Economics), Doцент

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ДО УМОВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ ADAPTATION OF THE SOCIAL INSURANCE SYSTEM TO THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICT IN UKRAINE

Соціальне страхування є важливим інструментом соціального захисту населення, що забезпечує певний рівень доходів та медичну допомогу в разі настання страхових випадків, таких як хвороба, інвалідність, безробіття або старість. В Україні система соціального страхування складається з кількох окремих видів обов'язкового державного соціального страхування, а також добровільних недержавних форм. Основними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні є пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, а також страхування тимчасової втрати працездатності. Ці види страхування фінансуються за рахунок страхових внесків роботодавців та працівників і регулюються відповідними законами.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ, система соціального страхування України зазнала значних викликів та змін. Поява великої кількості внутрішньо переміщених осіб, збільшення рівня безробіття, зупинка роботи підприємств і відповідно виплати

матеріальної допомоги та різного роду компенсацій. Це спричинило додатковий тиск на фонди соціального страхування та соціальні виплати. Водночас, уряд вжив низку заходів для підтримки постраждалих від війни та забезпечення функціонування системи соціального страхування в нових умовах. Зокрема, були запроваджені додаткові соціальні виплати для внутрішньо переміщених осіб, постраждалих цивільних та військових. Після 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабної війни росії проти України, система надання соціальних послуг в країні зазнала серйозних викликів. Міністерство соціальної політики розробило рекомендації щодо спрощення та оптимізації процедури надання соціальних послуг, зокрема шляхом їх екстреного (кризового) надання протягом доби після звернення. Уряд ухвалив низку постанов та законодавчих змін, які дозволили надавати різні соціальні послуги за спрощеною системою під час воєнного стану, а також безоплатно для постраждалих від війни осіб. Попит на соціальні послуги зріс у 2-4 рази після введення воєнного стану, проте бюджети місцевого рівня витрачали на це лише близько 10% соціальних видатків, більшість йшла на заробітну плату працівникам. Залучення недержавного сектору, зокрема громадських об'єднань осіб з інвалідністю, як надавачів соціальних послуг залишається слабкою, незважаючи на законодавчі механізми. Для покращення ситуації Уряд ухвалив постанову про фінансову підтримку таких громадських організацій для надання ними соціальних послуг [1].

Одним із ключових викликів під час війни є забезпечення належного фінансування системи соціального страхування. Збройний конфлікт зазвичай призводить до зростання потреб у соціальній допомозі, зокрема медичній, психологічній та матеріальній підтримці населення. Однак, в умовах війни державні ресурси можуть бути обмежені через високі витрати на оборону та ведення бойових дій. Тому критично важливо знайти шляхи для стабільного та достатнього фінансування соціального страхування під час війни. Це можна зробити завдяки залученню додаткових джерел фінансування, таких як міжнародна допомога, створення спеціальних фондів чи інших механізмів. Водночас, не менш важливим є дотримання основоположних принципів системи соціального страхування навіть в екстремальних умовах воєнного часу [2].

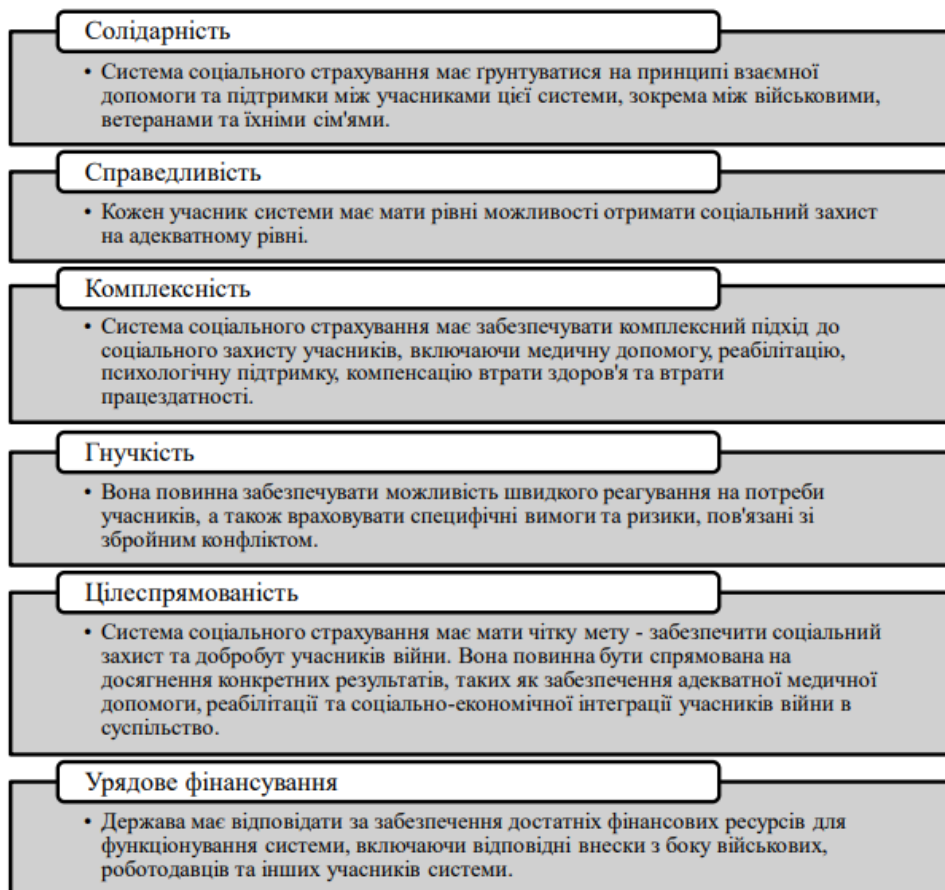

Рис. 1 Принципи системи соціального страхування в Україні в умовах війни

Джерело:[1]

Система соціального страхування в Україні проходить серйозне випробування під час повномасштабної війни з росією. Незважаючи на зусилля Уряду щодо оптимізації процедур надання соціальних послуг та виплат, наявні механізми виявилися недостатніми для задоволення зростаючих потреб населення. Залишається низка невирішених питань, зокрема неефективне використання соціальних видатків, слабке залучення недержавного сектору та недостатнє фінансування. Головною проблемою являється низька ефективність таких програм. Кошти, які направляються на не ефективні програми та ініціативи, призводять до соціальних та економічних проблем в країні і відповідно втрати можливостей для підвищення якості життя населення. Потрібно приділяти особливу увагу вирішенню цих проблем, а саме необхідно переглянути політику розподілу соціальних видатків, активніше залучати громадські організації та шукати альтернативні джерела фінансування, включно з міжнародною допомогою [3]. Водночас, вкрай важливо не втратити основні принципи соціального страхування, які забезпечують гідний захист громадян у складних життєвих обставинах. Комплексний підхід до реформування системи допоможе підвищити її стійкість і ефективність в умовах воєнного часу та відновленні в повоєнний період.

Перелік використаних джерел:

1. Шевченко А. В., Боднар О. А. Система соціального страхування України в умовах війни. *Трансформація страхового ринку України в світлі сучасних економічних викликів*: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 18-19 квітня 2023 р. м. Миколаїв, 2023 URL: <https://dSPACE.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14316/1/bcd66d78af.pdf>
2. Чесакова М., Бортун К., Логвиненко В., Молотай В., Тимошик Н. Удосконалення політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. *Огляд економіки та фінансів*. Том 21. 2023 С. 955-961 URL: <https://refpress.org/ref-vol21-a105/>

3. Тимошик Н.С. Загальний стан та пріоритетні напрями розвитку фінансового сектору України в умовах війни. Modern science: challenges of today: монографія. Братислава, Словаччина. 2023. С. 89-123 URL: <http://surl.li/>

УДК 336.74(477)

Стельмашук Юлія
студентка групи ПФ-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yulia Stelmashchuk
Student of the group ПФ-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДОПОМОГА МВФ ДЛЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

IMF ASSISTANCE FOR UKRAINE: FEATURES OF COOPERATION DURING THE WAR PERIOD

Повномасштабне вторгнення росії на територію України спричинило глобальні руйнування інфраструктури, тимчасову окупацію частини території та зниження економічної активності. Зважаючи на це, одним із найважливіших завдань для України після 24 лютого 2022 року і до сьогодні залишається забезпечення фінансової стабільності та мобілізації необхідних ресурсів для забезпечення життєдіяльності країни. У цьому контексті співпраця з Міжнародним валютним фондом набуває особливого значення, бо МВФ виступає у ролі «донора» для нашої країни.

На відміну від інших фінансово-кредитних інституцій, МВФ не надає фінансування для реалізації окремих інвестиційних проектів. Натомість, основним механізмом допомоги Фонду є надання позик країнам, що опинились у кризовій ситуації. Ця фінансова підтримка покликана створити «вікно можливостей» для урядів, які впроваджують політику, спрямовану на відновлення макроекономічної стабільності та економічного зростання. Історія співробітництва МВФ з Україною почалася у 1994 році. Важливо зауважити те, що ця інституція робить суттєві винятки для України. Ми стали першою країною, котрій Міжнародний Валютний Фонд надав кредит у стані війни [1]. У Фонду немає прямих заборон на кредитування країн у стані війни, проте він не може надавати країнам фінансування без чіткого макропрогнозу. Через розгортання в Україні у 2014 році масштабної економічної кризи на фоні російської агресії на сході країни, макроекономічні показники, що були закладені у програму фінансування не справдилися і тоді МВФ на запит українського Уряду ухвалив чотирирічну програму «Механізм Розширеного Фінансування» замість діючої на той час програми «Stand-by» [2].

Співпраця з МВФ має особливе значення для України, оскільки надання кредитування країні в умовах війни є нестандартною практикою для Фонду. Починаючи з 2014 року, Україна отримала від МВФ понад 12 мільярдів доларів США у рамках трьох попередніх програм, що діяли до початку повномасштабної війни. Ці кошти відіграли ключову роль у

забезпеченні економічної стабільності та збереженні інвестиційної привабливості України на тлі російської агресії. На початку 2023 року Україна успішно пройшла Моніторингову програму, що дозволило розпочати переговори щодо нової повноцінної програми фінансування. У результаті, наприкінці березня поточного року Виконавча рада МВФ затвердила чотирирічну програму розширеного фінансування (EFF) для України на суму близько 15,6 мільярдів доларів США [3]. Проте варто розуміти, що такі винятки МВФ робить лише за виконання певних умов: у фіскальному, фінансовому секторах, антикорупційній, монетарній, валютній, соціальній, пенсійній політиці й важливо правильно та вчасно їх виконати.

Отже, співпраця з Міжнародним валютним фондом відіграє вирішальну роль для забезпечення стабільності української економіки в умовах війни російської федерації проти України. МВФ виступає не лише фінансовим донором для України, а й своєрідним «наглядачем» за дотриманням належної економічної політики. Водночас, подальше кредитування з боку МВФ прямо залежить від готовності української влади імплементувати комплекс реформ у фіскальній, фінансовій, антикорупційній, монетарній, валютній, соціальній та пенсійній сферах. Виконання цих жорстких умов є запорукою макроекономічної стабілізації та відновлення економічного зростання в повоєнний період. Відтак, конструктивний діалог з МВФ та послідовна реалізація узгоджених реформ мають стати незаперечним пріоритетом для української влади в найближчій перспективі. Це дозволить не лише акумулювати необхідні фінансові ресурси, а й зміцнити довіру з боку інших міжнародних партнерів та інвесторів. Однак у той же час варто зазначити, що

Перелік використаних джерел:

1. Ukraine, IMF Near \$900 Million Payment Amid Stalled US Aid: Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-02-21/ukraine-imf-near-900-million-payment-amid-stalled-us-aid?srnd=premium-europe>
2. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf>
3. Інститут аналітики та адвокації. Україна та МВФ: нова програма в умовах війни URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrayina-ta-mvf-nova-programa-v-umovah-vijny/>

СЕКЦІЯ 2
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ, НАУКИ,
ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

УДК 338.244

Курах Олександр
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Kurah
Postgraduate Student
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕР ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ,
ЩО ОХОПЛЕНІ ПРОЦЕСАМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**
**FEATURES OF SPHERES OF PUBLIC ADMINISTRATION COVERED BY
DECENTRALIZATION PROCESSES IN UKRAINE**

Розуміння передумов необхідності та можливих напрямків змін у підходах до управління бізнес-процесами в територіальних громадах є важливою компонентою комплексної моделі смарт та інклюзивного розвитку.

Радикальні трансформації були характерні для суспільства і в минулому, наприклад, винахід друкарського верстата у 15 столітті, промислова революція 19 століття, яка повністю змінила підходи до організації та ведення виробництва, використання конвеєра у 20 столітті та революція штучного інтелекту у 21 столітті. Сучасні тенденції у розвитку технологій налагодження та реалізації виробничо-збутових процесів, управлінських підходів до функціонування бізнес-структур, територіальних громад, регіонів та держав враховують цінність локального підходу як наслідок все більш невизначеного глобального середовища.

Однією із ключових реформ незалежної України є децентралізація, яка передбачає часткову передачу повноважень та ресурсів від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування з метою розширення можливостей територіальних громад, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

У Табл. 1 подана характеристика сфер державного управління, які охоплені процесами децентралізації.

Таблиця 1

Характеристика сфер державного управління, що охоплені процесами децентралізації

Сфера державного управління, охоплена децентралізацією	Характеристика прояву децентралізації в різних сферах державного управління
Адміністративна	Перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади в результаті утворення адміністративно-територіальних одиниць (оновлення розмежування повноважень та відповідальності між органами влади різних рівнів)
Фіскальна	Трансформація міжбюджетних відносин із акцентом на забезпечення достатності фінансових ресурсів територіальних громад та можливостей їх використання «на місцях» (зміни у бюджетному та податковому законодавстві)
Секторальна	Передача відповідальності за надання публічних послуг із загальнонаціонального на місцевий рівень (освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство тощо)

Джерело: сформовано автором самостійно

Поєднання проявів адміністративних, фіскальних та секторальних зрушень стали результатом багатьох теоретичних напрацювань, які доводять ефективність цих змін і знайшли своє втілення в економіці України.

Історичними передумовами розгортання децентралізаційних тенденцій в Україні була потреба заміни високоцентралізованої системи управління, яка залишалася ще з радянських часів, та процеси європейської інтеграції.

Як наголошує Стогова О., чинний адміністративно-територіальний устрій України сформувався відповідно в умовах радянської командно-адміністративної системи управління, принципом якої була жорстка централізація. Існуючий адміністративно-територіальний устрій не відповідає новим викликам демократичної правової держави та стримує розвиток місцевого самоврядування і заважає формуванню ефективної регіональної політики в умовах децентралізації [1, С. 208].

Локальні ініціативи часто залишалися нереалізованими через ускладнені комунікації та відсутність повноважень оперативно вирішувати нагальні проблеми на місцевому рівні.

Із ухваленням рішень щодо європейської інтеграції України стало очевидно, що така інтеграція можлива лише за умови дотримання принципів субсидіарності та місцевої демократії, які закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування та реалізується на основі Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Схвалена Кабінетом Міністрів України 01 квітня 2014 р. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передбачає децентралізацію, створення належного матеріальні (майно, зокрема земля у власності територіальних громад), фінансові (податки та збори, пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці) та організаційні умови для забезпечення виконання органи місцевого самоврядування власними та делегованими повноваженнями.

Тому намагання доручення до європейського співтовариства стало потужним прискорювачем прогресивних змін у децентралізаційних процесах.

Перелік використаних джерел:

1. Стогова О. В. Адміністративно-територіальна реформа в Україні як складова процесу децентралізації влади. Сучасне суспільство. 2017. Вип. 2 (14). С. 207-217

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Пришляк Данило

менеджер (управитель) з маркетингу
ТзОВ «Бусол»
м. Львів, Україна

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Danylo Pryshlyak

Marketing manager
“Busol” LTD
Lviv, Ukraine

НАБУТТЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ACQUISITION OF SOFT SKILLS BY HIGHER EDUCATION APPLICANTS AS A KEY FACTOR IN THE SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF SCIENTIFIC RESEARCH

Сучасний світ переживає еру постійних змін, що ставить перед освітянською спільнотою серйозні виклики, вимагаючи неперервного вдосконалення підходів до процесу навчання з метою підтримки інтелектуальних й професійних суспільних здібностей. Освітняни більше не розглядають навчання як статичний інструмент передачі знань – постійно модернізуючи змінну сферу, намагаються зміщувати акцент зі слухняного виконавця з обов’язковою вимогою hard skills на активного учасника освітнього процесу, щоб відповідати актуальним потребам суспільства, технологічним зрушенням, соціальним трендам і економічним викликам.

У цьому контексті особливо важливим є розвиток й інтеграція м’яких навичок (soft skills) у процес навчання, які визначають не тільки його ефективність, формуючи потужний спектр міжособистісних, комунікаційних, проблемно-розв’язувальних компетенцій, але й сприяють успіху в різних соціальних сферах життя.

М’які навички, такі, як комунікаційні вміння, лідерство, здатність до співпраці в команді, критичне й системне мислення, креативні компетентності, організаторські здібності, емоційна інтелігенція, уміння самоорганізації, здатність до імпровізації та ін. стають сьогодні значущими як окремо, так і в сукупності в освітньому просторі та під час формування молодих гнучко мислездатних науковців. Спроможність висловлювати свої думки, працювати в команді, аналізувати інформацію та розв’язувати проблеми стають вирішальними під час здійснення наукових досліджень, під якими розуміють багатобічний процес, котрий потребує не лише технічної майстерності, але й особистісних і когнітивних умінь [1].

Дослідники з успішно розвиненими м’якими навичками здатні краще пристосовуватися до змін середовища, швидше знаходять інноваційні рішення, потужніше стимулюють творче мислення та пошук новаторських підходів, ефективно виконують завдання, що призводить до більш успішних результатів у наукових дослідженнях. Такі навички допомагають здобувачам вищої освіти розвивати не лише власну особистість, стаючи впевненими, самостійними, креативними й гнучкими у процесі навчання, але й готують їх до викликів сучасного ринку праці, який потребує не лише фаховості, а й

надпрофесійних якостей задля побудови успішної кар'єри в рамках сучасного світу фундаментальних трансформацій, глобалізації та інформаційної економіки.

Зокрема, варто зазначити, що у процесі здійснення здобувачами освіти наукових розвідок, чільне місце посідає ефективна міжособистісна комунікація, а саме успішно налагоджений процес передавання ідей, інформації до колег та результатів дослідницьких пошуків. Самі ж наукові дослідження досить часто передбачають взаємодію у межах команди, відтак навички командної роботи: уміння слухати, шукати компроміси, делегувати завдання, – сприяють синергії дослідницьких формувань, що у підсумку визначається успішністю реалізованих проєктів. Також в теперішніх умовах чи не однією із надважливих ознак м'яких навичок є гнучкість, котра дозволяє майбутньому досліднику оперативного пристосовуватися до нестабільного наукового ландшафту, орієнтуючись на усі зміни та приймаючи їх.

Відтак, сьогодні заклади вищої освіти з метою підготовки студентів до викликів сучасного ринку праці повинні вміти інтегрувати інструменти їхнього особистісного вдосконалення з розвитку м'яких навичок у свої навчальні програми, що може включати міждисциплінарні курси з підвищення рівня soft skills, міжнародні стажування, участь в дослідницьких проєктах, майстер-класи із професійного розвитку, інноваційні навчальні платформи. Таким чином, у студентів з'явиться можливість застосування м'яких навичок у контексті виконання наукових досліджень.

Вищезначене дозволяє зрозуміти, що кожній людині та, зокрема, учаснику освітянської спільноти доцільно виховувати й набувати індивідуальні soft skills свідомо або навіть стихійно протягом усього життя. Ці навички є ключовими для створення високоякісного людського капіталу будь-якої держави та призводять до її сталого економічного росту. У такій глибинній та стрімкій світовій динаміці є важливим пам'ятати, що для надання здобувачам вищої освіти професійних компетентностей, необхідно максимально потужно й всебічно реалізовувати їхній потенціал і здібності завдяки soft skills, що створюють вагомі індивідуальні переваги для затребуваності на ринку праці, де вони є об'єктивною вимогою часу. Відтак, актуалізація новітніх аспектів реалізації освітнього процесу стає ключовим чинником ефективного проведення наукових досліджень та досягнення сталого розвитку у всіх сферах життя. Самі ж м'які навички підтримують кожен аспект дослідницького процесу, починаючи від ефективної комунікації, гнучкості, лідерства, здатності до співпраці та завершуючи критичним і системним мисленням. Завдяки визнанню та пріоритизації важливості soft skills поряд із hard skills, заклади вищої освіти мають сьогодні можливість готувати студентів як кваліфікованих дослідників у науковому просторі, котрі будуть вже зараз здатними до непередбачуваних викликів у будь-якій сфері діяльності.

Перелік використаних джерел:

1. Коляда Н.М., Кравченко О.О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 6, № 27. С. 137-145

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Стельмащук Юлія

студентка групи ПФ-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Yulia Stelmashchuk

Student of the group ПФ-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ PECULIARITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF MODERN ENTERPRISES

Сучасний світ стрімко розвивається, а технології рухаються уперед й не оминають жодної сфери людської діяльності, особливо бізнес-середовище. Штучний інтелект (ШІ) став одним із найбільш перспективних та інноваційних напрямків, що здатний, у значній мірі, змінити способи ведення бізнесу та підвищити ефективність роботи підприємств. Застосування технологій ШІ відкриває нові можливості для автоматизації процесів, аналізу великих даних, прогнозування та прийняття рішень, що допомагає компаніям зберігати конкурентоспроможність на ринку, бути більш гнучкими та дає можливість виконувати операції швидше.

Штучний інтелект відіграє все більшу роль у сфері маркетингу, допомагаючи підприємствам краще зрозуміти своїх клієнтів, оптимізувати маркетингові кампанії та підвищити ефективність своєї діяльності. Наприклад, “TurnKey” – провідна офшорна технологічна кадрова компанія в США, що допомагає стартапам і швидкозростаючим технологічним компаніям наймати високоякісних офшорних розробників програмного забезпечення, заявляє, що штучний інтелект має значний вплив на маркетинг. Використовуючи можливості ШІ, працівники застосовують його для створення власних зображень для всіх постів і статей про офшорну розробку програмного забезпечення в Латинській Америці та Східній Європі. Це дозволило компанії заощадити значний час і гроші, і при цьому отримати кращий результат, ніж при попередній, більш ручній роботі над дизайном [1].

Також ШІ можна використовувати для автоматизації базових логістичних процесів, таких, як обробка замовлень, відстеження постачань та планування маршрутів. Крім того, ШІ-системи здатні виявляти тенденції та фактори, що впливають на попит на товари та послуги, дозволяючи компаніям краще планувати запаси та ресурси для задоволення попиту. Варто зауважити, що на виробничих підприємствах нейромережі також здатна до управління складськими операціями: технології, такі як комп'ютерний зір та робототехніка, можуть автоматизувати процеси сортування, упакування та відвантаження товарів, підвищуючи точність та швидкість виконання операцій. ШІ-алгоритми також можуть аналізувати дані з датчиків та записи для визначення ймовірності виходу з ладу обладнання чи транспортних засобів, що дозволяє проводити превентивне обслуговування і зменшувати простой. На Рис. 1

схематично зображено, що не менш важливо зауважити те, що штучний інтелект може впроваджувати машинне навчання для постійного вдосконалення логістичних процесів, що призводить до зменшення витрат, підвищення точності та швидкості реакції на зміни, а це, у свою чергу, сприяє зростанню ефективності логістичних операцій підприємства.

Рис. 1 Напрями використання штучного інтелекту в логістичних процесах [2]

Штучний інтелект стрімко інтегрується у різні сфери бізнесу, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності, оптимізації процесів та покращення взаємодії з клієнтами. Компанії все частіше використовують ШІ для аналізу великих даних, автоматизації завдань та прийняття рішень на основі глибокого машинного навчання. З його допомогою бізнес може краще розуміти потреби споживачів, прогнозувати тренди ринку та адаптуватися до мінливих умов. Україна поступово розвивається у галузі ШІ та вже відома деякими успішними проєктами. Наприклад, Grammarly (заснована в Україні онлайн-платформа на основі штучного інтелекту для допомоги у спілкуванні англійською мовою) використовує ШІ для покращення стилістики в англійських текстах. Компанія Rozetka застосовує систему для прогнозування попиту на товари та оптимізації процесів доставки. Genesis – українська ІТ-компанія, яка розробляє програмне забезпечення для автоматизації банківських операцій. ШІ використовує для розв'язання задач у сфері ризик-менеджменту, аналізу фінансових даних та автоматизації рутинних процесів [3].

Отже, застосування технологій штучного інтелекту відкриває широкі можливості для підвищення ефективності роботи сучасних підприємств у різних сферах: від оптимізації логістики та управління запасами до персоналізованого таргетингу та автоматизації маркетингових кампаній. Критично важливим є аналіз довгострокового впливу штучного інтелекту на трансформацію бізнес-моделей, структур та процесів. Лише комплексна стратегія, що гармонійно поєднує інноваційні технології з принципами сталого розвитку та соціальної відповідальності, дозволить підприємствам максимізувати переваги від використання ШІ та зберегти конкурентоспроможність.

Перелік використаних джерел:

1. Daria Spizheva. Using AI: Examples of How to Optimize Artificial Intelligence in Business. URL: <https://turnkeystaffing.com/tech-trends/businesses-using-ai/>
2. Медведєв Є., Попова Ю., Коваленко М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЛОГІСТИКОЮ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-53>
3. Штучний інтелект для бізнесу. URL: <https://strategi.com.ua/shtuchnyy-intelekt-dlia-biznesu/>

СЕКЦІЯ 3
РОЛЬ І ПОТЕНЦІАЛ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО СТІЙКОЇ ДЕРЖАВИ

УДК 658:339.138

Амброзюк Василина
студентка групи ППМз-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Мариненко Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки на фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vasylyna Ambroziuk
Student of the group ППМз-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nataliia Marynenko
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОМУНІКАЦІЙ БРЕНДУ З АУДИТОРІЄЮ
MODERN APPROACHES TO BRAND COMMUNICATION WITH THE AUDIENCE

У період дії воєнного конфлікту комунікації є особливо важливими інструментами для підтримки стабільності бізнесу і впливу на купівельну поведінку покупців. Військові дії створюють складні виклики у бізнес-середовищі, змушуючи маркетологів адаптувати свої стратегії до нових реалій.

Маркетологи вважають, що з кожним роком споживачі стають більш «лінівими», адже вони не переходять з однієї платформи на іншу та прагнуть до швидкої комунікації, високого рівня сервісу і саме соціальні мережі закривають їх потреби.

Як брендам краще комунікувати із цільовою аудиторією під час війни? Найкраще дотримуватися трьох головних світових тенденцій, зокрема адаптивність, спрощення контенту («поживний» і швидкий) та людяність при його створенні. Потреба в емоційному зв'язку з брендами посилилася саме в період повномасштабної війни.

У 2024 році прогнозують такі тенденції соціальних мереж, що покращать просування продукції:

1. Персоналізація на основі штучного інтелекту (далі – ШІ). Розвиток ШІ суттєво змінив використання інформації у будь-якій сфері діяльності. Сьогодні стратегія соцмереж може бути створена не лише за допомогою ШІ, але й завдяки йому і з врахування персональних даних користувачів. За допомогою використання ШІ можна без значних зусиль формувати підписи для публікацій, які безумовно сподобаються споживачам, або можна створити контент-план для соціальних мереж та врахувати демографічні дані й запити потенційних споживачів.

2. Інтеграція доповненої реальності – новий тренд в 3D маркетингу. Цей метод полягає в цікавому процесі покупок в інтернеті, адже можна «приміряти» одяг, окуляри або навіть ювелірні вироби, не йдучи в магазини, а лише переглядати їх в мобільних додатках.

3. Розвиток нішевих платформ. З'являться нішеві платформи, які краще розумітимуть запити та потреби споживачів і надаватимуть відповідний контент. Нішеві платформи залучатимуть вужчу аудиторію на основі певних інтересів, демографічних характеристик чи

інших спільних ознак. Даний метод є чудовим варіантом для зібрання потенційних покупців в одному місці, надаючи цікавий контент і максимальне спілкування з ними.

4. Відео продовжує домінувати над фотографіями. У 2023 році суттєвих обертів набрав короткометражний відеоконтент, який краще демонструє продукт чи послугу, не втомлюючи свого клієнта. Для того, щоб виділитися серед конкурентів, варто приділяти особливу увагу наступним напрямкам просування товару: відеоогляди, прямі трансляції, персоналізована відеореклама, серії відеороликів із послідовним і цікавим сторітелінгом.

5. Гейміфікація в SMM-маркетингу. Для підвищення лояльності та зацікавленості цільової аудиторії можна застосовувати інтерактивні ігрові елементи: квізи, опитування, конкурси, квести та міні-ігри. Це залучає аудиторію, підвищує лояльність до бренду або товару, допомагає збільшити охоплення, тому що ігри – це завжди азарт, драйв та емоція. Головний принцип у цьому підході – перенести позитивні емоції з «гри» на бренд і створити гарні асоціації. Впроваджуючи гейміфікацію, важливо пам'ятати, що для кожного сегменту цільової аудиторії необхідно підібрати свою «гру». Таким чином компанія отримає найкращі результати залучення [1].

Так чи інакше, всі перераховані вище тренди, прогнозовані на 2024 рік, ґрунтуються на створенні контенту. Він має бути цікавим, регулярним та у великих обсягах. Для маркетологів і спеціалістів з просування це займає багато часу та значно ускладнює процес розробки.

Тому можна використовувати інструмент для створення професійних банерів BannerBoo, який пропонує значну кількість шаблонів, які можна використовувати для створення контенту. Онлайн-конструктор рекламних банерів пропонує різноманітні варіанти статистичних публікацій, анімованих зображення і відео для різних сфер діяльності.

Також для просування продукції можна використати генератор банерів на основі ШІ. Адже він може створити графічне зображення і рекламний текст, маючи лише ключові слова, які пов'язані із рекламною кампанією підприємства.

Сьогодні найчастіше переглядають в соціальних мережах різні формати коротких відео, тому що вони найкраще сприймаються цільовою аудиторією. За допомогою відеоформату можна цікаво розповісти про переваги використання продукту чи послуги, залучити увагу споживача, створити детальний відеоогляд про характеристики продукту, зацікавити споживачів за допомогою використання сторітелінгу.

Статистичні дані свідчать про те, що у 2023 році найпопулярнішою соцмережею був Facebook, на другому місці – WhatsApp і YouTube, а на третьому місці – Instagram. Враховуючи те, що відеоконтент стрімко розвивається, можна цілком впевнено сказати, що найшвидше розвиватимуться ті соціальні медіа, які зосереджені на відео. До них можна віднести YouTube, TikTok [2].

Навіть під війни в Україні, підприємствам не варто бути нечіткими у своїх позиціях, а потрібно бути відвертими та чесними, адаптуватися до сучасних умов і змінюватися, тому що бути осторонь війни не вийде. Краще стежити за трендами, вивчати нові потреби споживачів і відслідковувати їх готовність до сприймання бренду іншими. Не варто дозволяти собі (підприємству) зникати з інформаційних просторів споживачів, тому що війна. Потрібно розвивати власну унікальність бренду, розповідати про особливості фішок розвитку підприємства, при цьому важливо не повторювати і використовувати чужих фішок.

Бренд «Молокія» суттєво змінився за час війни, тому що ПрАТ «Тернопільський молокозавод» розширило межі меседжів, які транслювали, додало більше внутрішніх процесів підприємства і роботи персоналу, змінило логотип. І робили все, щоб бути ближчими до своїх споживачів. Відзначимо, що свою місію і комунікаційні трансформація обирає для себе кожна компанія окремо. Головне – це справді змінюватися та адаптуватися, а не триматися за довоєнні комунікаційні підходи.

Соціальні мережі постійно розвиваються, з'являються нові функції та нові тенденції в SMM-просуванні. Бренди та компанії повинні йти в ногу з часом, оскільки соціальні мережі є

важливим інструментом в інтегрованій маркетинговій стратегії та відіграють ключову роль у побудові зв'язків між брендами та їхньою аудиторією.

Перелік використаних джерел:

1. Топ-8 трендів у smm-просуванні в 2023 році. URL: <https://up7mountains.com.ua/blog/top-8-trendiv-u-smm-prosuvanni-v-2023-rotsi> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Тренди соціальних мереж 2024. URL: <https://bannerboo.com/ua/blog/trendy-sotsialnykh-merezh/#personalization> (дата звернення: 09.05.2024)

УДК 338.1

Артеменко Людмила
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна

Liudmyla Artemenko
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
EXPORT POTENTIAL OF THE GRAIN MARKET OF UKRAINE:
CHALLENGES AND PROSPECTS**

Зерно займає стратегічне місце у номенклатурі сільськогосподарської продукції держави, визначає продовольчу безпеку та гарантує її необхідний рівень. Україна виступає важливим гравцем міжнародної торгівлі зерновими. В структурі експортного потенціалу такі культури, до початку війни, займали друге місце, що становило 3/4 від загального обсягу виробленої продукції.

Проте військові дії призвели до викликів та загроз, які виявилися, як у зменшенні посівних площ, збоїв у роботі транспортно-логістичної інфраструктури агропродукції на внутрішньому ринку, так і в зупинці українських морських портів. Наявний стан підтверджують статистичні дані щодо скорочення експортних можливостей зернових майже на 40 % в 2024 році у порівнянні із аналогічним періодом минулого року.

Можемо зазначити (рис.1), що ряд країн, беручи до уваги логістичні труднощі та політичні мотиви, обрали альтернативні варіанти постачання: Єгипет та Пакистан закуповує пшеницю у росії, Марокко – у Франції, Індонезія збільшила об'єми поставок з Австралії. Перспективним партнером співпраці є Туреччина, яка має розвинуту борошномельну галузь та разом із Казахстаном та Пакистаном контролює біля половини світового експорту борошна, маючи усталену регіоналізацію поставок, що регулюються відповідними торговельними угодами. Найбільші обсяги зернових серед країн Євросоюзу були закуплені Іспанією та Нідерландами. На думку науковців, територіальний дисбаланс щодо світових виробників і споживачів, в подальшому, буде лише посилюватись. Характер відносин та критерії споживання, поглиблюючись, стануть різноплановими: для розвинених країн – насиченість та якість, для країн, що розвиваються – наросування та доступність [2].

Wheat: Major changes in Ukrainian wheat export geography

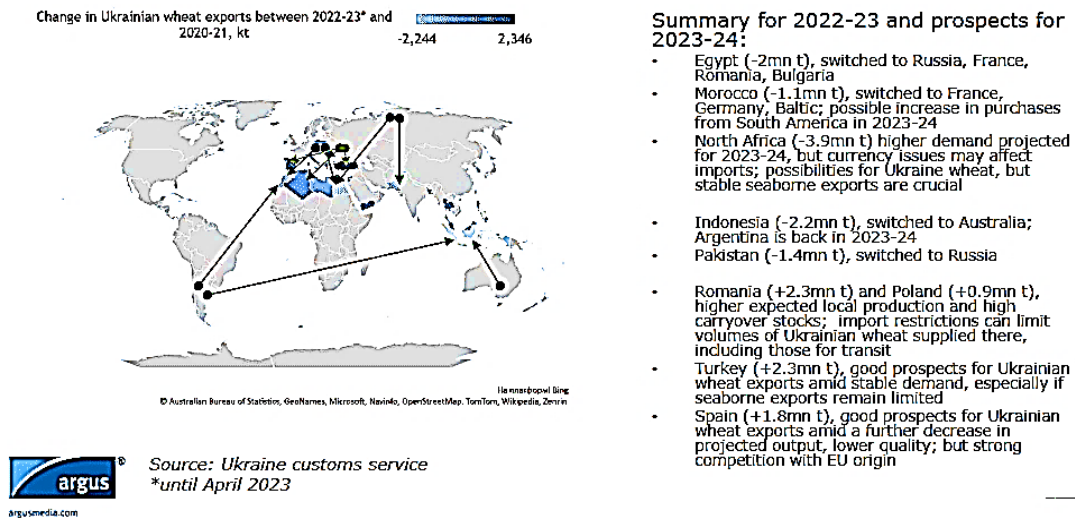

Рис. 1. Основні зміни в географії експорту української пшениці [1]

Загрозливі виклики спостерігаються і на ринку кукурудзи. Хоча частка України у світовому виробництві культури коливається на рівні 2-3%, вона посідає четверте місце у експорті, продаючи майже 80% вирощеного в країні зерна і, маючи при цьому конкурентну перевагу в якості відсутності ГМО. Збереження позицій України в глобальному світі та задоволення попиту з боку інших держав критично залежить від стійкості морських шляхів. В нинішньому році європейські країни очікують збільшення виробництва кукурудзи, тому, по-перше, їх запити будуть нижчими, по-друге, ряд сусідніх держав на законодавчому рівні загальмували імпорту. Помітним економічним локомотивом стає Бразилія, оскільки її позиції набули статусу лідера світового експортера. Тому, очікується більш жорстка конкуренція між країнами-виробниками кукурудзи, і без розблокування морського транспорту, нереально доставити вітчизняне зерно альтернативними шляхами. В цьому аспекті запрацювала програма Уряду «Unity» разом із пулом страхових компаній ASCOT, яка скерована на страхування суден та сприяння зменшенню ризиків реалізації українського експорту.

Незаперечним є той факт, що негативний наслідок орієнтації зернових культур в зовнішній торгівлі на сировинний ресурс полягає в тому, що продукти рослинництва не переробляються і не створюються готові вироби, тобто, фактично іншим державам віддається частина власного ВВП. В перспективі Україні доцільно скористатися успішним досвідом Китаю стосовно дієвості переробних галузей з метою досягнення ефективних результатів у зменшенні витрат виробництва, який із експортованої кукурудзи під час роботи біогазових заводів отримує із сировини силосу органічне добриво. Отже, переробка дає можливість, як отримати більший прибуток, так і економити на добривах. Ареал сільськогосподарських земель та напрацьовані традиції людського капіталу в аграрній галузі надають нашій державі значні конкурентні переваги для збільшення глибини сировинної переробки та диверсифікації продукції. Можливості та бажання залучати інвестиційні ресурси міжнародних партнерів виступають в ролі визначального стимулювального джерела розвитку зернопереробної промисловості.

Водночас, внутрішні негативні фактори чинять додатковий тиск на роботу аграрного ринку. Вони виявляються у скороченні прибутків та істотному підвищенню витрат виробництва унаслідок зміни логістичних ланцюгів, переходу експорту на залізничний та автомобільний транспорт, подорожчання енергоносіїв та підвищення цін на добрива. Наявність зазначених викликів у аграріїв підтверджуються відчутним зниженням рентабельності, про що свідчить такий показник, як ЕВІТДА (сумарний дохід компанії до

вирахування податків і зборів без урахування кредитів та амортизації) по основних культурах, який у грудні 2023 року становив всього 47 дол/га, тобто, в 4 рази менше прогнозованих. Особливо великі втрати за цим показником демонструють такі культури, як кукурудза та озима пшениця (-227 дол/га) та (-19 дол/га) відповідно[3]. Очевидно, така ситуація унеможливує підприємствам генерувати грошові потоки та переорієнтовує їх на зміну структури посівних площ на користь більш прибуткових.

В якості домінуючого чинника, який понижує рівень експортних цін на зернові, дослідники вважають поведінку трейдерів, які з метою максимізації власного прибутку, конкурують з аграрними виробниками за доступ до ринків шляхом викупу логістичного ланцюга, встановлюють занижені закупівельні ціни, що призводить до створення загрози відтворювальних процесів сільськогосподарського виробництва. Таким чином, від нинішньої ситуації з експортом зернових виграють трейдери, які не беруть участь у створенні додаткової цінності в аграрному циклі, в програші – залишаються безпосередні виробники.

На думку фахівців, потребує змін парадигма ставлення до українського аграрного експорту як до джерела надходів логістичного сектору. У цьому контексті логічним видається:

- використання «інтервенційного» досвіду європейських країн, коли посередницька структура викупує обсяги виробництва, бере на себе ризики, пов'язані з реалізацією, а потенційні збитки у такому випадку компенсуються експортними субсидіями [4]. Такий підхід гарантує виробнику зерна отримання стабільної ціни, мінімізації невідповідності темпів розвитку зернового господарства і транспортно-логістичної інфраструктури. На макроекономічному рівні кінцевий ефект буде реалізовуватися через державну мотивацію аграріїв вітчизняного зернового ринку та забезпечення збільшення валютної виручки;

- перехід до автоматизованої системи комунікаційного забезпечення, яка буде аналізувати усі ресурси логістики одночасно, запобігати появі критичних ситуацій, враховувати ступінь цінової кореляції, вираховувати оптимальний шлях – без заторів і черг на елеваторах та митних кордонах. Разом із тим, в аспекті поставленої проблеми, це посприє приведенню вартості послуг на всіх етапах ланцюга до економічно обґрунтованого рівня, усунуть внутрішню корупційну складову.

У якості підсумків можна констатувати: кризові процеси ринку зерна України, що спричинені війною, продемонстрували необхідність зміни моделі в аграрній політиці щодо напрямів реалізації потенціалу ринку, а саме – зміщення акцентів на продукцію із вищим ступенем сировинної переробки. В подальшому, досягнення цілей на таких засадах посприє активізації діяльності горизонтальної диверсифікації агробізнесу, міжсекторній взаємодії таких галузей, як харчова промисловість, аграрне машинобудування, біоенергетика, виробництво добрив. Змістове наповнення стабілізації експортного потенціалу ринку зерна та покращення позицій в глобальному агропромисловому виробництві лежить в площині практичного спрямування зазначених векторів повоєнної стратегії України.

Перелік використаних джерел:

1. Блажко В. Пшениця, ячмінь, кукурудза: перспективи експорту в сезоні 2023. *Латифундист*. 2023. 2 червня. URL: <https://latifundist.com/blog/read/3002-pshenitsya-yachmin-kukurudza-perspektivi-eksportu-v-sezoni-2023>
2. Yatsenko O. M., Yatsenko O. V., Nitsenko V. S., Butova D. V., Loganathan N. (2019) Asymmetry of the development of the world agricultural market. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. Vol. 3. No. 30. P. 423–434.
3. Васьковська В. Реальність виявилась гіршою за плани? Результати продажів зернових культур у 2023 році. URL: <https://economics.progroshi.news/news/economics/makroekonomika/realnist-viyavilas-girshoyu-zaplani-rezultati-prodazhiv-zernovih-kultur-u-2023-roci-14827.html>
4. Самаєва Ю. Як вийшло, що у нас найдешевша пшениця у світі. *Дзеркало тижня*. 2023. 20 лютого. URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-vijshlo-shcho-u-nas-najdeshevsha-pshenitsja-u-sviti.html>

Білий Юрій
студент групи ППмз-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Радинський Сергій
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yuriy Bilyu
Student of the group ППмз-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Sergii Radynskiy
PhD (Economics)
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА THE ESSENCE AND NEED OF ENTERPRISE RISK MANAGEMENT

Кожне підприємство має за мету створення сприятливого середовища для своїх клієнтів, які виявляють інтерес до її продуктів та послуг. Проте будь-який вид організації, структура підприємства зіткнуться з невизначеністю в процесі своєї діяльності. Актуальність впровадження системи управління ризиками на підприємстві, як частини корпоративного управління, полягає у необхідності вимірювання та аналізі рівня невизначеності, обґрунтуванні рівня ризику, який бізнес готовий прийняти або не прийняти, обираючи доцільну стратегію реагування на події.

Існує ряд ключових факторів ризику для бізнесу, які практично неможливо виразити та визначити кількісно. Наприклад, це можуть бути рівень лояльності клієнтів компанії або рівень споживчої привабливості компанії. Для вирішення питання вибору адекватних методів управління ризиками щодо таких факторів, які складно формалізувати, необхідно враховувати ризико-формуючі причини та їх міжфункціональну взаємодію [1, С. 14].

Отже, в сучасних умовах потрібний ефективний інструмент, який би одночасно попереджував бізнес про ймовірність виникнення ризико-формуючих подій і допомагав у прийнятті рішень щодо управління ризиками на різних етапах управління (ідентифікація ризиків, їх аналіз, вибір адекватного методу реагування).

Управління ризиками підприємства виступають невід'ємною частиною будь-якої системи управління підприємством, що значною мірою гарантує її безвідмовність та ефективність. Загальними цілями останньої є забезпечення постійного добробуту власників підприємства на основі збільшення прибутку, підтримка стабільного фінансового стану, формування можливостей розвитку підприємства на основі підвищення рівня його ефективності та конкурентоспроможності, виконання соціальних функцій тощо [2, С. 204].

Слід відзначити, що навіть невеликі підприємства стикаються з проблемами виявлення, оцінки ризиків та «інтуїтивно» приймають рішення щодо подальшого врахування їх впливу на діяльність. Своєю чергою, ряд великих підприємств має добре відпрацьовану систему управління ризиками, яка органічно інтегрована в управління різними видами діяльності, стосується роботи всіх підрозділів. Однак коло останніх є достатньо невеликим через низку об'єктивних і суб'єктивних причин.

На наш погляд, управління ризиками підприємства – це система стратегічних та оперативних дій, спрямованих на ідентифікацію, аналіз, оцінку та керування ризиками, які можуть впливати на досягнення цілей підприємства. Основна мета управління ризиками полягає в тому, щоб зменшити негативний вплив можливих подій на діяльність підприємства

та збільшити його здатність до використання можливостей, які виникають з ризикованих ситуацій.

У контексті функціонування та розвитку підприємства існують різновиди ризиків для нього характерні [3]:

– ризики безпеки – це такі ризики, які традиційно адресовані страховикам, включаючи пожежі, крадіжки, буревії, пошкодження та знищення будинків і майна, забруднення навколишнього середовища, шкода здоров'ю тощо;

– фінансові ризики – включають потенційні втрати внаслідок змін на фінансових ринках, в тому числі змін відсоткових ставок, курсів валют, цін на сировинні ресурси, ризики ліквідності та кредитні ризики;

– операційні ризики – охоплюють різноманітні ситуації основної господарської діяльності підприємства, наприклад, задоволення споживачів, розробка продукції, захист торгової марки, корпоративне лідерство, інформаційні технології, шахрайство в управлінні, інформаційні ризики і так далі;

– стратегічні ризики – включають такі фактори, як довершеність, вподобання клієнтів, технологічні інновації та регуляторні (нормативні) й політичні перешкоди.

Система управління ризиком на підприємстві має певні особливості, серед яких можна виділити такі [4, С. 72]: 1) неоднозначність формування результатів від упровадження системи управління ризиками на підприємстві, яка пов'язана з певним набором чинників впливу, зокрема: достатньо високий рівень витрат щодо впровадження ефективної системи управління ризиками; нестача кваліфікованого персоналу, що здатен сформувати й адаптувати систему управління ризиками до певних умов та, відповідно, необхідність залучення фахівців поза межами підприємства; складність оцінки ризиків і відсутність гарантій щодо отримання запланованих результатів, навіть у розрізі окремих сценаріїв розвитку подій;

2) побудова ефективно працюючої системи повинна враховувати найбільш істотні ризики зовнішнього та внутрішнього характеру, які переважним чином впливатимуть на формування кінцевих фінансових результатів, враховуючи специфіку діяльності окремого суб'єкта господарювання;

3) забезпечення відповідності системи управління ризиками місії та цілям розвитку підприємства на основі врахування вимог зовнішнього середовища, у тому числі нормативно-правового характеру;

4) збалансування в рамках системи управління ризиками інтересів власників, менеджменту та персоналу підприємства;

5) оптимізація прийняття управлінських рішень, що дозволяє не здійснювати необґрунтованих витрат у рамках функціонування системи управління ризиками та виокремити ключові позиції.

У цілому, система управління ризиками на підприємстві покликана стати невід'ємною складовою частиною підсистеми менеджменту організації. Розвиток стандартів ризик-менеджменту свідчить про те, що зміна бізнес-середовища зумовлює появу нових небезпек та ризиків, які потребують своєчасної оптимізації. Впровадження системи управління ризиками підприємства охоплює цикл від «аналізу ризику» до «мінімізації ризику» та носить довгостроковий характер, що спрямований на отримання додаткових конкурентних переваг у стратегічній перспективі.

Перелік використаних джерел:

1. Бабина О.Є., Тарашевський М.М. Управління ризиками бізнесу: сутність, складові, рішення. *Економіка та держава*. 2017. № 7. С. 14-17
2. Захарова Н. Ю. Управління ризиками на підприємстві: сутність, підходи та методи. *Бізнес-інформ*. 2023. № 1. С. 203-209
3. Мороз І.О. Сутність управління ризиками підприємства та навички, необхідні менеджеру для його провадження. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів ЖДТУ*. 2017. Т. 2. URL:<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/115-1.pdf> (дата звернення: 10.05.2024)

4. Сосновська О.О., Деденко Л.В. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2019. № 1(3). С. 70-79

УДК 338.3

Галушак Ольга
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Ваврик Сергій
аспірант
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olha Halushchak
PhD (Economics)
Associate Professor of Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Sergii Vavryk
Postgraduate Student
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНИМ МЕХАНІЗМОМ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MANAGING THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENTERPRISE'S ACTIVITY

Організаційно-економічний механізм – це комплексна система, яка об'єднує взаємопов'язані складові (методи, принципи, функції, процеси, важелі та інструменти), спрямована на підвищення ефективності діяльності підприємства задля отримання максимального прибутку [1]. Основне призначення цього механізму – вироблення, прийняття та реалізація управлінських рішень, які сприятимуть досягненню мети та завдань господарюючого суб'єкта.

Метою управління організаційно-економічним механізмом є здійснення результативного планування, організування, мотивування та контролювання діяльності для забезпечення відповідності фактичних результатів запланованим показникам. У процесі функціонування підприємства під впливом зовнішніх факторів та внутрішніх чинників мета деталізується відповідно до цілей та конкретизується з врахуванням обраної стратегії розвитку.

Цілями управління ефективністю організаційно-економічного механізму діяльності підприємства є:

- виготовлення рентабельної продукції та надання якісних послуг;
- зростання конкурентоспроможності організації;
- збільшення частки продукції фірми на ринку;
- раціональне використання всіх ресурсів;
- задоволення запитів споживачів;
- розширення обсягів діяльності та підвищення рівня інноваційності.

Залежно від стадії розвитку підприємства та етапу життєвого циклу продукції відбувається ранжування цілей за ступенем їхньої важливості. Досягнення цілей здійснюється завдяки вирішенню низки завдань, які сприяють ефективному функціонуванню організаційно-економічного механізму.

До таких завдань слід віднести:

- повне використання трудових, матеріальних, виробничих, фінансових та інформаційних ресурсів;

- раціональне застосування економічних та соціальних інструментів;
- продуктивне управління всіма операціями та процесами;
- якісне організування діяльності на кожному робочому місці.

Здійснювати продуктивну діяльність на кожному рівні та в кожній ланці організаційної структури управління підприємством дає можливість застосування сукупності взаємоузгоджених принципів:

- згуртованість усіх складових (систем та підсистем) організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємства, їх раціональне взаємоузгодження між собою;
- поєднання елементів механізму (функцій, інструментів, операцій) для досягнення визначених стратегічних завдань та оперативних планів господарюючого суб'єкта;

- врахування поточного державного реформування економічної системи, зміни політичної ситуації в країні та євроінтеграційних процесів [2].

До найбільш значущих принципів, які регулюють процес управління ефективністю організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, на наш погляд [1], належать:

- адекватності – відповідність здійснення заходів до встановленої мети функціонування організації чи її підрозділів;

- адаптивності – пристосування діяльності підприємства до мінливого мікро- та макросередовища;

- багатоваріантності – необхідність вироблення альтернативних рішень з урахуванням ризиків та невизначеності умов роботи;

- відповідності – узгодженість управлінських рішень з умовами функціонування підприємства, його потенціалом та цілями розвитку;

- економічності – вартісне перевищення результатів над сукупними витратами ресурсів на здійснення заходів; мінімізація витрат на здійснення операцій та процесів;

- ефективності - результативність діяльності, яка характеризується отриманням ефекту від використання ресурсів; раціональне комбінування різноманітних ресурсів задля досягнення позитивного максимального результату;

- комплексності – поєднання різнорідних елементів організаційно-економічного механізму чи підсистем підприємства, коли взаємодіючи, вони дають можливість отримати щось більше, ніж сума окремих складових;

- об'єктивності – визначення реалістичності управлінських дій під впливом зовнішніх чинників та внутрішніх факторів функціонування організації;

- послідовності – ранжування прийняття рішень та виконання завдань за ступенем їх важливості для досягнення мети діяльності підприємства; визначення черговості подій, явищ та етапів роботи;

- цілеспрямованості – необхідність реалізації поставлених завдань (цілей) є сенсом функціонування організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємства;

- контролю – здійснення постійного моніторингу за реалізацією управлінських рішень з метою перманентної адаптації до умов середовища, яке змінюється у часі; виявлення проблем чи негараздів з метою їх локалізації або усунення.

Лише належне управління організаційно-економічним механізмом діяльності підприємства дозволяє забезпечувати ефективну взаємодію його підрозділів, раціональне використання різних ресурсів, створення сприятливих умов роботи з метою зростання продуктивності праці, вчасне прийняття та реалізацію відповідних управлінських рішень, налагодження зворотного зв'язку з підлеглими, постачальниками та споживачами, підвищувати значення морального зацікавлення поряд з матеріальним стимулюванням працівників, покращувати взаємостосунки в колективі з метою досягнення запланованих результатів.

Перелік використаних джерел:

1. О. Галушак, С. Ваврик Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції учених та студентів «Цифрова економіка як фактор інновацій та сталого розвитку суспільства». Тернопіль: ТНТУ. 7-8 грудня 2023р. С. 46-47
2. Маршук Л.М. Розробка організаційно-економічного механізму формування і використання ресурсно-фінансового потенціалу підприємства. Інтелект ХХІ. 2017. № 6. С. 66-69

УДК 629.735

Довбенко Ярослав
Менеджер (управитель) в роздрібній торгівлі непродовольчими товарами
ТОВ «Тепло-стар»
м. Тернопіль, Україна
Yaroslav Dovbenko
Manager in retail trade of non-food products "Teplo-star" LLC
Ternopil, Ukraine

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ТА КАРТОГРАФУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ECONOMIC BENEFITS OF USING UNMANNED AERIAL VEHICLES FOR LAND MONITORING AND MAPPING

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) швидко набувають широкого застосування в різних секторах економіки завдяки високій ефективності, гнучкості та низькій вартості їх використання. Одним з перспективних напрямів використання БПЛА є моніторинг та картографування земельних ресурсів. Європейська асоціація безпілотних систем (EUROUVS) запропонувала класифікацію як еталонну для міжнародної спільноти БПЛА зі складанням універсального каталогу категорій БПЛА та аббревіатур. Дрони на основі таких параметрів, як їхнього розміру, висоти польоту, витривалості та можливостей, поділяють на декілька різних груп та різних класифікацій [1]. Відповідно до цього ми розглядатимемо дрони цивільного призначення.

Одним з перспективних напрямів використання БПЛА є моніторинг та картографування земельних ресурсів. Традиційні методи моніторингу та картографування, такі як наземні обстеження та авіаційна зйомка, є ресурсномісткими та дорогими.

На відміну від них, використання БПЛА пропонує низку економічних переваг:

- низькі капітальні та операційні витрати на обладнання, підготовку персоналу та виконання робіт;
- висока мобільність та оперативність, можливість оперативного реагування;
- доступ до важкодоступних територій без додаткових витрат;
- отримання більш точних та деталізованих даних за рахунок низьких висот польоту;
- можливість проведення моніторингу у різні періоди вегетації рослин.

Дані аерофотозйомки, отримані з БПЛА, можуть використовуватись для створення високоточних картографічних матеріалів та побудови цифрових моделей рельєфу. Ця продукція знаходить широке застосування в галузі землеустрою та управління земельними ресурсами. На її основі можна проводити аналіз стану сільськогосподарських угідь, визначати площі посівів, прогнозувати врожайність, виявляти ерозію ґрунтів тощо. Це сприяє раціональному використанню земельного фонду та підвищує ефективність сільськогосподарського виробництва.

Важливими факторами економічного успіху при використанні БПЛА є розробка ефективних методів обробки даних дистанційного зондування та впровадження геоінформаційних технологій. Перспективним напрямком є поєднання даних з БПЛА та

супутникових знімків для забезпечення комплексного підходу до моніторингу земельних ресурсів. Інтеграція різних видів даних дозволить отримувати більш повну та достовірну інформацію про стан земельних угідь, підвищуючи ефективність управлінських рішень.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що використання БПЛА відкриває нові економічні можливості в галузі моніторингу та картографування земельних ресурсів завдяки значному скороченню витрат, високій оперативності та якості отриманих даних. Це сприяє раціональному землекористуванню, підвищенню продуктивності сільського господарства та забезпеченню продовольчої безпеки країни. Оптимальне поєднання даних з БПЛА та інших джерел дистанційного зондування дозволить створити потужну інформаційно-аналітичну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері земельних відносин на всіх рівнях.

Перелік використаних джерел:

1. Singhal G., Bansod B., Mathew L. Unmanned aerial vehicle classification applications and challenges: A review // Preprints. 2018. 2018110601

УДК 658.1

Зарічна Надія

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Тернопіль, Україна

Nadiia Zarichna

PhD (Economics)

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Ведення військового стану та нові економічні виклики дали поштовх до популяризації в Україні жіночого підприємництва і формування активного суб'єкта суспільно-економічних відносин – жінки-підприємці. За дослідженнями McKinsey, просування гендерної рівності між чоловіками та жінками може дати світовій економіці додатково 12 трлн дол США до 2025 року. За індексом гендерного розриву в дослідженні Global Gender Gap від Всесвітнього економічного форуму у 2022 році Україна опинилася на 81 місці серед 162 країн та територій. За рік країна опустилася на вісім позицій. Економісти оцінили гендерний розрив в Україні у 70,7%, коли середній світовий показник складає 68,1% [1]. Незважаючи на кризові явища в економіці України, повномасштабну війну жіноче підприємництво стабільно розвивається, набуває великих масштабів, адже є більш креативним, сталим та клієнтоорієнтованим, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Питаннями формування засад становлення жіночого підприємництва, обґрунтуванням причин необхідності сприяння розвитку даного напрямку займалися відомі дослідники й економісти, серед яких Г. Андрощук, В. Гесць, Я. Жаліло, Н. Краус, К. Краус, О. Криворучко, Г. Поченчук, проте не достатньо дослідженими залишаються особливості становлення жіночого підприємництва саме в умовах воєнного стану, а також аналіз актуальних на сьогодні програм підтримки жінок у вітчизняному бізнесі.

Як свідчать результати дослідження «Потреби і проблеми українських підприємців в умовах повномасштабної війни» близько 74 % опитаних започаткували власну справу у пошуках можливостей самореалізації та фінансової незалежності. Велика війна змінила гендерний розподіл підприємців в Україні, за підсумками 2023 року – кожен другий ФОП

відкрили жінки, їх частка від зареєстрованих ФОПів склала 51 % або 18776 (у 2022 р. – 48% або 93 000) [2].

В рамках проєкту Дія.Бізнес було започатковано програми з підтримки розвитку жіночого підприємництва, а саме: акселераційна програма «Відважна», «Власне», «Початок» та освітньо-грантова програма «Міцність». Аналізуючи галузі бізнесів, які започаткували жінки-підприємці, то серед них переважає сфера надання послуг (б'юті-індустрія, здоров'я та краса, психологія, організація дозвілля) – 32%, у виробництві та роздрібній торгівлі задіяно по 17% усіх зареєстрованих. У сфері надання освітніх послуг, мова йде про галузь вивчення іноземних мов, особистісного та творчого розвитку, то тут себе знайшла кожна десята з опитаних. Що ж стосується фінансування бізнесу, то 56% респондентів вклали власні заощадження, здебільшого через не знання процедури отримання грантових коштів [3].

Унаслідок повномасштабного вторгнення бізнеси українських підприємниць зазнали нових випробувань: кожна четверта жінка призупинила свою діяльність, або взагалі згорнула бізнес внаслідок скорочення клієнтської бази, обсягів виробництва, екстремальних умов роботи («під обстрілами», через відключення електроенергії, нестачу комплектуючих).

Окрім проблем пов'язаних з війною, підприємці виділяють ряд інших, а саме:

- вплив економічної кризи та пандемії COVID-19 на національну економічну систему (ріст цін, низька купівельна спроможність населення, нестабільність національної валюти);
- недосконалість законодавчої бази (часті зміни в податковій системі);
- технічні фокапи (відключення електроенергії, зникнення Інтернету, мобільного покриття);
- конкуренція та корупція;
- проблеми із залученням додаткового фінансування;
- трудові ресурси (мобілізація та виїзд кваліфікованого персоналу за кордон) та ін.

Водночас, важливо зазначити, що для частини підприємливих жінок ведення воєнного стану відкрило нові можливості розвитку їх бізнесу, а саме: розширення масштабів, переформатування (зміна виду діяльності), переведення бізнесу на засади електронної комерції, релокація в більш безпечні регіони України та експансія на нові ринки збуту (переважно країн Європи).

З метою стимулювання жіночого підприємництва, його підтримки та подальшого розвитку в Україні реалізується Проєкт UWE_Hub, який діє у межах програми “Мріємо та діємо”, що впроваджується за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та виконується IREX у партнерстві з Будуємо Україну Разом (БУР), Центром “Розвиток корпоративної соціальної відповідальності” (CSR Ukraine), Making Cents International (MCI), Міжнародним республіканським інститутом (IRI) та Zinc Network. Цей проєкт об'єднує жінок, які зацікавлені у розвитку власного бізнесу і стейкхолдерів, які готові підтримувати вже існуючий бізнес підприємниць.

Підсумовуючи проведене дослідження, варто виділити основні напрямки з підтримки і розвитку жіночого підприємництва в Україні:

1. Розробка та впровадження навчальних програм, які відповідатимуть запитам підприємниць та формуватимуть у них конкретні навички;
2. Проведення мотиваційних тренінгів для обміну досвідом, поширення знань, менторська підтримка.
3. Доступ до пільгових кредитів, венчурного фінансування, грантових міжнародних програм.
4. Участь в тендерних закупівлях (виконання частини роботи великих компаній).
5. Удосконалення інфраструктури інформаційного супроводу підприємниць державою, постійна та тісна комунікація, участь жінок-підприємниць в процесах ухвалення рішень щодо розвитку сфери жіночого підприємництва в Україні та за її межами.

6. Формування бізнес-середовища для посилення взаємодії успішних та менш успішних підприємців шляхом створення кластерів, бізнес-інкубаторів, бізнес-об'єднань, асоціацій.

Перелік використаних джерел:

1. Bukatuyk, U., Miasyshchev, O. (2023), Analysis. More young and brave. A third of Ukrainian businesses are managed by women. How the war affected them. LEAGUE. Business, 8 March 2023. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/stali-smelee-i-moloje-tretyu-ukrainskogo-biznesa-rukovodyat-jenschiny-kak-ih-izmenila-voyna> (дата звернення 08.05.2024)
2. Кожен другий малий бізнес в Україні відкривають жінки. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua> (дата звернення 08.05.2024)
3. Результати дослідження жіночого підприємництва в Україні в умовах повномасштабної війни (03.08.2023 р.). URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/women-entrepreneurship/rezultati-doslidzenna-zinocogo-pidpriemnictva-v-ukraini-v-umovah-povnomasstabnoi-vijni> (дата звернення 08.05.2024 р.).
4. Краус, Н., Краус, К., & Поченчук, Г. (2023). Жіноче підприємництво: ризики, інструменти підтримки, механізми реалізації. *Innovation and Sustainability*, (2), С. 46–59. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.46.59>

УДК 617.3+ 338.001.36

Калинка Василь
Фізична особа-підприємець
м. Тернопіль, Україна
Vasyl Kalynka
Individual entrepreneur
Ternopil, Ukraine

БІОІНЖЕНЕРНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТЕЗУВАННЯ КІНЦІВОК (ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ) BIOENGINEERING SOLUTIONS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF LIMB PROSTHETICS (ECONOMIC ASPECT)

Протезування кінцівок є важливим напрямком реабілітації осіб з інвалідністю, спрямованим на відновлення їхніх функціональних можливостей та покращення якості життя. Водночас цей процес пов'язаний із значними економічними витратами для пацієнтів, медичних закладів та системи охорони здоров'я в цілому. Тому впровадження сучасних біоінженерних рішень, здатних підвищити ефективність протезування, набуває важливого економічного значення. Особливої актуальності ця проблема набуває для України в умовах повномасштабної війни, коли тисячі українців зазнали поранень та ампутацій кінцівок. Забезпечення якісним протезуванням постраждалих військових та цивільних осіб є нагальним завданням для відновлення їхнього здоров'я, працездатності та повноцінної інтеграції в суспільство.

Ключовим напрямком є розробка біонічних (кібер) протезів кінцівок, керованих біоелектричними сигналами м'язів. На відміну від пасивних протезів, вони забезпечують більш природній рух та функціональність завдяки використанню мікропроцесорів, сенсорів, двигунів і систем зворотнього зв'язку. Проте висока ціна біонічних протезів обмежує їх доступність для багатьох пацієнтів. В Україні розробка доступних аналогів біонічних протезів може стати пріоритетним завданням державної політики у сфері реабілітації поранених.

Одним з рішень проблеми є застосування засобів доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR) для полегшення та здешевлення процесу налаштування біонічних протезів. Системи AR/VR дозволяють в комп'ютерному середовищі моделювати процес адаптації протеза до особливостей постави, ходи та біоелектричних сигналів конкретного пацієнта [1]. Це скорочує термін реабілітації, підвищує її ефективність і знижує навантаження на обладнання та фахівців, що є особливо важливим в умовах обмежених ресурсів системи охорони здоров'я під час війни.

Перспективним є також використання 3D-друку для виробництва недорогих протезів, адаптованих до конкретних фізичних параметрів пацієнтів. Низька вартість 3D-друку робить його доступним для багатьох верств населення. Існують також розробки мобільних додатків для самостійного контролю та налаштування протезів на основі 3D-друку. Саме завдяки можливості децентралізованого виробництва 3D-друк протезів може стати ефективним способом забезпечення ними великої кількості поранених у різних регіонах України.

Серед економічних переваг впровадження біоінженерних технологій у сфері протезування можна відзначити:

- зниження витрат часу та коштів на реабілітацію, підвищену мобільність та продуктивність праці для пацієнтів;
- економію бюджетних коштів завдяки децентралізації виробництва протезів;
- зменшення потреби в імпорті дорогих аналогів.

У сукупності це дозволить вивільнити значні ресурси для інших потреб відбудови економіки в повоєнний період.

Отже, застосування біоінженерних рішень, зокрема біонічних протезів, AR/VR-технологій, 3D-друку та мобільних додатків, дозволяє істотно підвищити ефективність процесу протезування та водночас знизити його економічні витрати. Це сприяє розширенню доступу населення до високоякісних реабілітаційних послуг, повноцінній інтеграції людей з інвалідністю в соціальне та економічне життя. В умовах воєнного часу розвиток відповідних технологій протезування є пріоритетним завданням як з гуманітарної, так і економічної точки зору.

Перелік використаних джерел:

1. Arcos Rosero, J.D.; Bolaños Rosero, D.C.; Alape Realpe, L.F.; Solis Pino, A.F.; Roldán González, E. Mechatronic Design of a Prototype Orthosis to Support Elbow Joint Rehabilitation. *Bioengineering* 2022, № 9, P. 287. URL: <https://doi.org/10.3390/bioengineering9070287>

УДК 658:330.3

Коваль Сергій

аспірант

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Мельник Лілія

доктор економічних наук, професор

професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Serhii Koval

Postgraduate Student

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Liliya Melnyk

Doctor of Sciences (Economics), Full Professor

Professor of Innovation Activity and Services Management Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСНОВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ MAIN FORMS AND METHODS OF SUPPORT FOR SMALL INNOVATIVE ENTERPRISES

Малі інноваційні підприємства потребують постійної підтримки з боку органів державної влади, місцевого самоврядування та некомерційних організацій. В першу чергу

необхідне широке правове середовище для функціонування МПП. Формування правового середовища малих інноваційних підприємств є обов'язковим і неодмінною умовою, що забезпечує їм економічну свободу, права і гарантії, що дозволяють усвідомлено займатися бізнесом, дозволеним законом. У той же час, законодавчими та нормативними актами встановлюються обов'язки і відповідальність МПП перед господарюючими суб'єктами, партнерами, споживачами (покупцями), бюджетами різного рівня за виконання зобов'язань у встановлені терміни та в повному обсязі.

Під поняттям «державна підтримка малого бізнесу» маються на увазі будь-які державні заходи з фінансового сприяння в інтересах суб'єктів господарювання, що створюють для цих суб'єктів прямі чи приховані переваги і мають грошову оцінку.

Вітчизняний і закордонний досвід пропонує два варіанти державної підтримки інноваційного розвитку малого підприємництва:

1) державне регулювання інноваційної діяльності малого підприємництва на основі протекціоністської політики його підтримки та обмеження дії ринкових механізмів;

2) передбачає поєднання прямого державного регулювання суб'єктів малого підприємництва в комплексі зі створенням ринкових умов для конкуренції, які формують «сильні» інноваційні підприємства, здатні на виживання й розвиток.

Перший варіант, створюючи «тепличі умови», не формує необхідних стимулів інноваційного розвитку та сприяє низькій ефективності малого підприємництва як сектору економіки. *Другий варіант* – природна форма державної політики в умовах розвинутої ринкової економіки.

За змістом державні форми підтримки МПП можна згрупувати наступним чином:

- законодавча;
- фінансова;
- адміністративно-організаційна (порядок реєстрації, ліцензування та сертифікації);
- інформаційна;
- податкова;
- майнова;
- консультаційна;
- кадрова (підготовка і перепідготовка) – передбачає поетапне введення в дію багаторівневої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для роботи на малих інноваційних підприємствах;
- товарна – в даному випадку розуміється доведення результатів інноваційної діяльності (НДДКР) до стадії комерціалізації та просування товарів МПП на ринок (внутрішній і зовнішній);
- виробничо-технічна;
- страхова.

Надання підприємствам державної підтримки здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів шляхом зменшення їх доходної частини (у разі податкових пільг), або за рахунок грошових коштів державних підприємств та організацій.

У цілому, якщо розглядати процес фінансової підтримки малого і середнього підприємництва з точки зору держави, то основними формами такої підтримки є:

- пряме бюджетне фінансування підприємств з боку державного та місцевих бюджетів;
- податкові пільги;
- часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- надання гарантій та порук за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;

- надання кредитів, у т. ч. мікрокредитів, для ведення і започаткування власної справи;
- компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Важливим інструментом комплексного підходу щодо вирішення проблем малого підприємництва є розробка і впровадження регіональних програм. Метою регіональних програм є забезпечення сталого розвитку малого підприємництва на основі максимально ефективного використання наявних власних фінансових, майнових, трудових та інтелектуальних ресурсів; підвищення ролі малого бізнесу у соціально-економічному житті області як одного з найвідповідальніших критеріїв оцінки результатів діяльності регіональної та місцевої влади.

Перелік використаних джерел:

1. Мельник Л. М., Малюта Л. Я., Погайдак О. Б. Концептуальна модель управління інноваціями: орієнтація на ринок // Вісник ЖДТУ. 2015. № 2(72). Серія: Економічні науки. С. 139-144
2. Roman Sherstiuk, Eduard Malevski, Nataliia Marynenko, Liliya Melnyk, Olha Pavlykivska. Models of evaluating the impact of changes technological and industrial areas in enterprise development // Amazonia Investiga. Volume 10 - Issue 40 / April 2021. Pp. 253-264
3. Борисов І. В. Малі підприємства як організаційні форми інноваційної діяльності. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-23-27.pdf>.

УДК 338.43

Крамар Ірина

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Баранов Костянтин

аспірант групи БМа-12
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Kostiantyn Baranov

Postgraduate Student of the group БМа-12
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ PROBLEMS OF UKRAINE AGRICULTURAL INDUSTRIAL COMPLEX FUNCTIONING DURING THE WARTIME

Агропромисловий комплекс України вже кілька років функціонує в умовах повномасштабної війни, стикаючись з складними проблемами, які вимагають сміливих та нестандартних рішень. Серйозним викликом для агросектору країни стала значна втрата обробних земельних площ, які тимчасово окуповані загарбниками або непридатні для використання внаслідок ведення на цих територіях активних бойових дій [2].

Інфраструктура агропромисловості протягом війни страждає від ракетних ударів країни-агресора, яка невпинно обстрілює потужні підприємства промисловості, тваринні ферми і поголів'я, комплекси, склади, що часто призводить до пошкоджень котрі неможливо

ліквідувати. Особливо жорстоких прицільних обстрілів зазнали крупні зерносховища України на Полтавщині, Одещині, Сумщині, Харківщині, Миколаївщині та інших областях. Такі атаки знищують не лише приміщення та обладнання, а й урожай, що там зберігається. Тому для українських фермерів, на відміну від інших у світі, не так складно зберегти зернові культури від захворювань і шкідників, як від агресії сусідньої країни. Як результат, агросектор не може функціонувати у звичному режимі, як це було прийнято у мирний час, що значно утруднює процес виробництва та реалізації сільгосппродукції [1].

У зв'язку з цим, кожна галузь агропромислового комплексу повинна адаптуватись до нових умов функціонування. Внаслідок міграції населення через ведення бойових дій і проведення мобілізації, роботодавці втратили значну частину працездатного населення, зокрема чоловічого, тому промисловість останнім часом ще й тісно стикнулася із проблемою браку робочої сили, яку на даний момент важко швидко вирішити. Відповідно обсяг роботи зараз припадає на меншу частину працівників, що ускладнює кожен етап виробничого процесу.

Проблеми виробництва та зберігання агропродукції доповнюються актуальними на сьогодні труднощами, які виникають через заблоковані порти, у зв'язку з чим держава щодня втрачає значну частину своїх експортних можливостей. Часткова, проте тривала відсутність експорту, який до 2022 року був основним шляхом збуту вітчизняної аграрної продукції, призводить до окрім зазначених вище негативних наслідків і до перенасичення нею внутрішнього ринку, що негативно впливає на економічну ефективність аграрних підприємств. Варто зазначити, що незважаючи на блокаду портів, українські аграрії, щоправда не без проблем, продовжують забезпечувати частину світу своєю продукцією, транспортуючи її автомобільними та залізничними шляхами [3].

Значних труднощів агропромисловості України завдає енергетична криза, спричинена постійними ракетними обстрілами. Брак електроенергії паралізує і ускладнює будь-яке виробництво, адже пошук альтернативних джерел живлення завжди вимагає складних рішень і значних затрат, що неминуче призводить до здорожчання собівартості кінцевого продукту. В окремих випадках перехід на альтернативне джерело живлення просто неможливий, а тому призводить до вимушених пауз, порушення режиму і темпу роботи, що завжди збитково для підприємств.

Аграрна промисловість однією з перших відчуває на собі подорожання чи дефіциту пального, адже воно є незамінною складовою усіх етапів обробки в процесі вирощування зернових, плодово-овочевих і ягідних культур [1].

Важливим також є вплив екологічної ситуації на стан агропромислового комплексу. Вирубка лісів сприяє негативним змінам клімату, відповідно глобального потепління, зміщення сезонних температур, поступовому осушенню та подальшому знищенню верхнього родючого шару ґрунту. Ці фактори згубно впливають на аграрний сектор України, часто зумовлюючи значну або повну втрату урожаю. Внаслідок цього, агропідприємства змушені змінювати звичні перевірені схеми та підходи до способів вирощування рослин, шукати й випробовувати нові методи задля досягнення бажаного результату.

Таким чином, російсько-українська війна приносить в агропромисловість комплекс проблем і ризиків, які складно передбачити, прорахувати, спланувати чи уникнути. Щодня виникають проблеми, які вимагають потрібно пошуку нових шляхів їх вирішення в умовах, де відсутня будь-яка стабільність, безпека чи гарантія успіху. Ворог працює на знищення не лише нашої територіальної цілісності, людського ресурсу, політичної незалежності, нації загалом, але й економіки, промисловості та бізнесу. Попри все, аграрний сектор промисловості України зусиллями тисяч людей демонструє титанічну стійкість, незламність та рішучість.

Перелік використаних джерел:

1. Іванюта В.Ф. Агропромисловий сектор як основа розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/10.pdf

2. Агробізнес під час війни: як побудувати ефективну діяльність та на що звернути увагу URL: https://biz.ligazakon.net/news/213244_agrobznes-pd-chas-vyni-yak-pobuduvati-efektivnu-dyalnst-ta-na-shcho-zvernuti-uvagu

3. Аграрний бізнес під час війни: труднощі та перспективи URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/agrarnyj-biznes-pid-chas-vijny-trudnoshhi-ta-perspektyvy>

УДК 658.7:004:005.93

Кутко Тарас
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Яворський Андрій
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Taras Kutko
Postgraduate student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Andrii Yavorskyi
Postgraduate student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ ПІДПРИЄМСТВ IMPLEMENTATION OF CORPORATE INFORMATION SYSTEMS IN ENTERPRISE SUPPLY CHAIN

Інформаційні системи та технології (далі – ІТ) відіграють важливу роль у діяльності підприємств, адже допомагають у зборі, обробці й аналізі даних, автоматизації бізнес-процесів, підвищенні продуктивності та прийнятті стратегічних рішень, а також сприяють оптимізації роботи і покращенню комунікації.

Для ефективного управління сукупністю бізнес-процесів підприємства необхідно забезпечити точне, грамотне планування і розподіл ресурсів, безперервний контроль та аналіз всіх основних бізнес-процесів, повний облік їх результатів, своєчасне надання звітності з виконання завдань у масштабах підприємства.

Ефективним засобом для розглянутих питань є повна або часткова автоматизація бізнес-процесів за допомогою впровадження корпоративних інформаційних систем [1], прикладами яких є системи управління виробництвом, відносинами з клієнтами, управління персоналом, обліку та фінансів. Зокрема, це системи для планування потреб в матеріалах MRP (Material Requirements Planning), планування ресурсів ERP (Enterprise Resource Planning), планування потреб розподілу DRP (Distribution requirements planning), управління відносинами з клієнтами CRM (Customer Relationship Management), управління персоналом HRM (Human Resource Management) тощо.

У залежності від специфіки побудови та впровадження систем ланцюгів постачання, слід виділити наступні періоди їх еволюції: створення та поширення MRP і MRP II – систем планування потреб в матеріалах; ERP та ERP II-системи з блоком CSRP – системи для планування ресурсів та планування ресурсів, синхронізоване з покупцями; DRP-I, DRP-II – планування вимог до розподілу ресурсів.

Одним із складних завдань при формуванні ефективних ланцюгів постачання є проходження інформаційного потоку через побудований ланцюг постачання матеріальних потоків. Накопичення та аналітичне осмислення інформації про динаміку в ланцюгах

постачання дає можливість впорядкувати відносини між його суб'єктами. Інформаційний потік є основою формування повноцінного ланцюга постачань, при цьому є джерелом оптимізації матеріального та фінансового потокового процесів, якісною і результативною інтеграційною основою між різноманітними учасниками бізнес-процесів у ланцюзі постачання. Забезпечення якісною інформацією та висока ефективність реалізації інформаційних потоків за рахунок використання ІТ дає змогу швидко визначати проблемні аспекти в ланцюгу постачань під час реалізації закупівельної чи збутової діяльності і, як наслідок, забезпечити зростання рентабельності господарської діяльності підприємства, а також підвищити його конкурентоспроможність на ринку.

Отже, корпоративні інформаційні системи інтегрують в собі всі аспекти бізнесу, від фінансів до виробництва, сприяють оптимізації управлінських процесів і прийняттю стратегічних рішень, допомагають підприємствам забезпечувати ефективну роботу, підвищувати продуктивність та стабільність у конкурентному бізнес-середовищі.

Перелік використаних джерел:

1. Оксамитна Л. П., Пряха Р. І. Особливості сучасних ERP-систем управління бізнес-процесами підприємства. Управління розвитком складних систем. Київ, 2022. № 51. С. 31 – 40, dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2022.51.31-40.

УДК 366.22

Провальна Юлія

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крупка Андрій

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yuliia Provalna

Student of the group ПФМ-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Andrii Krupka

PhD (Economics)

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ- ДОНОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ OPTIMIZATION OF THE TAX BURDEN FOR DONOR COMPANIES OF THE UKRAINIAN ARMY

З початком загарбницького вторгнення росіян на територію незалежної України, питання залучення додаткового фінансування збройних сил постало гостро – державних ресурсів не вистарчало, а ситуація була складною. Національним банком України було створено спеціальний рахунок [1]. Волонтерські платформи активізувалися, а за даними Ініціативного центру сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» (скорочено ІСАР Єднання), станом на другий рік вторгнення 80% того, що потрібно на війні, забезпечували неурядові фонди. Співвідношення впливу влади та громадянського суспільства у відсотках на вирішення проблем, пов'язаних із війною, оцінювали як 20 до 80 [2]. Зрозуміло, що складовою згаданої частки забезпечення від громадянського суспільства є фінансування, що виділялося й українським бізнесом.

Підприємства усіх розмірів та масштабів демонстрували готовність фінансово вкладатися в обороноздатність країни з перших днів. Українською CSR, що є похідною партнерською організацією CSR Europe було впроваджено каталог внеску бізнесу в Перемогу в російсько-українській війні. Мета створення каталогу – зазначити та віддячити українським бізнесам за їх внесок: фінансову допомогу, гуманітарну підтримку, медіа-підтримку, участь в інформаційному спротиві, допомогу співробітникам та клієнтам [3]. Мета даної доповіді – підняти питання справедливого зменшення податкового навантаження для приналежних такій позиції підприємств.

Важливо зазначити, що програма податкової лояльності для благодійників на сьогодні працює, проте поширюється лише на доходи фізичних осіб та складає 16% від загального оподаткованого доходу за рік. Натомість, для фізичних осіб підприємців, що фінансово підтримують Збройні сили України, податкового пільг законодавство не передбачає. Для таких юридичних осіб та платників ПДВ зменшення податкового навантаження передбачено, проте лише частково та з обмеженнями [4]. З цих причин саме тут ми вбачаємо слабе місце податкового законодавства в розрізі воєнного часу, адже об'єктивно серед фізичних осіб ресурсів до фінансування збройних сил значно менше, ніж серед фізичних осіб підприємців, юридичних осіб, платників ПДВ. Відтак підкреслюємо, що система податкової лояльності для підприємств, що сьогодні вкладаються в обороноздатність нашої країни, є недоопрацьованою та потребує оптимізації.

Зміни, що потенційно принесе лібералізація податкового законодавства:

- зміщення фокусу розподілення фінансових ресурсів державним апаратом в сторону першочергової важливості – оборони та захисту країни;
- стимулювання мотивуючих факторів серед підприємств, які вже допомагають, та збільшення ймовірності росту показника фінансової допомоги з цього джерела;
- привернення уваги бізнесу, що ще не долучався до фінансування збройних сил, проте після пропонування нововведень це зробить;
- залучення додаткових інвестицій в оборонну галузь;
- забезпечення розширення кола фінансування науково-технічних розробок військового комплексу, інвестиції в інновації;
- посилення підтримки громадянського суспільства та єдності між владою, бізнесом, людьми.

Інструментів зменшення податкового навантаження для підприємств, що сьогодні фінансово допомагають війську, є багато, проте одним з найефективніших способів, який ми пропонуємо, є зниження ставок. Первинною метою такого кроку є збільшення обсягів фінансової підтримки збройних сил. Адже за умов зниження податкових ставок, у підприємств вивільниться частина коштів для фінансової допомоги.

Зрозуміло, що будь-які податкові знижки чи звільнення від сплати частини податків можливі лише для підприємств, що пройдуть процедуру чесності відрахованої фінансової допомоги, як це вже передбачено для фізичних осіб. Підприємства зобов'язуватимуться до декларації долучати копії підтверджуючих документів фінансової допомоги, квитанції, що ідентифікують отримувача і особу, яка звертається за податковою знижкою, а також копії договорів, договір пожертви за їх наявності, лист-звернення тощо.

На нашу думку, зменшення податкового тягаря забезпечить підприємствам додаткові фінансові ресурси та стимули до вкладень в обороноздатність країни. Окрім того, такий крок стане початком нового великого потоку інвестицій в оборону галузь, а підприємства отримають справедливу нагороду за гідну позицію й перерахування фінансової допомоги. Відтак, актуальними є подальші дослідження щодо визначення оптимальних механізмів реалізації запропонованих змін.

Перелік використаних джерел:

1. Національний банк відкрив спецрахунок для збору коштів на потреби армії (оновлено). Національний банк України : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-spetsrahunok-dlya-zboru-koshtiv-na-potrebi-armiyi> (дата звернення: 07.05.2024).

2. Дослідження поведінки українців під час війни. Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» : веб-сайт. URL: <https://ednannia.ua/inspiration/12632-80protsent-toho-shcho-potribno-na-viini-daiut-volontery-pro-detali-doslidzhennia-povedinky-ukraintsiv-pid-chas-viiny> (дата звернення: 07.05.2024).
3. Каталог внеску бізнесу в Перемогу в російсько-українській війні. CSR Ukraine : веб-сайт. URL: <https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/> (дата звернення: 07.05.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 01.01.2022 № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#n1500>

УДК 658

Радинський Сергій
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Радинська Софія
студентка 1 курсу
Університет інформаційних технологій та менеджменту
м. Жешув, Польща

Sergii Radynskyi
PhD (Economics)
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Sofiya Radynska
first year Student
University of Information Technologies and Management
Rzeszów, Poland

ORGANIZACJA ZARZĄDZANIA KADRAMI W PRZEDSIĘBIORSTWIE W KONTEKŚCIE STRATEGII REALIZACJI PLANOWANIA BIZNESOWEGO

Organizacja zarządzania personelem w przedsiębiorstwie w kontekście strategii realizacji planu biznesowego jest kluczowym elementem pomyślnego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Skuteczne zarządzanie personelem obejmuje nie tylko tworzenie i przyciąganie wykwalifikowanego personelu, ale także rozwój strategicznych podejść do zarządzania personelem, biorąc pod uwagę obecne i przyszłe potrzeby firmy. Do kluczowych aspektów tego podejścia zalicza się rozwój systemu motywacji i stymulacji pracowników, rozwój programów szkoleniowych i rozwój kadr, a także zapewnienie odpowiedniego zarządzania stosunkami pracy. Takie podejście przyczynia się do kształtowania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa na rynku i osiągnięcia strategicznych celów biznesplanu.

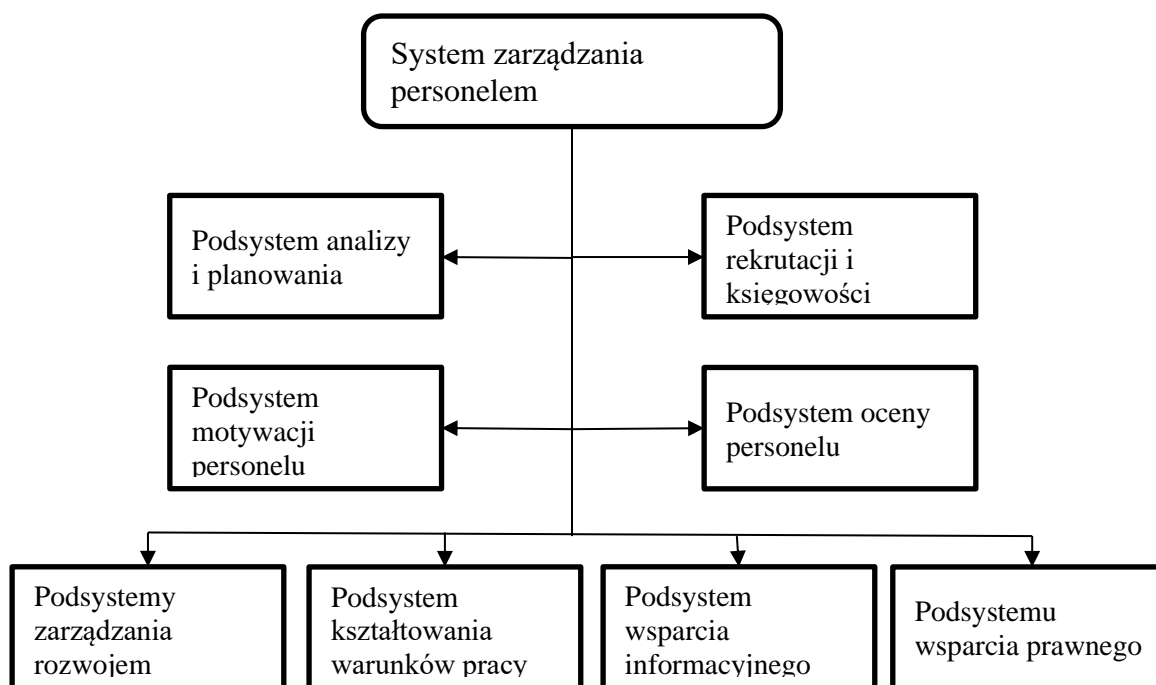
Zarządzanie personelem to funkcja strategiczna obejmująca opracowanie strategii personalnej, dobór personelu w oparciu o filozofię przedsiębiorstwa, zachęcanie do zbiorowych wysiłków mających na celu jego rozwój, stymulowanie z uwzględnieniem jakości indywidualnego działania, minimalizowanie koszty pracy i tworzenie pozytywnego klimatu społecznego i psychologicznego w miejscach pracy [1, z. 343].

Dziś o znaczeniu i konieczności zarządzania personelem decyduje fakt, że pozwala ono uogólnić i wdrożyć szeroki zakres zadań związanych z dostosowaniem pracowników do warunków zewnętrznych, uwzględnić czynniki społeczno-psychologiczne i osobiste przy budowie personelu firmy System zarządzania. Zmiany na rynku pracy, w stosunkach społeczno-gospodarczych, otoczeniu konkurencyjnym i otoczeniu legislacyjnym wymuszają na menadżerach przedsiębiorstw wybór i stosowanie rzetelnych i efektywnych modeli zarządzania personelem.

Głównym celem zarządzania personelem w przedsiębiorstwie jest zapewnienie efektywnej pracy siły roboczej, wysokiej produktywności, rozwoju umiejętności twórczych i kreatywności personelu, właściwej motywacji pracowników i stymulacji do pracy.

System zarządzania personelem musi uwzględniać pewne cechy siły roboczej, spośród których należy wyróżnić [2, s. 14]: - zachowanie i podejście pracowników do pracy; - umiejętności, zdolności, doświadczenie, umiejętności, skłonności, które mają wpływ na realizację określonych rodzajów działalności w przedsiębiorstwie; - motywy pracowników, cele aktywności zawodowej personelu; - cechy zawodowe i kwalifikacyjne personelu przedsiębiorstwa; - cechy społeczne i kulturowe, które mają wpływ na przyswojenie pewnych zasad i norm zachowań organizacyjnych; - specyfika zachowań grupowych i indywidualnych; - kultura organizacyjna przedsiębiorstwa, która obejmuje zbiór wartości i zasad postępowania właściwych dla konkretnego zespołu pracowników; - etapy rozwoju zespołu pracowniczego, obecność formalnego i nieformalnego przywództwa, zachowanie personelu i menedżerów w sytuacjach konfliktowych.

Badania prowadzone w zakresie elementów strukturalnych systemu zarządzania personelem w kontekście realizacji planowania biznesowego przedsiębiorstwa, pozwalają na wyróżnienie jego kluczowych podsystemów (ryc. 1).

Rysunek 1. Charakterystyka strukturalna systemu zarządzania personelem w kontekście realizacji planowania biznesowego przedsiębiorstwa

Poszczególni specjaliści ds. kadr obejmują w systemie zarządzania personelem następujące podsystemy: personel marketingowy; Wytyczne i planowanie HR; rozwój i aktywizacja potencjału pracy; rozwój społeczny i partnerstwo społeczne; atestacja i rotacja personelu; tworzenie i wykorzystanie personelu itp. [4, s. 305].

Można zatem stwierdzić, że system zarządzania personelem przedsiębiorstwa obejmuje różne podsystemy, z których każdy ma na celu optymalizację zarządzania konkretnym aspektem. Powyższe potwierdza potrzebę stworzenia i stosowania kompleksowego systemu zarządzania personelem dla efektywnego funkcjonowania wszystkich jego elementów. Na podstawie przeprowadzonych badań można zidentyfikować kluczowe elementy tego systemu:

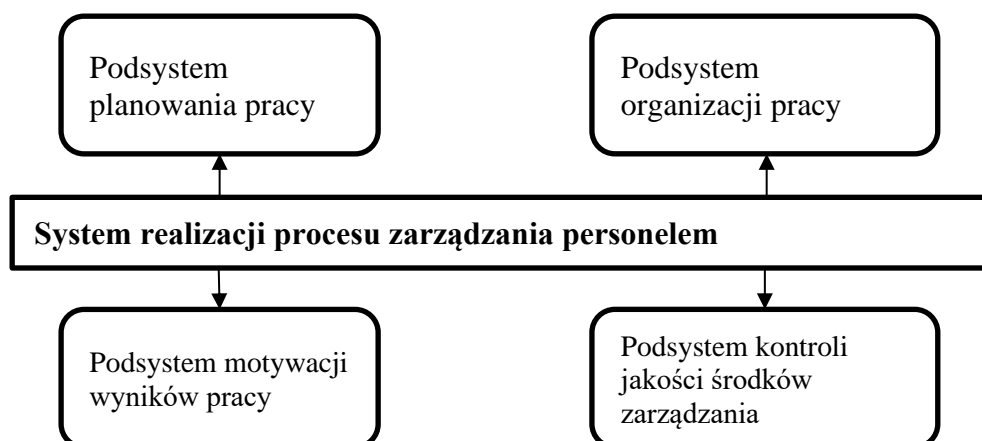
1. System prawnego wsparcia zarządzania personelem, który określa ramy prawne i reguluje wszystkie aspekty zarządzania personelem zgodnie z prawem.

2. Informacyjny system wspomaganie zarządzania personelem, który zapewnia gromadzenie, przetwarzanie i analizę informacji personalnych w celu podejmowania świadomych decyzji zarządczych.

3. System komunikacyjnego wspomaganie zarządzania personelem, który organizuje efektywną wymianę informacji i interakcję pomiędzy uczestnikami zarządzania personelem.

4. System wdrażania zarządzania personelem, który obejmuje metody, techniki i narzędzia służące do prowadzenia określonych działań zarządczych z personelem dla osiągnięcia celów strategicznych przedsiębiorstwa.

Mając na uwadze wagę uwzględnienia każdego z powyższych systemów zarządzania personelem, który powinien wchodzić w skład ogólnego systemu zarządzania, zasadne jest wydzielenie w systemie realizacji procesu zarządzania personelem czterech podsystemów strukturalnych, a także przeprowadzenie ich szczegółowej charakterystyki na tej podstawie (ryc. 2).

Rysunek 2. Główne elementy zarządzania personelem w kontekście realizacji planowania biznesowego w przedsiębiorstwie

Zatem system realizacji procesu zarządzania personelem w kontekście planowania biznesowego w przedsiębiorstwie reprezentowany jest przez kilka podsystemów, z których kluczowymi są: 1) podsystem planowania personelu z odpowiadającymi mu funkcjami: kształtowanie polityki personalnej; opracowanie strategii zarządzania personelem; analiza potencjału kadrowego przedsiębiorstwa; analiza czynników zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na pracę; analiza sytuacji na rynku pracy; prognozowanie cech personelu; 2) podsystem organizacji pracy z personelem posiadający odpowiednie funkcje: poszukiwanie, pozyskiwanie, selekcja, adaptacja, dystrybucja, rozwój i zwalnianie personelu; normalizacja procesu pracy; optymalizacja zatrudnienia personelu; zarządzanie stosunkami pracy w przedsiębiorstwie; zapewnienie optymalnych warunków pracy; wycena procesu pracy; 3) podsystem motywacji wyników pracy i analizy behawioralnej personelu z odpowiadającymi mu funkcjami: realizacja materialnej i niematerialnej stymulacji personelu; 4) podsystem kontroli jakości realizacji działań zarządczych wraz z odpowiadającymi im funkcjami: jakościowa ocena efektywności działań kadrowych; jakościowa i ilościowa ocena efektywności systemu zarządzania personelem; certyfikacja personelu.

Osiągnięcie wysokiego poziomu aktywności biznesowej w przedsiębiorstwie zależy od efektywności funkcjonującego w nim systemu zarządzania personelem. System ten obejmuje zarządzanie rozwojem zawodowym i twórczym pracowników, planowanie działania i rozwoju kadr, kształtowanie potencjału innowacyjnego oraz stymulowanie aktywności kadr. Określenie głównych podsystemów zarządzania personelem w kontekście planowania biznesowego jest kluczowe dla przedsiębiorstw, ponieważ różnią się one w zależności od różnych czynników, takich jak warunki ekonomiczne.

Bibliografia:

1. Derichovska V.I. Związek pomiędzy rozwojem personelu a strategiami zarządzania personelem. *Informator biznesowy*. 2013. Nr 7(426). Str. 341–347

2. Lozova O. V., Demchenko V. O. System zarządzania personelem jako ważny element skutecznego funkcjonowania przedsiębiorstwa w rynkowych warunkach zarządzania. *Ukraiński Journal of Applied Economics*. 2018. Tom 2. Nr 4. Str. 7-45
3. Godyashchev M.O. Zarządzanie personelem przedsiębiorstwa jako czynnik zwiększający jego działalność gospodarczą. *Inteligencja XXI*. 2017. Nr 3. Str. 74-79
4. Sardak O.V. Miejsce personelu marketingu w zarządzaniu pracownikami przedsiębiorstw. *Analiza ekonomiczna*. 2011. Wydanie 8. Część 2. Str. 303–307

УДК 338.1

Фещин Тетяна

студентка групи ПП-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Tania Feshchyn

Student of the group ПП-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN RECOVERING THE ECONOMY OF UKRAINE AFTER THE END OF THE WAR

Роль малих та середніх підприємств (МСП) у відновленні економіки України після завершення війни є вкрай актуальною. Російська агресія завдала колосальних руйнувань критично важливої інфраструктури, транспортної інфраструктури, житлового фонду, об'єктам соціальної сфери та виробничим потужностям по всій території нашої держави. Як і всі сфери нашого життя, український бізнес зазнав значних збитків: сотні підприємств зруйновано, тисячі вимушено припинили свою діяльність через бойові дії. Але підприємці намагаються вистояти та зберегти власну справу продовжуючи долати щоденні труднощі.

Після завершення війни постає гігантське завдання щодо відбудови зруйнованої інфраструктури та відновлення економічної діяльності. Це потребуватиме залучення великих фінансових, матеріальних та людських ресурсів.

МСП традиційно створює ключову роль у після кризовому відновленні економіки країн світу. Такий бізнес є рушійною силою економіки, він гнучкий, мобільний та здатний швидко адаптуватися до нових мінливих умов. Також можуть створювати нові робочі місця, забезпечувати податкові надходження до державного бюджету, стимулювати національний ринок, підтримувати конкуренцію, задовільнити потреби місцевих громад та інше.

Війна суттєво вплинула на економіку країни, зокрема на розвиток малого та середнього бізнесу, ще зміни відбулись в усіх сферах діяльності МСП: фінансовій, виробничій, логістичній, комунікаційній, інформаційній, інноваційній. До сьогоднішнього дня підприємці відчувають руйнівні наслідки, але все ж таки деяким компаніям вдалося швидко адаптуватися до цих умов. Оскільки, МСП є дуже чутливими до зовнішнього економічного середовища, то такі сектори як: виробництво, сільське господарство, сфера

послуг та будівництво першими реагують на будь-які зміни та кризові явища. Тому вивчення та розробка цього механізму допоможе Україні прискорити процес економічного відродження. Варто додати, що держава намагалась підтримувати МСП ще до повномасштабного вторгнення. Тому у лютому 2020 року було створено національний проєкт Дія.Бізнес [1]. З моменту розробки та встановлення його метою була підтримка бізнесу. Портал Дія.Бізнес надає багато корисних інструментів для бізнесу, зокрема консультації більше ніж на 70 тем. Важливим моментом є те, що державний проєкт допомагає підприємствам, які були розташовані в зоні бойових дій, перемістити свої виробничі потужності до західної частини України. На рис.1 зображено види державної допомоги, якими скористались МСП.

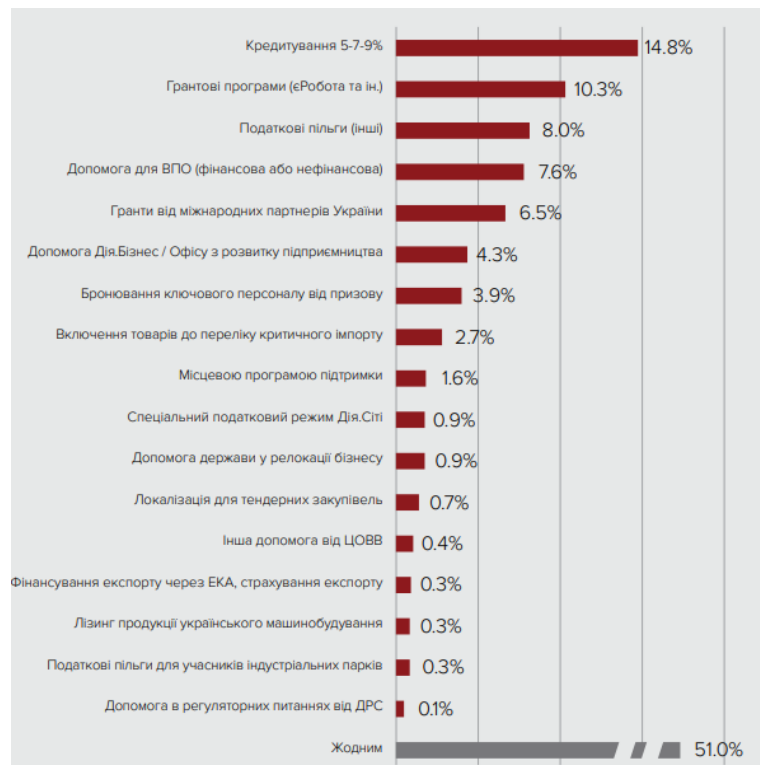

Рис.1 Види державної допомоги, якими скористались МСП від 24 лютого 2022 року до кінця 2023 року [2]

Центр розвитку інновацій, Дія.Бізнес та Advanter Group із підтримкою Міністерства цифрової інформації та інших міністерств створюють регулярні дослідження на основі опитування власників МСП та CEO, для того щоб зрозуміти їхню адаптацію до війни, проаналізувати чого саме потребує бізнес у певних регіонах та у певний момент часу. Такий моніторинг бізнес-середовища допомагає виявити які програми підтримки та ініціативи потрібні підприємцям та як держава зможе допомогти у вирішенні певних питань.

Економічне зростання України справді є: за підсумками 2023 року ВВП України зріс на 5%. Ці цифри досить малі за рахунок минулорічних падінь на 30%, але на початку року Міжнародний валютний фонд прогнозував падіння на 0,5% [3], та підприємствам вдалося піднятися. Це сталося, по-перше, тому що сектор МСП краще адаптувався і почав розвиватися. По-друге, показники агросектора також набагато кращі, ніж очікувалися, і навіть вдавалось експортувати коли росія вийшла із зернового коридору.

У 2024 році передбачається фінансування європейськими грантовими схемами. Особливу увагу буде приділено підтримці МСП, також буде запущено інвестиційне покриття в індустріальних парках, що створить сприятливі умови для відкриття бізнесу. Що стосується міжнародних конференцій, то корпоративна участь дозволить їм отримати нове

фінансування через партнерство, проте не варто очікувати інвестицій одразу після конференцій, тому що певні компанії все ж чекають економічної стабільності в країні.

Отже, розвиток МСП не лише відновить економічне зростання, а й сприятиме відбудові зруйнованої інфраструктури, створенню нових робочих місць, підвищенню добробуту громадян. Тому удосконалення сектору МСП має стати одним із ключових пріоритетів для відбудови економіки України після війни. Це дозволить відновити економічну міць держави та підвищити її конкурентоспроможність на світовій арені.

Перелік використаних джерел:

1. Іонан В. Роль підтримки МСП у відновленні післявоєнної економіки країн світу. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694090/>
2. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL: <http://surl.li/qsksj>
3. Соболев О. Д. Українська візія. Як підготувати економіку до відбудови. Економічна правда. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/3/711981/>

УДК 336

Химич Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Костюк Надія

провідний інженер кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Iryna Khymych

PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Innovation Activity and Services Management Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Nadiia Kostiuk

Senior Engineer of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЕТНІКО-ТРАДИЦІЙНИЙ БІЗНЕС: РИНОК ВИШИВАНОК ETHNO-TRADITIONAL BUSINESS: EMBROIDERY MARKET

*«Вишиванка – це генетичний код нації»
(Леся Воронюк, засновниця свята вишиванки)*

Не дивлячись на кризову ситуацію в країні, ринок вишиванок зростає значними темпами. Адже, саме вишиванки є невід'ємним елементом української культури та її національних традицій, а також і головною частиною національного вбрання українців. Варто зазначити, що безумовними лідерами щодо представлення на продаж вишитих виробів є такі міста як: Івано-Франківськ, Київ, Коломия та Львів, відповідно. Починаючи від 2021 р. попит на вишиванки почав зростати значними темпами, покупців, які мають бажання придбати такий товар стає дедалі все більше й більше. Ця тенденція відобразилася і на вартості вишитих виробів, середня ціна якого складає близько 1,3 тис. грн. Найбільшу частку вишитих виробів продано через Інтернет-магазини та реалізовано через електронну платформу OLX. На рис. 1 відображено найтрадиційніший стиль орнаменту вишиванки в поєднанні червоного та чорного кольорів.

Рис. 1. Традиційний орнамент вишиванки

Примітка: фото запозичене із мережі Інтернет

Крім цього, кожен рік вносить певні корективи в модні тенденції на ринку вишиванок як на основі новітніх дизайнерських рішень, так і ручної роботи народних майстрів вишивки. В даних трендах враховуються різноманітні поєднання як минулих, так і сучасних стилів – візерунків, мотивів, кольорів, орнаментів тощо. Наявний попит відображається в різноманітті пропозиції. Кожен покупець спроможний обрати необхідний саме йому вишитий виріб.

Так, у відповідності до проведених досліджень в 2023 р. [1] визначено, що попит на українські традиційні вишиті вироби зріс майже в четверо порівняно із минулими роками. За оцінкою щодо представлених відгуків клієнтів, які придбали даний товар, то їх кількість за 2023 р. склала більше, ніж 30 тис., на противагу 7 тис. покупців за 2021 р. (рис. 2).

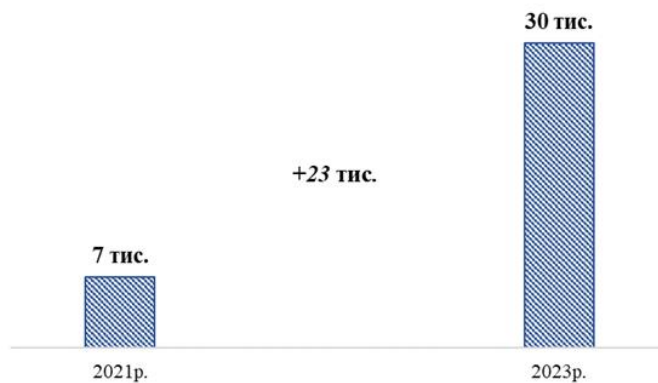

Рис. 2. Динаміка покупців вишитої продукції на національному ринку, тис. осіб

Примітка: сформовано авторами дослідження на основі даних джерела [1]

Отже, помітно, що наявні кризові часи посприяли значному зростанню як кількості клієнтів, які готові придбати вишиті вироби, так, і за одно, стрімкому позитивному розвитку національного бізнесу вишиванок.

Існуючий стрімкий попит на вишиту продукцію породжує значну її пропозицію. Тому, на даний час на ринку вишитих виробів присутні найрізноманітніші товари для всіх сегментних груп споживачів як і по якості та вартості, так і по стилях оформлення. Кожен охочий придбати виріб має широкий вибір даної продукції – від кольорової гами, й до зовнішнього їх оздоблення та оформлення. В 2024 р. на вишиванках переважає патріотичний стиль вишиття та поєднання кольорів більш світлого й темного тонів із геометричними модернізованими традиційними, під сучасність, візерунками та орнаментами, також значно

представлені й флористичні мотиви як відображення природи та краси навколишнього світу: квітів, рослин, річки, птахів тощо.

Попит на вишиванки почав формуватися ще з 2014 р., саме тоді національний ринок вишивки розпочав свій динамічно стрімкий розвиток. Адже, починаючи з того періоду кожен, таким чином, хотів показати свою приналежність до своєї країни. Так і розпочався розвиток бізнесу вишивки як в Україні, так у світі загалом, – починаючи від народних майстрів вишивки та закінчуючи відомими українськими та міжнародними брендами. Про вишиванку дізнався весь світ, вона стала популярною та досить відомою. З 2015 р. українську вишиванку визнано одним із наймодніших світових трендів і цю позицію вона займає й досі.

Перелік використаних джерел:

1. В Україні за останні два роки попит на вишиванки зріс понад учетверо (13.05.2023). URL: <https://rubryka.com/2023/05/13/v-ukrayini-za-ostanni-dva-roky-popyt-na-vyshyvanky-zris-ponad-uchetvero-doslidzhennya/>.

УДК 330.46

Хомик Христина

студентка групи ПП-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Радинський Сергій

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Khrystyna Khomyk

Student of the group ПП-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Sergii Radynskiy

PhD (Economics)

Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР ТА БЕЗПЕКУ КРАЇНИ THE IMPACT OF WAR ON THE ENERGY SECTOR AND NATIONAL SECURITY

Енергетична безпека є критично важливою складовою національної безпеки будь-якої держави. Забезпечення стабільного та надійного енергопостачання має вирішальне значення для функціонування економіки країни, соціальних секторів та національної обороноздатності. Однак військові дії та конфлікти можуть серйозно порушити енергетичну безпеку, завдаючи шкоди енергетичній інфраструктурі, перериваючи енергопостачання та загрожуючи енергетичним об'єктам.

Бойові дії можуть призводити до фізичного пошкодження ключових об'єктів енергетичної інфраструктури, таких як електростанції, нафтові і газові родовища, магістральні трубопроводи, лінії електропередач. Це порушує виробництво, транспортування та постачання енергії, спричиняючи дефіцит електроенергії, палива та інших джерел енергії. Так, під час російсько-української війни 2022-2023 років були пошкоджені та знищені десятки об'єктів енергетичної інфраструктури України, що призвело до масових відключень електроенергії та перебоїв у газопостачанні.

На тлі триваючих бойових дій, Україна опинилася в ситуації гострої енергетичної кризи, подолання якої вимагає комплексних та невідкладних заходів. Тому, критично важливим є забезпечення належного функціонування наявних енергетичних потужностей та

оперативне відновлення пошкодженої інфраструктури за сприяння міжнародних партнерів. Водночас, перманентна загроза нових ракетних обстрілів диктує необхідність розбудови резервних та альтернативних систем енергопостачання.

Руйнування енергетичної інфраструктури під час війни [1] підриває здатність країни забезпечувати безперебійне енергопостачання, що становить пряму загрозу її національній безпеці. Нестача електроенергії, палива та інших енергоносіїв може паралізувати функціонування критично важливих об'єктів, таких як системи оборони, охорони здоров'я, комунальні служби тощо. Це створює вразливість країни перед зовнішніми загрозами та загострює внутрішньополітичну ситуацію. Ситуація ускладнюється тим, що під загрозою руйнувань перебуває вся атомна енергетика України, яка забезпечувала близько 50% вироблення електроенергії в довоєнний час. Фактично енергетична система країни продовжує зазнавати втрат, функціонуючи у штатному режимі лише завдяки маневреним можливостям та злагодженості дій оперативного енергетичного персоналу.

Разом із прямими втратами через руйнування об'єктів, енергетичний сектор України продовжує зазнавати опосередкованого впливу війни. Мова йде про зниження енергогенеруючих потужностей та втрати ресурсного забезпечення внаслідок анексії Криму та окупації частини Донбасу, а також втрати власних видобувних підприємств на теренах нинішньої війни.

Таким чином, війна має вкрай негативний вплив на енергетичний сектор країни, руйнуючи критичну інфраструктуру [2], порушуючи постачання енергоресурсів та спричиняючи стрімке зростання цін. Це створює серйозні загрози для енергетичної безпеки держави, підриваючи її здатність гарантувати безперебійне енергопостачання. Тому протидія цим загрозам вимагає термінових заходів з відновлення пошкодженої інфраструктури, диверсифікації джерел постачання енергоресурсів та розвитку альтернативної енергетики.

Перелік використаних джерел:

1. Прямі збитки інфраструктури від війни. URL: <https://forbes.ua/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-vid-viyni-zrosli-do-1359-mlrd-z-veresnya-naybilshe-postrazhdala-energetika-kse-15122022-10513>
2. Удар РФ: про пошкодження об'єктів критичної інфраструктури. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/news-ukraina-enerhoobjekty-udar-rf/32872527.html>

Янчинський Ростислав
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Rostyslav Yanchynskyi
Postgraduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ВАЖЛИВІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР ДО
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНОЇ ДИНАМІЧНОСТІ
THE IMPORTANCE OF INVOLVING DOMESTIC BUSINESS STRUCTURES IN THE
IMPROVEMENT OF THE ANTI-CRISIS MANAGEMENT SYSTEM IN THE
CONDITIONS OF GLOBAL DYNAMICS**

У контексті постійної змінності та нестабільності на світових ринках, завдання управління кризовими ситуаціями стає ключовим чинником успішного функціонування бізнес-структур у всіх галузях економіки. Сьогодні сучасні вітчизняні підприємства, виступаючи першими реагентами на кризові явища, функціонують в умовах підвищеної непередбачуваності, яка обумовлена світовою геополітичною напругою, економічними змінами, волатильністю ринків, постійними законодавчими перемінами, а також стрімкою технологічною революцією. Відтак, у таких умовах вітчизняному бізнесу доводиться постійно пристосовуватися до мінливих умов середовища задля збереження особистої конкурентоспроможності та стійкості, активно розробляючи при цьому потужні антикризові стратегії з врахуванням особливостей глобального середовища та специфічних характеристик секторів економіки.

Антикризове управління на підприємствах є необхідним і можливим з кількох причин, а саме передбачення, прискорення або пом'якшення кризових явищ; готовність до кризових ситуацій; потреба в спеціальних підходах та знаннях; можливість управління кризовими процесами та зменшення їх наслідків [1]. Саме ж формування стратегії антикризового управління на практиці відбувається у 5 основних етапів, котрі у підсумку сприяють ефективній реакції на кризові ситуації та мінімізації їх негативного впливу, зокрема це [2]:

- 1) аналіз стану підприємства та перспектив його розвитку;
- 2) формування антикризової стратегії;
- 3) розробка функціональних (локальних) антикризових стратегій;
- 4) формування організаційної структури, яка забезпечує реалізацію антикризової стратегії;
- 5) реалізація антикризової стратегії та контроль за ходом її виконання.

У сучасному світі, де виклики та небезпеки зростають експоненційно, а кризові ситуації стають нормою набуваючи нових форм і масштабів, антикризове управління стає необхідністю для забезпечення стійкості та успіху бізнесу. Відтак, новітні передові

технології, такі як штучний інтелект, аналітика даних, розумні системи управління, не лише надають підприємствам можливість ефективно і вчасно реагувати на кризові ситуації, але й створюють основу для плідної взаємодії між різними суб'єктами, що дозволяє зменшити негативний вплив кризових явищ і сприяє підвищенню рівня стійкості та адаптивності умов сучасного бізнесу та економіки в цілому. Окрім цього, важливо також акцентувати вплив міжнародного середовища на антикризове управління. Вважаємо, що вітчизняні бізнес-структури здатні виявити більшу стійкість та ефективність у вирішенні кризових викликів шляхом взаємодії з іншими підприємствами, урядовими органами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Спільне планування, обмін інформацією, ресурсами та експертними знаннями можуть значно покращити реакцію на прояви кризи та зменшити їх негативний вплив на бізнес і суспільство в цілому. Крім того, партнерство може стати джерелом інноваційних підходів і стратегій управління кризовими ситуаціями, що сприятиме підвищенню рівня стійкості та адаптивності вітчизняних бізнес-структур у змінних умовах сучасного світу.

Виходячи з вищевикладеного, для повного розуміння суті антикризового управління та підвищення ефективності стратегічного планування вітчизняних бізнес-структур в умовах глобальної динамічності, слід виокремити ключові переваги та недоліки управління в кризові моменти. Серед переваг можна виділити такі, як підвищення стійкості підприємств; здатність оперативно реагувати на кризові явища; можливість покращення репутації на ринку господарювання; стимулювання інновацій у діяльність; збільшення конкурентоспроможності; можливість пошуку нових резервів розвитку. При цьому, важливими недоліками антикризового управління є: значні витрати на трудові та фінансові ресурси; недооцінювання всіх можливих ризиків; зниження продуктивності праці персоналу через стресові умови роботи; обмежена ефективність, оскільки навіть найпотужніші впроваджені антикризові стратегії не гарантують бізнесу успіх під час подолання кризи.

Таким чином, залучення вітчизняних бізнес-структур, котрі зазвичай глибше розуміють реалії ринку, економічні та політичні фактори, мають унікальні можливості співпраці з зацікавленими сторонами, до вдосконалення системи антикризового управління в умовах посиленої конкуренції та стрімкого темпу змін є важливим напрямком стосовно зміцнення світової економіки та діяльності самого підприємства зокрема.

Перелік використаних джерел:

1. Ареф'єв С.О. Генезис антикризового управління використанням потенціалу підприємства. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2019. С. 14-21
2. Гук О.В. Антикризове управління як спосіб запобігання банкрутству підприємства. *Економіка : реалії часу*. 2015. № 6 (22). С. 193-198

СЕКЦІЯ 4
СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ

УДК 338.43

Гапон Вадим
аспірант групи БМа-22
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Потюк Василь
аспірант групи РКа-22
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, професор,
професор кафедр економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vadym Hapon
Postgraduate Student of the group БМа-22
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Vasyl Potiuk
Postgraduate Student of the group РКа-22
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**
**DIRECTIONS OF AGRICULTURE ENTERPRISES' LENDING OPTIMIZATION FOR
THEIR ECONOMIC SAFETY**

У 2024 році Україна розпочне третю посівну кампанію в умовах повномасштабної війни на своїй території. Згідно прогнозів Мінагрополітики, урожай зерна у цьому році буде значно меншим, і в країні будуть засіяні не всі посівні площі, через скорочення рентабельності виробництва [1]. Без належного кредитування агросектору посівні площі будуть скорочуватися й надалі.

У сьогоденних реаліях банки повинні активізувати кредитну діяльність задля того, щоб підприємці які мають бажання продовжувати діяльність у такий складний час, змогли не лише відновити, але й модернізувати виробництво, адаптувавши його до нових умов функціонування.

Перша віце-прем'єрка – міністр економіки Юлія Свириденко, нещодавно запевнила, що виконавча влада й Національний банк докладають максимум зусиль для стимулювання банківської системи до кредитування реального сектору економіки [2]. Зокрема, розширено дію пільгових державних програм, спрощено доступ бізнесу до дешевих кредитів, банки вчасно отримують рефінансування, необхідне для збільшення кредитних портфельів. Десять найбільших банків України заявили про виділені цьогорічні ліміти на суму 40 млрд грн. [3].

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств передбачає реалізацію комплексу заходів щодо їх ресурсного забезпечення задля можливості проведення операційної діяльності. Для формування безперервного виробничого процесу існує постійна потреба в оборотних коштах, за рахунок яких підтримується діяльність суб'єктів господарювання поза сезоном збуту основної частки готової продукції. Особливого значення в даному напрямку набуває кредитування аграрних підприємств з боку банківського сектору або гарантування таких кредитів за рахунок державних цільових програм підтримки сільського господарства.

Забезпечення ефективного кредитування агропідприємств має ключове значення для розвитку аграрної галузі зокрема та національної економіки в цілому. Це зумовлено низкою причин, серед яких варто виділити наступні:

1. Агросектор забезпечує продовольчу безпеку країни, а ефективна система кредитування забезпечує підприємства необхідними ресурсами.

2. Кошти, які генерує аграрна галузь в Україні, є важливим джерелом доходів територіальних громад.

3. Кредитування сільськогосподарських товаровиробників сприяє їх розвитку, що водночас збільшує кількість робочих місць та забезпечує покращення якості життя населення місцевої громади.

4. Ефективна система кредитування аграріїв, дає можливість залучати більше коштів у якість продукції і підвищувати свою конкурентоспроможність на світовій арені, очікуваним результатом чого є зростання обсягів експорту та валютних надходжень.

5. Кредитні кошти дають змогу зменшити ризики неплатоспроможності та водночас забезпечують фінансування щоденної операційної діяльності.

6. Банківські кошти забезпечують аграріїв доступом до необхідного обладнання, що, як наслідок, підвищує ефективність та покращує продуктивність виробництва.

7. Кредитування також передбачає фінансування проєктів, що пов'язані з екологічною безпекою, охороною довкілля та ефективним використанням природних ресурсів.

Однак, варто зазначити, що розгляд кредитних механізмів виключно з точки зору ефективності функціонування аграрної сфери є доцільним лише в стабільних умовах. В реаліях війни, розпочатої російськими окупантами в Україні, практично повністю зруйнована аграрна галузь у південних та східних регіонах нашої держави.

У 2022 році відбулося значне скорочення експорту продуктів рослинного походження, жирів та олії, готової харчової продукції. Найбільше скорочення спостерігали у сфері експорту готових харчових продуктів – на 34,1%, що було спричинене руйнуванням значної кількості переробних підприємств в районах, де відбувались бойові дії та зменшенням обсягів виробництва внаслідок перебоїв з електропостачанням [4].

За таких умов функціонування забезпечення діючих сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами набуває особливої актуальності та є критично необхідним. Природним стало зростання потреби в покритті фінансування за рахунок банківських кредитів, проте, програми кредитування були суттєво скорочені.

Для забезпечення сталого проходження посівної кампанії 2022 Кабмін прийняв постанову № 274 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. №28 та від 14 липня 2021р. №723», якою збільшено граничний обсяг державних гарантій на портфельній основі до 80% загальної суми зобов'язань за основним боргом, та 80% за кожним окремим кредитом для малого і середнього бізнесу агросфери [5].

Влітку 2022 року, після певної стабілізації ситуації в країні, банки поступово почали відновлювати кредитування, проте відбулося зростання ставок за кредитами, зумовлене монетарною політикою НБУ, котрий з червня підняв облікову ставку з 10 до 25% [6].

У реаліях 2024 року уряд намагається стимулювати банки до активнішого використання вільних коштів для розширення програм кредитування. Держава при цьому бере на себе дедалі більше зобов'язань щодо компенсації кредитних ставок для бізнесу.

Знакове рішення - розширення та зміна на час війни умов програми «Доступні кредити 5-7-9%». Згідно з ухвалою Кабінету міністрів, будь-який бізнес протягом дії воєнного стану та упродовж місяця після його завершення зможе отримати кредит під 0%. Після цього діятиме кредитна ставка у 5%. Крім цього збільшено максимальну суму кредиту – до 60 мільйонів гривень [7].

Ще один важливий крок зі сторони Уряду полягає у розширенні переліку інструментів, спрямованих на надання кредитів у межах програми при нестачі забезпечення (іпотеки/застави). Страхування кредитів підприємців-експортерів, здійснюватиме Експортно-кредитне агентство, що спростить доступ до дешевого фінансування.

Як результат, з початку війни державні банки видали кредитів на загальну суму 1,1 мільярда гривень, з них за програмою «5–7–9%» 42% припадає на аграрний сектор. Програмою скористалися 12 тисяч фермерських господарств.

Тобто, ми бачимо чіткі сигнали від держави про те, що кредитування аграріїв – один з головних пріоритетів банківської системи України на сьогодні. Умови для надання кредитів спрощено максимально, а відсоткові ставки тримаються на прийнятному рівні. Кредитування аграріїв відбувається навіть у регіонах, де тривають бойові дії, бо вдала посівна та хороший урожай є запорукою продовольчої стабільності та фундаментом для функціонування економіки країни.

Перелік використаних джерел:

1. Мінагрополітики прогнозує цьогорічний врожай зернових та олійних культур близько 74 млн тонн. URL: <https://minagro.gov.ua/news/minahropolityky-prohnozuie-tsohorichnyi-vrozhai-zernovykh-ta-oliinykh-kultur-blyzko-74-mln-tonn> (дата звернення: 02.05.2024)
2. Перша віце-прем'єрка – міністр економіки Юлія Свириденко, офіційна сторінка у «Facebook». URL: <https://www.facebook.com/100001821653932/posts/7153223178081666/>
3. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452500-kredituvanna-ekonomiki-pid-cas-vijni-ak-dvigun-dla-povoennoi-vidbudovi.html> (дата звернення: 03.05.2024)
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.05.2024)
5. Постанова Кабінету міністрів України № 274 від 12.03.2022 року «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020р. №28 та від 14 липня 2021р. №723». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.05.2024)
6. Національний банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 07.05.2024)
7. Кредит до 60 млн грн будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%». URL: <https://business.diiia.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/kredit-do-60-mln-grn-bud-akomu-ukrainskomu-pidpriemstvu-pid-0-na-cas-voennogo-stanu-za-programou-5-7-9> (дата звернення: 05.05.2024)

Голойда Олександр
студент групи ПФ-41
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крупка Андрій
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Holoida
Student of the group ПФ-41
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Andrii Krupka
PhD (Economics)
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ **INTERNATIONAL INTEGRATION OF FINANCIAL MARKETS**

У наш час міжнародна економіка тісно пов'язана із інтернаціоналізацією, яка розпочалася приблизно сто років тому і переросла в глобалізацію у 80-90-х роках минулого століття. Цей процес розпочався з розвитком принципів міжнародного поділу праці, що були пов'язані не лише із спеціалізацією за галузями виробництва, а й з випуском та постачанням товарів на світовий ринок.

Міжнародні процеси інтеграції стосуються також і фінансових ринків.

Залежно від глобальності існує така класифікація фінансових ринків:

- національний фінансовий ринок (у межах національних кордонів держави);
- міжнародний фінансовий ринок (коли перетинають національні кордони учасники цього ринку або капітал);
- глобальний фінансовий ринок (який передбачає фінансові операції у глобальному світовому просторі) [1].

Відмінності міжнародних фінансових ринків від національних полягають у тому, що міжнародні фінансові ринки:

- мають величезні масштаби операцій (щоденні операції на світових фінансових ринках у 50 разів перебільшують операції світової торгівлі товарами);
- у них немає звичних географічних кордонів;
- відбувається цілодобове проведення операцій;
- використовуються валюти провідних країн світу;
- спостерігається стандартизація операцій та високий рівень інформаційних технологій, безпаперові операції на базі використання сучасної техніки [2].

Кожна країна знаходиться на різному рівні інтеграції у світову систему фінансових ринків. У світовій практиці регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації, виділяють такі моделі регулювання:

- пряме урядове контролювання, коли держава безпосередньо регулює процеси функціонування та розвитку фондового ринку (Ірландія, Нідерланди, Португалія);
- державне регулювання здійснюється фінансовими установами: розвиток фондового ринку підконтрольний фінансовому сектору, оскільки вони є головними учасниками ринку цінних паперів (Німеччина, Бельгія, Данія);

– спеціально створені заклади здійснюють управління, коли спеціальний орган, який має широке коло повноважень, об'єднує представників різних міністерств і відомств (США, Велика Британія, Франція, Італія, Іспанія) [3].

Україні також варто звертати увагу на ці процеси, у тому числі включно з інтеграцією у Європейський Союз. Досвід країн ЄС свідчить про те, що роль принципу мінімальної гармонізації для процесу глобальної фінансової інтеграції важко переоцінити і варто брати до уваги при подальшому дослідженні фінансової глобалізації.

Вважається, що визначення ролі держави в умовах фінансової глобалізації знаходиться під впливом таких факторів:

- становлення та розвиток фінансів як самостійної, а не обслуговуючої міжнародну торгівлю, галузі;
- підвищення ролі недержавних інституцій у процесі регулювання міжнародних фінансових відносин;
- дієвість ринкових механізмів та репутаційної дисципліни при гармонізації регулюючих функцій в умовах глобалізації;
- циклічність інтенсивності розвитку глобалізації економіки та фінансів; розвиток концепції антиполітичного лібералізму;
- ступінь розвитку національної фінансової системи певної держави.

Однак, у глобалізації є і свої недоліки, у тому числі і у глобалізації фінансових ринків, що зокрема стосується країн із низьким розвитком економіки. Також у сучасних реаліях варто зазначити, що процеси, які зараз відбуваються, можуть мати ознаки деглобалізації.

Зокрема, світовій економіці характерні:

- торговельні обмеження, бар'єри імпорту продукції;
- війни, що викликають збої у поставках та дефіциті товарів;
- санкції, що призводять до регіоналізації торгівлі та структурних змін на ринках;
- обмеження експорту;
- екологічний протекціонізм [4].

Таким чином, ситуація щодо міжнародної інтеграції фінансових ринків є динамічна, має певні недоліки, відрізняється залежно від країн та світових регіонів. Ситуація в Україні суттєво впливає на міжнародні ринки збільшуючи їх волатильність. В умовах загальносвітової нестабільності важко спрогнозувати подальші тенденції розвитку фінансових ринків, проте питання їх функціонування та визначення місця української економіки є предметом для подальшого дослідження цієї тематики.

Перелік використаних джерел:

1. Туболець, І. І. Глобалізація міжнародних фінансових ринків. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2019. № 1. С. 133-141. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7455/1/7135p.pdf>
2. Міжнародні фінанси : підручник. Мозговий О. М., Мусієць Т.В, Руденко-Сударева Л. В. та ін. ; за наук. ред. д.е.н. проф. Мозгового О.М.. К.: КНЕУ, 2015. С. 189. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267549.pdf>
3. Новик Н. Семченко-Ковальчук О.Б. Фінансові ринки в умовах глобалізації. Сучасні світові тенденції розвитку інформаційних технологій, економіки і права. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції ЧБІП МНТУ імені академіка Ю. Бугая. Чернігів, 18 квітня 2019 року. С. 61-64. URL: https://institut.cn.ua/wp-content/uploads/2023/01/Zbirnyk_naukovykh_prats_2019.pdf#page=61
4. Зінченко С. Деглобалізація та регіоналізація: глобальний тренд світової економіки. GMK Center. 15.06.2022. URL: <https://gmk.center/ua/posts/deglobalizaciya-ta-regionalizaciya-globalnij-trend-svitovoi-ekonomiki/>

Дзюбановська Лілія
студентка гр. МН-22
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Бабій Марія
кандидат технічних наук, доцент
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Liliya Dziubanovska
Student of the group МН-22
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Mariya Babi
PhD (Engineering Sciences), Docent
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДИНАМІКА ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

THE DYNAMICS OF UKRAINE'S FINANCIAL MARKET DURING WAR: ANALYSIS AND PERSPECTIVES

The financial market of Ukraine faces the challenge of being one of the most vulnerable sectors of the economy, requiring not only restructuring but also the implementation of strict rules of the game. Simultaneously, its mission lies in providing support for the development of market participants and creating favorable conditions for innovation. Ukraine's low ranking in the sphere of the financial market, especially compared to other countries, indicates the necessity for serious changes.

During the discussion of the National Economic Strategy project until 2030 in January 2021, the Chairman of the National Commission on Securities and the Stock Market, Timur Khromaev, noted that Ukraine ranks 120th out of 125 countries in the financial market development rating [1]. This situation is predominantly due to significant lagging of Ukrainian legislation behind international standards. The contemporary Ukrainian financial market also faces complex challenges, notably as a result of full-scale intervention from Russia. The state regulator acknowledges this situation and focuses efforts on ensuring the stable functioning of the market during the conflict, as well as preparing its participants for future integration with the European market.

When examining Ukraine's financial market, it is important to understand the challenges it faces and the key stages of its development that have left imprints on its activities amidst war (undeclared, hybrid, and full-scale invasion). During the first stage (2014–2016), Ukraine's financial market encountered what became known as the "triple" crisis. This included the significant impact of banking and currency crises on the real sector of the economy, the political crisis of 2014 and its aftermath, such as the hybrid war and the occupation of Crimea and certain areas of Donetsk and Luhansk regions, leading to deep economic stagnation [2].

On the second stage (2014–2019), Ukraine's financial market transitioned to an active phase of reforms and changes in regulatory policies. This contributed to macrofinancial stability and enabled market participants to effectively counter crisis phenomena. The reform initiated in the Comprehensive Program for the Development of Ukraine's Financial Sector until 2020 aimed to overcome systemic challenges and build a competitive environment based on European Union standards.

The third stage (2020–2025) is oriented towards meeting the needs of end consumers of financial services. The main task of financial intermediaries is to focus on client orientation and

satisfy the needs of Ukraine's economic entities [3]. This stage aims to create new channels of interaction among all participants of the financial market to develop relevant services and products for their consumers. However, the war in 2022 introduced certain adjustments, shifting the entire country's economy from a track of development and cooperation to one of survival and staying afloat.

The modern financial market of Ukraine is based on the coordinated efforts of the National Bank of Ukraine, the National Securities and Stock Market Commission, the Ministry of Finance of Ukraine, and the Deposit Guarantee Fund of Individuals. They collaborate to implement the Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2025. Despite challenging conditions, positive changes have occurred, including the completion of 85% of the roadmap for implementing the Strategy in 2021, which defines the priorities and goals of Ukraine's financial sector development based on international standards.

The implementation of the 2025 Strategy aims to enhance Ukraine's financial sector by providing consumers with access to quality services and market participants with financial resources at reduced costs. This will also foster an effective environment for the development and increased competitiveness of the Ukrainian economy. The Strategy identifies five key directions for the development of the financial sector with corresponding strategic goals and performance indicators [3].

The future trajectory of Ukraine's financial sector hinges on strategic objectives and performance metrics across five key areas. First and foremost is the pursuit of financial stability, which necessitates robust regulatory frameworks and prudent supervision to safeguard against external shocks while prioritizing transparency [4]. Secondly, macroeconomic development plays a pivotal role, necessitating the mobilization of both domestic and foreign resources to fortify the sector's resilience and effectiveness. This entails the creation of novel mechanisms to channel long-term financial assets into productive economic ventures, fostering stability and expansion.

Moreover, a commitment to financial inclusion is paramount, requiring the implementation of innovative solutions to broaden access to financial services across diverse demographics. Central to this goal is the protection of consumer and provider rights, alongside efforts to enhance financial literacy among the populace. Additionally, fostering the growth of financial markets is imperative, entailing the creation of conducive environments for non-banking financial services and bolstering liquidity in financial instrument markets to bolster efficiency and development. This harmonization across all financial sectors will facilitate integration into the global financial landscape.

Lastly, emphasis on innovative development is crucial, necessitating the establishment of robust financial market infrastructure and the widespread adoption of cutting-edge digital technologies and regulatory platforms. These measures are pivotal in driving the transition toward a digital economy and elevating the efficacy of financial services, ensuring Ukraine remains competitive on the global stage [4].

In conclusion, the trajectory of Ukraine's financial market amid the backdrop of conflict reflects a complex interplay of challenges and efforts toward resilience and development. Despite facing significant hurdles, including legislative shortcomings and external intervention, there have been notable strides in reform and stabilization. The ongoing implementation of strategic initiatives underscores a commitment to enhancing financial stability, fostering inclusivity, and embracing innovation.

References

1. Financial Club. Ukraine ranks 120th in financial market development. January 22, 2021. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-zaimaie120-pozytsiiu-z-rozvytku-finansovoho-rynku.html>
2. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Improve the Functions of State Regulation of Financial Services Markets." No. 79-IX. September 12, 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>
3. Development of the Financial Market of Ukraine in the Context of European Integration: Problems and Prospects: a collective monograph, edited by V.G. Baranova, O.M. Honcharenko. Kharkiv: Disa Plus, 2019. 370 p.
4. Strategy for the Development of Ukraine's Financial Sector until 2025. March 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitkufinansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>

Околіта Світлана-Марія
студентка групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Svitlana-Mariya Okolita
Student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУПЕРЕЧЛИВІ ПОГЛЯДИ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ **CONFLICTING OPINIONS ON AGRARIAN SECTOR TRANSFORMATIONS IN** **UKRAINE**

Реформування аграрного сектора є важливим питанням забезпечення стабільності національної економіки, особливо у теперішній час. У той же час, воно має дещо суперечливі наслідки: з однієї сторони, сільське господарство володіє значно більшими, ніж промисловість потенційними можливостями для трансформацій, що зумовлено тим, що в самому сільському господарстві найменш поширені природні і штучні монополії, а отже, легко можуть відбуватися зміни; також безпосередня наближеність галузі до споживчого ринку вказує на потребу реформ у ній [1]. З іншої сторони, тісний зв'язок виробничого процесу із специфічним основним засобом виробництва – землею – ускладнює реформи. Через сезонність і велику циклічність сільськогосподарського виробництва реформи аграрного сектору мають затяжний характер.

Важливим питанням аграрної реформи є ринок землі. Економічна доцільність земельного ринку входить у суперечність із можливими соціальними проблемами. Соціальна проблема власності на землю нерозривно поєднана із актуальною проблемою сільської місцевості – розпорошеністю земельної власності. Із майже 7 млн. жителів села, з котрих 2/3 – люди перед пенсійного та пенсійного віку, які є власниками землі, однак ефективно використати її не можуть [2]. До того ж, розпорошеність земель вступає у суперечність із сучасними світовими тенденціями – концентрацією та централізацією землеволодіння. В першу чергу, мова йде про фермерські, а також великі спеціалізовані, пов'язані з наукою, промисловістю і фінансовим капіталом акціонерні господарства.

Наприкінці 2023 року аграрії зареєстрували петицію на сайті президента України з проханням відкласти до закінчення війни другий етап земельної реформи, акцентуючи увагу на тому, що внаслідок війни агропідприємства працюють у збиток, зазнаючи фінансових втрат через заблоковані порти, логістичні проблеми, низькі ціни на зерно, постійні атаки на аграрну інфраструктуру, знищення зернових елеваторів, замінувань частини угідь, розташування великої кількості підприємств на окупованих територіях тощо [3]. Однак попри зазначене вище, 01 січня 2024 року все таки розпочався другий етап аграрної реформи.

При цьому міністр аграрної політики та продовольства України наголосив, що війна спонукає пришвидшувати реформи, а не припиняти їх чи сповільнювати [4]. Другий етап реформи відкриває ринок землі для юридичних осіб, однак купувати її можуть виключно

українці. Також частиною реформи є електронні аукціони, що спрямовані на зниження можливих зловживань при здійсненні закупівель тощо.

Таким чином, бачимо різні погляди на реалізацію аграрної реформи в Україні сьогодні. Попри іноді їхню суперечливість, важливо в першу чергу, розуміти і пам'ятати про необхідність єдності у суспільстві, налагодження взаєморозуміння між владою, бізнесом та населенням, потребою у поясненні тих чи інших кроків, які здійснює влада з метою уникнення соціальних суперечок та конфліктів.

Перелік використаних джерел:

1. Велика Українська Енциклопедія, тема “Україна: сільське господарство”. URL: <https://vue.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Аграрії просять відтермінувати запуск 2-го етапу земельної реформи: у бізнесу немає грошей. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/3/706221/>
4. З 1 січня 2024 року запроваджується другий етап земельної реформи. URL: https://biz.ligazakon.net/news/224258_z-1-schnya-2024-roku-zaprovadzhusya-drugiy-etap-zemelno-reformi

СЕКЦІЯ 5
ІННОВАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ БІРЖОВІЙ СФЕРІ
ТА БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 336.7

Демборинська Вікторія
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Зарічна Надія
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна

Viktoriia Demborynska
Student of the ПФМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Nadiia Zarichna
PhD (Economics)
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ
БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ
PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
TECHNOLOGIES IN THE SPHERE OF BANKING

Незважаючи на економічні та політичні обставини, в яких перебуває Україна внаслідок російського вторгнення, національна банківська система продовжує безперервно функціонувати застосовуючи інноваційні інструменти пов'язані з максимальною цифровою трансформацією банківських послуг, їх диджиталізацією. Це, у свою чергу, відкриває нові можливості дистанційної роботи з клієнтами та збереження високого рівня обслуговування споживачів банківських послуг. Тому актуальним на сьогодні є дослідження перспектив застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) у сфері банківських послуг.

Вже сьогодні штучний інтелект пропонує широкі можливості в економічній сфері, якими слід скористатися задля забезпечення фінансового розвитку. До них відносяться використання ШІ в системі управління персоналом, впровадження роботизованих співробітників для роботи з клієнтами. Доволі ефективними виявилися інтелектуальні помічники та чат-боти, які виконують функції цілодобової інформаційної підтримки клієнтів. Це стосується фінансової діяльності банків, реалізації послуг страхових компаній та ін. О. Стацук та Р. Мартинюк відзначили, що специфіка формування нової системи банківського обслуговування, пов'язаної із застосуванням технологій ШІ дозволяє банкам суттєво економити на утриманні окремих відділень та скорочувати кадровий склад банків. Проте перехід до цифрового банкінгу потребує високого рівня забезпечення інформаційної безпеки клієнтів, у зв'язку з тим, що значна кількість банківських операції проводиться через мережу, що підвищує рівень їх потенційної вразливості до вчинення недоброчесних дій [1].

Fares O.H., Butt I. та Lee, S.H. провели систематичний огляд наукової літератури про ШІ у банківській сфері й запропонували її класифікацію за трьома ключовими сферами дослідження: стратегія, процеси та споживачі. Така систематизація джерел інформації про технології ШІ, на думку авторів, сприятиме подоланню розриву між академічними

дослідженнями та галузевими знаннями та сприятиме формуванню структури банківських послуг штучного інтелекту [2].

На сьогодні розроблений робочий варіант Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022–2030 рр., де в жодному розділі не згадується застосування та розвиток технологій ШІ у банківській сфері, на нашу думку, це є помилковим рішенням і потребує негайного уточнення. Серед перспектив подальшого впровадження технологій ШІ в Україні необхідно звернути увагу на Aladdin Platform – розробку міжнародної інвестиційної компанії BlackRock. Відповідна ризик система на основі технологій ШІ може принести користь економіці України саме для її реабілітації та відновлення після припинення дії правового режиму воєнного стану [3].

Підсумовуючи вище викладене, слід відзначити наступне:

- штучний інтелект є важливим елементом цифровізації економіки;
- ШІ допомагає банкам відповідати сучасним стандартам та вимогам клієнтів, пропонуючи інтелектуальні сервісні й інноваційні рішення; бути конкурентоспроможними;
- впровадження цифрових технологій дає змогу створювати нові банківські продукти та послуги мінімізуючи експлуатаційні витрати і ризики;
- у фінансовому секторі ШІ вирішує одночасно кілька проблем: для користувачів – поліпшення сервісу, а для банківських установ – збільшення клієнтської бази, зниження витрат і оптимізація бізнес-процесів.

Отже, штучний інтелект сьогодні став інновацією, яка формує майбутнє фінансових послуг, в тому числі і банківських. Провівши огляд наукової літератури щодо майбутнього банківської сфери, можна з легкістю помітити, що всі, як один визначають використання технологій на базі штучного інтелекту, як один з головних векторів розвитку даної сфери. До 2030 року штучний інтелект збереже банківській сфері понад 1 трильйон дол США, вирішуючи традиційні банківські проблеми, – зазначає Autonomous Research, аналітична компанія, яка досліджує галузь фінансових послуг в Європі, США та Китаї. Також, слід відзначити, що серед основних напрямків застосування ШІ у банкінгу є запобігання шахрайству та персоналізація послуг, зокрема кібербезпека.

Перелік використаних джерел:

1. Стащук О.В., Мартинюк Р. (2021). Специфіка застосування когнітивних технологій та штучного інтелекту в сучасній банківській діяльності. Економічний форум, 1(3), С. 134–138. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-19>
1. Fares, O.H., Butt, I. & Lee, S.H. (2022) Utilization of artificial intelligence in the banking sector: a systematic literature review. J Financ Serv Mark. URL: <https://doi.org/10.1057/s41264-022-00176-7>
2. Ключко О., Шморгун Я. (2023). Стан та перспективи розвитку технологій штучного інтелекту у сфері банківської діяльності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал, 4, С. 482–486. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/117>

Письменний Віталій
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Романюк Марія
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi
Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Maria Romanyuk
Student of the group ПФМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ CURRENT STATE OF LENDING TO NATURAL PERSONS IN UKRAINE

Умови економічної та соціальної нестабільності, породжені російсько-українською війною, роблять банківські кредити особливо актуальними для фізичних осіб. Вони дають змогу задовольняти споживчі потреби, коли власних ресурсів немає або їх недостатньо через втрату роботи, житла й інші збитки від війни. Різні види кредитів можуть бути використані для купівлі необхідних товарів, оплати послуг, ремонту або придбання нерухомості, навчання дітей, а також будь-яких інших цілей, що сприяє підвищенню рівня життя населення.

Використання фізичними особами кредитних ресурсів має декілька суттєвих переваг. По-перше, вони дозволяють громадянам отримати швидкий доступ до необхідних благ навіть в умовах обмежених фінансово-економічних можливостей. По-друге, їх видача може забезпечити зростання попиту на товари та послуги, що своєю чергою підтримує внутрішній ринок і сприяє стабілізації економіки. По-третє, кредити можуть допомогти знизити соціальну нерівність, оскільки надають доступ до фінансових можливостей тим верствам населення, які раніше мали низькі доходи.

Спершу розглянемо стан кредитування фізичних осіб в Україні до повномасштабного російського вторгнення (табл. 1). У 2014 р. загальний обсяг позик склав 211 215 млн грн й до 2020 р. мав тенденцію до зниження. У постковідний період банківські кредити для населення зросли на 43 170 млн грн або 20,4%, що пояснюється зміною споживчих патернів і відновленням економічної активності. Причому серед їх видів найбільшу частку займали короткострокові споживчі кредити, які більшість людей використовували для задоволення тимчасових фінансових потреб або фінансування непередбачених витрат.

Російсько-українська війна відобразилася на наслідках кредитування (табл. 1). Попри те, що у 2022 р. загальний обсяг кредитів, виданих фізичним особам, становив 221 105 млн грн й у 2023 р. збільшився на 15 365 млн грн або 6,9%, питома вага «непрацюючих» кредитів у банківському секторі у 2023 р. дорівнювала 37,4%, що тільки на 0,8 відсоткових пункти нижче показника 2022 р. [1]. За даними Національного банку України, масштаби заборгованості надалі зростатимуть й у найбільш негативному прогнозі питома вага таких кредитів може сягнути понад 50% [2].

Динаміка кредитів, виданих фізичним особам, в Україні за 2014–2023 рр., млн грн*

Період	Усього	Споживчі кредити				На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості					Інші кредити			
		усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками		
			до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	від 5 років до 10 років	більше 10 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
2014 р.	211 215	135 094	51 769	40 928	42 398	71 803	3 782	3 236	7 620	57 165	4 318	1 469	2 020	828
2015 р.	174 869	104 879	33 293	29 537	42 049	66 169	6 306	3 308	7 711	48 845	3 821	1 080	1 771	970
2016 р.	163 333	101 528	34 255	27 850	39 423	58 549	3 581	2 500	7 547	44 921	3 255	1 043	1 393	820
2017 р.	174 182	122 066	42 614	45 227	34 225	48 268	1 253	1 890	8 683	36 441	3 848	2 027	1 436	385
2018 р.	201 102	151 625	69 734	49 171	32 719	44 458	1 114	1 798	8 755	32 791	5 019	2 440	2 253	326
2019 р.	212 515	173 702	89 156	59 853	24 693	32 611	621	1 657	6 673	23 661	6 203	2 799	3 176	228
2020 р.	206 471	170 719	88 391	58 937	23 391	28 924	402	1 416	5 866	21 239	6 828	2 002	4 226	601
2021 р.	254 385	214 134	114 519	76 763	22 852	28 560	225	1 449	5 874	21 012	11 691	2 563	8 736	393
2022 р.	221 105	188 656	109 933	54 653	24 071	21 337	84	877	3 403	16 972	11 112	1 050	9 844	218
2023 р.	236 470	196 088	127 346	44 874	23 868	26 523	69	618	2 887	22 948	13 859	1 013	12 655	191

* Побудовано на основі даних НБУ

Вплив на кредитування фізичних осіб мають відсоткова ставка, які визначають вартість кредиту та його доступність для клієнтів. Висока ставка може робити позику важкодоступною та складною у погашенні, водночас її конкурентний розмір стимулює попит на кредити та сприяє економічній активності. Аналіз середньої відсоткової ставки за кредитами, яка у 2022–2023 рр. була навіть нижчою, ніж до повномасштабного російського вторгнення (рис. 1), свідчить про збереження рівня довіри до банківської системи, наперекір викликам, пов'язаних з війною та політичною нестабільністю.

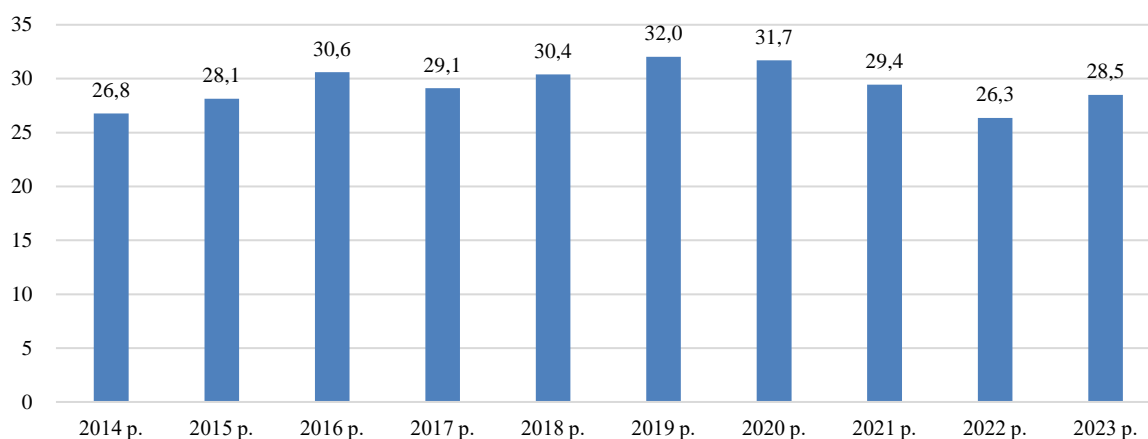

Рис. 1. Динаміка середніх відсоткових ставок за кредитами, виданих фізичним особам, в Україні за 2014–2023 рр.*, %

* Побудовано на основі даних НБУ

Зрештою, відсоткова ставка не є єдиним визначальним критерієм для позичальників – фізичних осіб. Більш важливою є щомісячна сума погашення, яка характеризує реальне фінансове навантаження на домогосподарства. Тому банки можуть застосовувати різні інструменти, зокрема триваліші терміни оплати й гнучку систему погашення кредитних зобов'язань. Такий підхід до кредитування дає змогу зробити позики доступними та конкурентоспроможними для населення, забезпечуючи їхній фінансовий комфорт і стабільність.

Таким чином, сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні вказує на важливість кредитів у забезпеченні споживчих й інших потреб населення. Навіть економічна та соціальна нестабільність, породжена російсько-українською війною, не зменшили довіру до банківської системи. Ключову роль у цьому відіграв НБУ в частині впровадження ефективних регуляторних механізмів і моніторингу. Прогнозується, що в повоєнний період обсяг кредитування буде збільшуватися як адекватна реакція на зростання економічної активності та поліпшення споживчих настроїв населення.

Перелік використаних джерел:

1. НБУ: Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023 рік скоротилася до 37,4%. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/-nbu-chastka-nepracyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023-rik-skorotilasya-do-374.html>
2. Михайлов І. Коли державні банки зможуть продавати проблемні кредити без проблем? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/24/712835/>

СЕКЦІЯ 6
СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – КАТАЛІЗАТОР ЧИ
СТРИМУВАЧ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ?

УДК 334.021

Гнатюк Лідія
студентка групи ПФМз-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Тимошик Наталія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Lydia Hnatyuk
Student of the group ПФМз-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nataliia Tymoshyk
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ТА
ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СТРАХУВАННІ
USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROCESS OF RISK ASSESSMENT AND
DECISION SUPPORT IN INSURANCE

Поширення глобальної конкуренції, динамічне впровадження сучасних технологій та зростаючий рівень інфляції впливають на забезпечення стабільності страхового бізнесу. Щоб зберегти стабільність, у своїй діяльності страхові компанії враховують все більшу кількість чинників внутрішнього і зовнішнього середовища та намагаються своєчасно розпізнавати та попереджувати ризик.

Розвиток системи управління ризиками та її постійне вдосконалення обумовлено потребою знизити негативні наслідки ризиків, загальних для більшості вітчизняних страховиків. Тому основною складовою антикризового управління є ідентифікація та оцінювання ризику, яка зводиться до визначення ступеня ймовірності настання ризиків та розмірів потенційного збитку.

Ризик у страховій діяльності – усвідомлена небезпека виникнення непередбачуваних утрат очікуваного доходу, прибутку, майна, капіталу у зв'язку з випадковими змінами умов ведення діяльності, несприятливими обставинами [1]. Страховий ризик передбачає можливість різного рівня фінансових втрат через настання непередбачуваних подій для потенційних клієнтів та застрахованих осіб страхових компаній.

Оцінка ризику полягає у визначенні ступеня ризику кількісним чи якісним способом. Кількісна оцінка ризику відображається у тарифних ставках, розмірі капіталу, зваженого на ризики. Якісна оцінка визначає види ризику та чинники, що впливають на його рівень при проведенні певного виду діяльності.

Науковці та практики мають у своєму розпорядженні значний інструментарій для оцінки та відстеження ризику. Серед них можна виділити такі методи, як метод середніх величин, метод індивідуальних оцінок, метод процентів. Метод середніх величин передбачає, що окремі групи ризику розподіляють на підгрупи для формування аналітичної

бази для визначення ризику. У разі, коли ризик неможливо зіставити з середнім типом ризику застосовують метод індивідуальних оцінок, який опирається на професійну підготовку, досвід та об'єктивний погляд менеджера. Метод процентів виражає собою сукупність скидок і надбавок до тієї аналітичної бази, яка зумовлена можливими позитивними й негативними відхиленнями від середнього ризикового типу.

Однак, оцінювання ризиків страхування є одним із найменш досліджених у страховій діяльності. Неякісна оцінка ризиків веде до необґрунтованого визначення тарифів, що може стати передумовою для невиконання страховиком своїх обов'язків з покриття шкоди [1].

Регіональний офіс СК «ПЗУ Україна» в м. Тернопіль проводить досить ризикову страхову діяльність. Система управління ризиками, впроваджена у страховій компанії, предствляє комплекс заходів і рішень з ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків, визначення допустимих меж ризиків, здійснення заходів з уникнення і мінімізації ризиків, пом'якшення їх наслідків та зменшення вразливості до кожного виду ризику. Детальні засади процесу управління ризиками в страховій компанії викладені у відповідних внутрішніх документах, у тому числі стратегії, політиках, методиках, процедурах тощо. Документи з управління ризиками регулярно переглядаються з метою відображення змін ринкових умов, продуктів і послуг, що пропонуються, та провідних практик. Діагностика АТ СК «ПЗУ Україна» свідчить про відносно стійке положення компанії на страховому ринку, при якому основною метою страховика є збереження частки ринку та недопущення втрати існуючих конкурентних позицій.

Дослідження діяльності страхових компаній, які здійснюють свою діяльність в Україні показав, що страхова компанія найчастіше зустрічається з такими ризиками як: інформаційний ризик – ризик надходження інформації, що не відповідає дійсності, викривлення інформації та її відтоку або замовчування помилок; ризик девальвація гривні; ризик недостатності резервів; ризик недостатньої кваліфікації персоналу, помилок персоналу; ризик недоброякісної конкуренції; ризик втрати клієнтів. Страховим компаніям слід удосконалювати та покращувати процес управління ризиками[2].

Технології та нові джерела даних докорінно змінюють національну економіку у т.ч. також і страхову галузь. Цифровізація змінює роль страхування: від захисту від ризиків до прогнозування та запобігання ризикам. Ризики, які покривають страховики, а також способи гарантування, розподілу та управління вимогами також змінюються. Окремі ризики стають менш частими або можуть припинити своє існування, тоді як інші, як-от кіберзахист, набувають ваги.

Щоб налаштувати свої стратегії на майбутній успіх традиційні страховики повинні прийняти інновації та використовувати сучасні технології.

Для покращення досвіду клієнтів, підвищення ефективності страховиків та команди у страхуванні все частіше використовується штучний інтелект. Згідно з дослідженням, опублікованим KPMG, у страхових та фінансових послугах рівень впровадження штучного інтелекту є найвищим серед усіх галузей (+37% за рік). Використання машинного навчання та обробки природної мови допомагає страховикам декількома способами, включаючи виявлення потреб страхувальників, управління продажами та автоматизацію андеррайтингу.

Штучний інтелект також стає цінним інструментом з точки зору ризиків, надаючи більш цілісне уявлення про клієнтів і допомагаючи визначити, чи були вони причетні до шахрайства [3].

Технології штучного інтелекту також можна застосовувати до більшої кількості джерел даних, щоб підвищити точність оцінки ризиків і котирувань. Дані інструменти можуть автоматично аналізувати дані в режимі реального часу з систем безпеки або за допомогою дронів під час андеррайтингу заявок на страхування домовласників.

При страхуванні авто інструменти штучного інтелекту доцільно використовувати для аналізу телеметричних даних та інформування про поведінку водія, щоб спостерігати, наприклад, як швидко клієнт їде в середньому, як швидко він прискорюється та чи їде він швидше за обмеження швидкості [3].

Отже, якщо страховики хочуть конкурувати на ринку, керованому клієнтським досвідом, то треба активно вивчати можливості та застосування штучного інтелекту в страховій галузі.

Перелік використаних джерел:

1. Галасюк О. В. Теоретичні засади та структура формування фінансових ресурсів страхової компанії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2020. Вип. 11. С. 219–224
2. Тимошик Н. С. Страховий ринок України в контексті демографічних змін. Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах. Матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. 3 листопада 2023 С. 130-131
3. Grebeniuk N.V., Riznyk N., Zhurylo V.V., Tymoshyk, N.S. Interaction of banks and insurance companies in the context of the sale of insurance products. *Journal of the Balkan Tribological Association*. 2021. №4. P. 697-710. URL: <http://surl.li/mnfjb>

УДК 368.86:347.56

Крет Віталій

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Kret

Student of the group ПФМ-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

СУЧАСНИЙ СТАН ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ THE CURRENT STATE OF PERSONAL INSURANCE IN UKRAINE

Особисте страхування у державі є важливою складовою фінансової системи країни, що забезпечує захист індивідуальних інтересів громадян у випадку нещасних випадків, захворювань та інших ризиків.

Послуги особистого страхування необхідні в сучасному суспільстві, оскільки вони забезпечують соціальний захист населення. Крім того, вони відіграють важливу роль у економіці будь-якої країни, оскільки виплати за страховими полісами сприяють зменшенню бюджетних витрат на соціальні програми. Також, фінансові ресурси, що належать страховим компаніям, можна використовувати як довгострокові інвестиції в економіку держави.

Варто зазначити, що 2024 рік розпочався із змін, які пов'язані з реалізацією багатьох ідей Білої книги «Майбутнє регулювання ринку страхування», які повинні забезпечити платоспроможність, стійкість та конкурентність ринку страхування в Україні з належним захистом прав споживачів послуг страхування. Ці ідеї відображені в новому Законі України «Про страхування», який вступає в дію з 1 січня 2024 року. Також ринок очікує важливих та вкрай необхідних змін у законодавстві про автоцивілку. Обидва закони будуть направлені на імплементацію провідних директив Європейського Союзу [1].

Стан ринку особистого страхування в Україні визначається декількома факторами, включаючи економічну ситуацію в країні (через, перш за все, військовий стан), рівень доходів населення, демографічні зміни та рівень свідомості про необхідність страхового

захисту. За останні роки спостерігається зростання обсягів страхових виплат на ринку особистого страхування, що свідчить про активність цього сегменту.

Сучасні дослідники відзначають широкий спектр проблем і чинників, які гальмують розвиток ринку страхування життя в Україні. Ці питання можна поділити на дві категорії: прямі фактори, що безпосередньо впливають на ефективність діяльності страхових компаній, та опосередковані проблеми, які створюють не вигідні умови для розвитку ринку страхування життя в Україні. Серед таких проблем можна виокремити: негативний досвід страхування життя в Україні в минулому; політичну нестабільність; недостатність надійних інвестиційних інструментів та відсутність гарантій щодо збереження вкладених коштів; низький рівень доходів населення та відсутність комплексного підходу до розробки страхових продуктів; зміни у соціальній сфері, що утруднюють розвиток страхування життя; недовіру громадян до страхових компаній; низький рівень економічного розвитку країни; інфляцію та нестабільність національної валюти; відсутність вільних фінансових ресурсів у підприємств та населення; недосконале законодавство; низький рівень страхової культури серед населення, страхових посередників та деяких страховиків; відсутність належної уваги держави щодо забезпечення привабливості цієї сфери діяльності; недостатню місткість страхового ринку.

Страхування життя – це необхідна складова довгострокових інвестицій в економіку країни, яка може значно підвищити її конкурентоспроможність. Розвиток ринку страхування життя є показником економічного зростання та розвитку інвестиційного ринку країни, що, в свою чергу, сприяє підвищенню її привабливості для іноземних інвесторів та забезпечує стабільність фінансової системи. Тому, важливо підтримувати та розвивати ринок страхування життя в країні. [2]

Тенденції розвитку особистого страхування життя в Україні на 2024 рік:

1. Цифрові інновації: Зростає використання цифрових технологій у сфері страхування життя, зокрема, мобільні додатки для покупки та керування полісами, онлайн-процедури підписання договорів та звітування про страхові виплати.

2. Персоналізація продуктів: Страхові компанії активно працюють над розробкою персоналізованих страхових продуктів, які враховують індивідуальні потреби та характеристики клієнтів.

3. Страхування з інвестиційним компонентом: Зростає популярність страхових продуктів, які поєднують функції страхування життя з можливістю накопичення фінансових ресурсів та інвестування.

4. Розвиток медичного страхування: Зростає попит на медичне страхування як складову особистого страхування життя, зокрема через зростання свідомості про важливість медичного захисту та розширення медичних послуг.

5. Зростання участі в програмах корпоративного страхування: Компанії все частіше надають своїм працівникам можливість участі в програмах корпоративного страхування життя як частину соціального пакету.

Незважаючи на складну ситуацію в країні, страховий ринок продовжує своє функціонування та відіграє досить значущу роль. Страхування є однією із послуг які надаються страховиками як фізичним, так і юридичним особам. Більшість страховиків організували свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних, але водночас страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами [3].

Особисте страхування в Україні відіграє важливу роль у фінансовій системі країни, забезпечуючи захист індивідуальних інтересів громадян та сприяючи соціальному захисту населення. Незважаючи на значні проблеми, такі як нестабільність економічної та політичної ситуації, ринок особистого страхування в Україні має потенціал для подальшого розвитку.

Для успішного розвитку ринку особистого страхування в Україні необхідно звернути увагу на вирішення проблем, таких як недостатня фінансова грамотність населення, недостатня конкуренція та невідповідність страхових послуг потребам клієнтів. Також

важливо сприяти розвитку інноваційних технологій та створенню сприятливого законодавчого середовища для розвитку страхового бізнесу.

Перелік використаних джерел:

1. Ключові тенденції страхового ринку України у 2023-2024 роках. Упевнений рух до Європейського Союзу – НАСУ. URL: <https://www.nasu.com.ua/klyuchovi-tendencziyi-strahovogo-rynku-u/>
2. Залетов О.М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : дис. ... канд. екон. Наук :08.00.08 Київ, 2017. 213 с.
3. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати / Національний банк України: офіційний сайт. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuje-pratsyuvati--rezultati-opituvannya>

УДК 334.021

Наливайчук Ірина

студентка групи ППМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки на фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Nalyvaichuk

Student of the group ППМ-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ UKRAINIAN INSURANCE MARKET DURING THE WAR

Страховий ринок виступає «гарантом» фінансової безпеки, допомагаючи запобігати ризикам та ефективно реагувати на їхні наслідки, що дає змогу компаніям працювати без значних фінансових потрясінь. На думку О. Рудої, страховий ринок – це система «стійких економічних відносин між покупцями, посередниками та продавцями, а також між страховиками та регуляторами, пов'язаних з формуванням попиту, пропозиції та цін на прямий страховий та перестраховий захист, що виникають при здійсненні страхування, перестраховання та супутніх послуг у певній країні, групі країн або на міжнародному рівні, яка підлягає регулюванню» [1].

Розвиток країни передбачає не лише зростання, а й кризові явища, які негативно впливають на всі сегменти економіки, і страховий ринок не є винятком. Оговтавшись від COVID-19, оголошеного Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією, український страховий ринок зіткнувся з новим викликом. 24 лютого 2022 року вторгнення Російської Федерації в Україну спричинило повномасштабну війну, і президентським указом в країні було негайно запроваджено воєнний стан [2].

Страхові компанії зіткнулися з низкою викликів, найактуальнішими з яких у перші місяці воєнного стану були переміщення персоналу та дистанційна робота, розірвання договорів або відтермінування виплат. Страховий ринок в цілому постраждав від падіння премій, руйнування майна та труднощів з доступом до місця виплат, особливо в районах активних бойових дій. Досвід, набутий під час коронавірусної кризи, дозволив швидко

перейти на онлайн-систему, а рекомендації НБУ щодо спрощення процедури врегулювання збитків дали змогу налагодити роботу та продовжувати працювати в надзвичайно складних умовах.

Розширення умов та розвиток комплексної системи страхування воєнних ризиків допоможе економіці країни відновитися у післявоєнний період. На думку регулятора, першим кроком у вирішенні проблеми страхування воєнних ризиків є розділення страхування воєнних ризиків та страхування політичних ризиків у два етапи, оскільки створення комплексної системи страхування є досить тривалим процесом. Як перший крок, НБУ пропонує запустити перехідну модель для швидкого впровадження страхування політичних та воєнних ризиків, яка може базуватися на ключових пропозиціях Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) щодо створення трастового фонду із залученням міжнародних партнерів та донорів. Другим кроком могло б стати створення повноцінної, довгострокової національної системи страхування воєнно-політичних ризиків, або Українського військового страхового пулу, метою якого було б акумулювання коштів для майбутніх виплат та централізованого перестраховування ризиків на міжнародному ринку [3].

З метою забезпечення фінансової стабільності на початку широкомасштабного вторгнення НБ України спростив регуляторні вимоги до страховиків, щоб вони могли зосередитися на ефективному управлінні своїм бізнесом.

Було запроваджено додаткові вимоги щодо якості активів страховиків, а також необхідність проведення аудиту активів, щоб уникнути переоцінки наявного майна та зменшити частку неліквідних активів. Також були розширені ліцензійні вимоги, перевірка структури власності у зв'язку зі збройними нападами (щодо відсутності власників істотної участі з громадянством, реєстрацією та місцем проживання в Російській Федерації та Білорусі), а також зобов'язання розкривати інформацію про майновий та фінансовий стан власників істотної участі у страхових компаніях.

Страховий ринок є важливим структурним елементом фінансової системи, який через продаж специфічних продуктів здатен гарантувати безпеку країни в цілому. Зниження показників страхового ринку під час війни було об'єктивним, але навіть у такій кризовій ситуації страхові компанії зберегли свою прибутковість і продовжували працювати без перебоїв. Популярним продуктом для страхових компаній стало часткове покриття військових ризиків. Це питання залишається невирішеним і потребує спільної роботи держави, гравців страхового ринку та міжнародних організацій для розробки ефективних механізмів страхування воєнних ризиків. Від активності всіх зацікавлених у вирішенні цього питання сторін залежить розвиток національного страхового ринку, а також можливість залучення інвестицій в економіку країни. Не менш важливим є запровадження комплексу заходів, спрямованих на залучення коштів для післявоєнної відбудови країни, за активної участі страхових компаній.

Перелік використаних джерел:

1. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7634> (дата звернення: 11.04.2023)
2. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX із змінами та доповненнями. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U064_22?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.31234495.1634821309.1681121436-565598937.1644944548 (дата звернення: 11.04.2023)
3. У Національному банку пропонують розділити на два етапи страхування воєнно-політичних ризиків. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3694533-u-nacbanku-proponuut-rozdiliti-na-dva-etapi-strahuvanna-voennopolitichnih-rizikiv.html> (дата звернення: 17.04.2023)

СЕКЦІЯ 7
МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗУМНЕ
УПРАВЛІННЯ, РОЗУМНІ ТЕРИТОРІЇ, РОЗУМНИЙ БІЗНЕС

УДК 334.021

Вівчар Олег
студент групи СНм-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vivchar Oleh
Student of the group СНм-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ВПЛИВ АВТОМАТИЗАЦІЇ БЛОКІВ РОЗПОДІЛУ УПРАВЛІННЯ НА ЕКОНОМІЧНУ
ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ СИСТЕМ**
**INFLUENCE OF AUTOMATION OF CONTROL DISTRIBUTION UNITS ON
ECONOMIC EFFICIENCY AND STABILITY
ELECTRICAL POWER SYSTEMS**

Сучасні електроенергетичні системи стрімко еволюціонують, впроваджуючи новітні технології для оптимізації та підвищення ефективності. Одним з ключових напрямків розвитку є автоматизація блоків розподілу управління (БРУ). Дане дослідження прагне дослідити та проаналізувати всебічний вплив автоматизації БРУ на електроенергетичні системи, охоплюючи не лише економічну ефективність та стабільність, але й безпеку, екологічні аспекти та соціальні наслідки.

Першою ключовою вигодою використання автоматизованих БРУ є зниження витрат. Системи автоматизації здатні оптимізувати процеси управління та підтримки, зменшуючи експлуатаційні витрати та підвищуючи ефективність. Цей аспект є важливим фактором у розгляді сталого вдосконалення енергетичних систем [3].

Зменшення втрат енергії та підвищення загальної продуктивності виробництва – це ключовий елемент підвищення ефективності енергетичних систем [1]. Автоматизовані системи управління відділенням та розподільчим обладнанням дозволяють точно керувати процесами, покращуючи якість та стійкість продукції.

Деякі з переваг автоматизації БРУ стають очевидними при вивченні систем моніторингу та діагностики. Сучасні технології, такі як сенсори та аналітика даних, дозволяють в режимі реального часу виявляти несправності та вживати заходів для їх усунення, забезпечуючи надійність та безпеку системи.

Інтеграція автоматизованих БРУ із смарт-технологіями визначає новий етап у розвитку. Сприятливі умови для взаємодії з іншими системами та ефективного використання ресурсів створюють нові можливості для розвитку сучасних енергетичних мереж. Однак, разом із перевагами, важливо ретельно розглядати аспекти кібербезпеки. Зростаюча загроза кібератак вимагає вдосконалення систем безпеки, щоб забезпечити стійкість та безпеку автоматизованих енергетичних систем [4].

Ураховуючи всі перспективи та можливі виклики, важливо розглядати впровадження автоматизованих БРУ як важливий стратегічний крок для подальшого розвитку та оптимізації енергетичних систем. Чіткий погляд на економічні, технічні та соціальні виміри цього питання сприятиме досягненню оптимальних результатів у побудові стійких та продуктивних енергетичних систем для майбутнього.

Заслуговує уваги вплив автоматизації на ринок праці. З одного боку, впровадження нових технологій може призвести до зменшення потреби в ручному праці для обслуговування та моніторингу. З іншого боку, цей процес також відкриває нові перспективи

для спеціалізованих фахівців, які здатні проектувати, впроваджувати та обслуговувати сучасні системи автоматизації в енергетичному секторі. Таким чином, автоматизація може вплинути на структуру робочої сили, створюючи нові можливості для спеціалізації та розвитку висококваліфікованих професіоналів.

Однак, важливо враховувати, що впровадження автоматизації БРУ також стикається з викликами та обмеженнями. Вартість встановлення та обслуговування автоматизованих систем може бути значною. Виникає питання технічних несправностей та необхідності постійного оновлення обладнання для забезпечення сучасності та сумісності з іншими технологічними рішеннями. Такі виклики потребують комплексного підходу для забезпечення ефективного та стійкого функціонування автоматизованих енергетичних систем.

Проте, важливо враховувати, що автоматизація також призведе до зменшення втрат підприємства та забезпечить ефективний контроль і регулювання виробничого процесу. Це, в свою чергу, допоможе уникнути непередбачуваних результатів, ушкоджень у виробництві, що можуть призвести до фінансових збитків для підприємства.

Автоматизація блоків розподілу управління (БРУ) в електроенергетичних системах визнається перспективним напрямом для підвищення продуктивності та стійкості енергопостачання. Зменшення витрат, ефективне виробництво, удосконалені системи моніторингу та інтеграція зі смарт-технологіями створюють сприятливий контекст для оптимізації енергетичних систем. Проте успішне впровадження автоматизації вимагає уважного врахування викликів, таких як кібербезпека, фінансові витрати та технічні проблеми. Цей процес також взаємодіє з ринком праці, відкриваючи нові можливості для спеціалізованих фахівців [2]. Узагальнюючи, автоматизація БРУ є стратегічним компонентом для створення стійких, продуктивних та інноваційних енергетичних систем, яка об'єднує технологічні новації з ефективним управлінням викликами для досягнення сталого розвитку енергетичного сектору.

Перелік використаних джерел:

1. Sauer, P. W., Pai, M. A., & Chow, J. H. (2017). Power system dynamics and stability: with synchrophasor measurement and power system toolbox. John Wiley & Sons
2. Glover, J. D., & Sarma, M. S. (2002). Power System Analysis. Brooks/Cole Thompson Learning
3. Kundur, P. (2007). Power system stability. Power system stability and control, 10, 7-1
4. Sioshansi, F. (Ed.). (2011). Smart grid: integrating renewable, distributed and efficient energy. Academic Press

УДК 334.021

Вівчар Олег
студент групи СНм-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vivchar Oleh
Student of the group СНм-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БРАГОРЕКТИФІКАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА THE INFLUENCE OF THE AUTOMATED CONTROL SYSTEM ON THE COMPETITIVENESS OF THE BRAGORECTIFICATION PRODUCTION

У сучасному динамічному світі, де глобалізація та жорстка конкуренція на світовому ринку стають нормою, вітчизняні підприємства змушені постійно шукати інноваційні шляхи для підвищення своєї конкурентоспроможності. Одним із перспективних шляхів досягнення

цієї мети стає впровадження автоматизованих систем управління (АСУ) на виробничих потужностях. Цей крок не лише оптимізує роботу підприємства, але й відкриває нові можливості для його успішного розвитку.

Відома користь від впровадження автоматизованих систем управління на брагоректифікаційній установці полягає в збільшенні продуктивності [1]. Наприклад, автоматичне регулювання температури та тиску у колоні дистиляції дозволить уникнути непередбачуваних зупинок у процесі ректифікації браги, що призводить до збільшення кількості виробленої браги протягом певного періоду часу. Крім того, впровадження систем моніторингу та автоматичного реагування може допомогти у попередженні витоків або інших негативних ситуацій, що можуть призвести до зниження продуктивності.

Покращення якості продукції також може бути досягнуто завдяки впровадженню АСУ [2]. Наприклад, автоматичний контроль рівня спирту в готовій бразі може забезпечити стабільну концентрацію спирту, що впливає на однорідність смакових характеристик кінцевого продукту. При цьому, системи моніторингу якості можуть автоматично виявляти недоліки у продукції та вживати заходів для їх усунення ще до завершення виробничого циклу.

Щодо зниження витрат, автоматизовані системи можуть оптимізувати використання енергії та ресурсів. Наприклад, системи контролю за витратою води та енергії можуть автоматично регулювати їх подачу в процес ректифікації, що дозволяє ефективно використовувати ресурси та уникати надмірних витрат. Крім того, впровадження енергоефективних технологій та оптимізація процесів можуть допомогти у зниженні загальних витрат на виробництво.

У плані безпеки, автоматизовані системи забезпечують надійний моніторинг технологічних процесів та автоматичну реакцію на можливі небезпечні ситуації [3]. Наприклад, системи автоматичного виявлення та гасіння пожеж можуть ефективно запобігти ризику пожежі в ректифікаційному виробничому приміщенні. Також, впровадження систем виявлення газів або інших небезпечних речовин може попередити потенційні аварійні ситуації та запобігти їхнім наслідкам.

Щодо екологічних показників, автоматизовані системи допомагають у зменшенні викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище. Наприклад, системи очищення відходів відповідно до екологічних стандартів можуть допомогти знизити негативний вплив виробництва браги на природне середовище [4]. Також використання більш екологічно чистих технологій та матеріалів може сприяти зменшенню впливу виробництва на довкілля.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що впровадження АСУ на брагоректифікаційних установках (БРУ) дає ряд суттєвих переваг, які сприятимуть підвищенню їх конкурентоспроможності. Збільшення продуктивності на 20% за рахунок оптимізації процесів та скорочення простоїв, покращення якості продукції на 15% завдяки точному контролю параметрів, зниження витрат на 10% за рахунок економії ресурсів та енергії, підвищення рівня безпеки на 30% за допомогою систем автоматичного реагування на аварійні ситуації та зменшення викидів шкідливих речовин на 5%, що робить виробництво більш екологічним [5].

Інвестиції в АСУ окуповуються протягом 2-3 років, забезпечуючи вітчизняним підприємствам стійку конкурентну перевагу на світовому ринку.

Перелік використаних джерел:

1. Saravacos, G. D., & Kostaropoulos, A. E. (2002). Handbook of food processing equipment (Vol. 2012, pp. 331-381). Kluwer Academic/Plenum
2. Ye, H., Wang, J., Shi, J., Du, J., Zhou, Y., Huang, M., & Sun, B. (2021). Automatic and intelligent technologies of solid-state fermentation process of Baijiu production: applications, challenges, and prospects. *Foods*, 10(3), 680
3. Maiorella, B., Wilke, C. R., & Blanch, H. W. (2005, July). Alcohol production and recovery. In *Bioenergy* (pp. 43-92). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg

4. Köck, B., Friedl, A., Serna Loaiza, S., Wukovits, W., & Mihalyi-Schneider, B. (2023). Automation of life cycle assessment. A critical review of developments in the field of life cycle inventory analysis. *Sustainability*, 15(6), 5531

5. Hardgrave, B. C., Wilson, R. L., & Walstrom, K. A. (1994). Predicting graduate student success: A comparison of neural networks and traditional techniques. *Computers & Operations Research*, 21(3), 249-263

УДК 657

Крупка Андрій

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Krupka Andrii

PhD (Economics)

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ НІВЕЛЮВАННЯ PROBLEMATIC ASPECTS OF ENSURING TRANSPARENCY IN PUBLIC PROCUREMENT AND APPROACHES TO THEIR MITIGATION

Прозорість та підзвітність у публічних закупівлях є ключовими принципами для забезпечення ефективного та раціонального використання державних коштів, а також для запобігання корупції та зловживанням. В Україні реформування системи публічних закупівель розпочалося з прийняттям Закону «Про публічні закупівлі» у 2014 році [1]. Однак, незважаючи на позитивні зрушення, залишаються виклики у сфері прозорості та підзвітності, що потребують комплексного вирішення.

Відсутність прозорості на різних етапах закупівельного процесу створює сприятливе середовище для корупції та марнотратства бюджетних ресурсів. Водночас низький рівень підзвітності унеможливує належний суспільний контроль та притягнення порушників до відповідальності. Як наслідок, це підриває довіру громадськості до системи публічних закупівель та знижує ефективність використання державних коштів.

Забезпечення належної прозорості у сфері публічних закупівель в Україні стикається з низкою основних проблем:

- недосконала нормативно-правова база, яка містить прогалини та колізії, що створюють можливості для зловживань;
- неповне та несвоєчасне оприлюднення інформації про закупівлі, що унеможливує ефективний громадський контроль;
- недостатня координація та інституційна спроможність контролюючих органів, відсутність дієвих механізмів притягнення винних до відповідальності;
- конфлікт інтересів серед представників замовників та учасників торгів, корупційні зв'язки та домовленості;
- недостатній рівень професійної підготовки і компетентності працівників сфери публічних закупівель;
- низька культура прозорості та підзвітності серед посадових осіб, відсутність мотивації до відкритості;
- обмежені можливості для ефективного громадського контролю та моніторингу закупівель з боку громадських організацій та незалежних ЗМІ;
- відсутність систематичного аналізу типових порушень, причин та наслідків непрозорості закупівель для вироблення превентивних заходів [2].

Повномасштабна війна росії проти України поставила систему публічних закупівель перед безпрецедентними викликами. З одного боку, різко зросли потреби в закупівлі товарів,

робіт і послуг для забезпечення оборонних та гуманітарних потреб країни. З іншого боку, логістичні труднощі, руйнування інфраструктури та часткова окупація територій істотно ускладнили процеси здійснення закупівель. Водночас, у воєнний період особливо гостро постало питання прозорості при витрачанні державних ресурсів. Надзвичайна ситуація створила додаткові ризики для корупційних зловживань та нецільового використання коштів, але підвищені вимоги до оперативності закупівель не повинні ставати виправданням для недотримання належних процедур контролю і звітності.

Тому особливо важливим завданням стало оперативне напрацювання дієвих механізмів для забезпечення прозорості та публічного суспільного контролю при здійсненні закупівель в умовах війни. Це передбачало посилення моніторингу з боку громадських організацій та незалежних ЗМІ, максимальну відкритість даних про оборонні та інші критично важливі закупівлі, ретельні перевірки виконавців замовлень.

Забезпечення прозорості та підзвітності у сфері публічних закупівель вимагає залучення низки органів та інституцій. Їх завдання - створити прозору нормативно-правову базу, здійснювати контроль за дотриманням законодавства, розробляти інструменти забезпечення прозорості, збирати та оприлюднювати дані про закупівлі.

Органи державного фінансового контролю (Рахункова палата, Державна аудиторська служба тощо) мають перевіряти законність та ефективність витрачання бюджетних коштів, виявляти порушення і вживати заходів для їх усунення. Важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності відіграють правоохоронні органи, зокрема Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, які мають виявляти і розслідувати корупційні схеми.

Крім того, громадський контроль є невід'ємною складовою прозорості публічних закупівель. Громадські організації, експерти, незалежні ЗМІ та активні громадяни можуть моніторити закупівлі, виявляти порушення, інформувати громадськість та ініціювати розслідування. Для ефективного громадського контролю необхідно забезпечити максимальний доступ до даних та інформації про закупівлі.

Зловживання у сфері публічних закупівель можуть відбуватися через дії безпосередніх суб'єктів торгів - замовників та учасників (постачальників). Причиною таких дій часто є особистісні чинники та ментальні фактори окремих посадових осіб. Серед них:

- корупційні схильності та жага наживи;
- відсутність належної етичної та правової культури;
- кругова порука та корпоративні інтереси;
- особиста вигода та подарунки;
- психологічний тиск зі сторони зацікавлених сторін.

Отже, окрім вдосконалення законодавчої бази, забезпечення дієвого контролю з боку уповноважених органів та ефективного громадського моніторингу, необхідно приділяти належну увагу вихованню високої самосвідомості та відповідальності безпосередніх учасників торгів - замовників та постачальників.

Відсутність належної правової та етичної культури може підштовхувати учасників закупівель до протиправних дій в умовах послабленого контролю. Тому лише поєднання належної нормативної бази, дієвих інституційних важелів та високої особистої відповідальності учасників зможе гарантувати прозорість та запобігти зловживанням.

Забезпечення прозорості публічних закупівель є вкрай важливим завданням навіть в умовах війни. Лише надзвичайно обмежене коло військових потреб, пов'язаних з національною безпекою, може здійснюватися в режимі секретності. Публічність та підзвітність у використанні бюджетних коштів є імперативом для ефективності системи закупівель та запобігання зловживанням. Зрештою, економія державних коштів завдяки прозорим закупівлям є важливим внеском у перемогу України у війні з російським агресором.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України Про публічні закупівлі від 25.12.2015 № 922-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Левон С.Б. Управління системою публічних закупівель: досвід ЄС та практика України. Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». 2019. № 1. С. 47-52

УДК 339

Синоверський Назар

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nazar Synoverskyi

Post-graduate student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНОЇ ТОРГІВЛІ APPROACHES TO CONDUCTING ECONOMICLY EFFICIENT TRADE

Торгівля завжди була однією з основних складових економічного розвитку суспільства. Вона відображає взаємозв'язок між різними країнами та їхніми ресурсами, а також сприяє розширенню можливостей для розвитку бізнесу і зростання валового внутрішнього продукту. Однак, щоб торгівля була ефективною, важливо мати правильне розуміння її суті та використовувати сучасні підходи до її ведення.

Сутність економічно ефективної торгівлі полягає у максимізації вигод для всіх сторін, які беруть у ній участь. Це означає, що торгівля повинна бути взаємовигідною, справедливою та збалансованою. З одного боку, це означає, що кожна сторона повинна мати можливість вільно ввозити та вивозити товари та послуги, захищати свої інтереси та мати доступ до ринків інших країн. З іншого боку, це передбачає, що торгівля повинна бути справедливою, не призводити до виникнення дисбалансів у економіці та не завдавати шкоди соціальному й екологічному добробуту [1].

Сучасні підходи до ведення торгівлі базуються на низці принципів, серед яких можна виділити наступні:

1. Відкритість та доступність ринків: зниження торговельних бар'єрів та обмежень сприяє створенню більш відкритих і конкурентоспроможних ринків, що сприяє зростанню обсягів торгівлі та підвищенню ефективності.

2. Законодавче регулювання. Запровадження правил і нормативів, які регулюють торгівлю, забезпечує стабільність та передбачуваність у міжнародних відносинах, а також захищає від недобросовісних практик.

3. Розвиток інфраструктури та технологій. Впровадження сучасних технологій і розвиток інфраструктури сприяють зниженню витрат на транспортування та зберігання товарів, що робить торгівлю більш ефективною.

4. Стимулювання інновацій та підтримка підприємництва. Підтримка досліджень та розвитку, а також створення умов для розвитку малих і середніх підприємств сприяють виникненню нових товарів та послуг, розвитку нових ринків.

5. Збереження природних ресурсів та екологічна стійкість. Врахування екологічних аспектів у торговельних угодах та зобов'язання до збереження природних ресурсів є важливим аспектом сучасної торгівлі [2].

Одним із ключових аспектів економічно ефективної торгівлі є також співпраця та партнерство між країнами. Розвиток регіональних та глобальних торговельних альянсів, таких як Європейський Союз, НАФТА, АСЕАН, сприяє зміцненню економічних зв'язків, спрощенню процедур та зниженню митних бар'єрів. Це, у свою чергу, стимулює економічне зростання, сприяє підвищенню рівня життя та забезпечує стабільність на міжнародному ринку. Крім того, такі альянси часто передбачають спільні проекти у сфері інфраструктури та технологій, що забезпечує довгострокову стійкість і конкурентоспроможність економік країн-учасниць [3].

Ще одним важливим елементом є адаптація до змін на глобальному ринку, зокрема врахування впливу технологічних інновацій та діджиталізації. Сучасні цифрові платформи та електронна комерція значно змінюють традиційні моделі торгівлі, відкриваючи нові можливості для малого та середнього бізнесу, а також для країн, що розвиваються. Використання таких технологій дозволяє оптимізувати ланцюги постачання, зменшити витрати та прискорити процеси торгівлі. Застосування штучного інтелекту, блокчейн-технологій та великих даних у торгівлі сприяє підвищенню прозорості, зниженню ризиків та покращенню ухвалення рішень. Таким чином, адаптація до технологічних змін є критично важливою для забезпечення довготривалого успіху та ефективності торгівлі у сучасному світі.

Усі ці підходи допомагають розвивати економічно ефективну торгівлю, яка сприяє зростанню економік та підвищенню добробуту суспільства. Однак важливо пам'ятати, що успіх торгівлі залежить від збалансованого підходу до управління економікою, захисту інтересів суб'єктів торгівлі та збереження навколишнього середовища.

Перелік використаних джерел:

1. Власова Н.О., Гросул В.А., Краснокутська Н.С., Круглова О.А., Чорна М.В., Филипенко О.М.. Економіка торгівлі: Навч. пос. Х.: Світ Книг, 2015. 473 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/343952494.pdf>

2. Міжнародна торгівля: концепт лекцій: навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Міжнародна економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Моїсеєко Т. Є. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 287 с.

3. Міжнародна торгівельна діяльність: підручник / Рокоча В.В., Алькема В.Г. та ін. К.: ВНЗ «Університет економіки та права КРОК», 2018. 698 с.

Стецюк Олеся
студентка групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Stetsok Olesia
Student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СОЦІАЛЬНА КОМЕРЦІЯ: ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНА ТОРГІВЛЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО ЗРОСТАННЯ

SOCIAL COMMERCE: COST-EFFECTIVE TRADE IN THE ERA OF DIGITAL GROWTH

Актуальність теми у контексті цифрової трансформації економіки полягає в тому, що цифрові технології надають нові можливості для розвитку соціальної комерції та розширення її впливу. За допомогою цифрових інструментів компанії можуть ефективно комунікувати зі споживачами, залучати увагу до своїх соціальних ініціатив, та створювати платформи для спільного вирішення соціальних проблем. Таким чином, соціальна комерція стає не лише важливим елементом сучасного бізнесу, але і одним з ключових інструментів для побудови сталого і справедливого суспільства.

Соціальна комерція – це форма бізнесу, яка поєднує в собі комерційні цілі з соціальною місією. Основна мета соціальної комерції полягає в тому, щоб здійснювати прибуткову діяльність, одночасно вирішуючи соціальні проблеми і сприяючи покращенню якості життя людей та суспільства загалом.

Значення соціальної комерції в сучасному світі важливе через кілька ключових аспектів:

Соціальна відповідальність бізнесу: Суспільство стає все більш свідомим щодо важливості соціальної відповідальності бізнесу. Соціальна комерція дозволяє компаніям не лише заробляти прибуток, але й вносити позитивний внесок у розв'язання соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, екологічні проблеми тощо.

Потреба споживачів: Сучасні споживачі все більше віддають перевагу товарам і послугам, які мають суспільну цінність та сприяють розвитку суспільства. Соціальна комерція задовольняє цю потребу, пропонуючи споживачам можливість придбати товари або послуги, які мають позитивний соціальний вплив.

Цифрова трансформація економіки: З поширенням цифрових технологій і зростанням впливу Інтернету, соціальна комерція отримала нові можливості для розвитку. Соціальні мережі, онлайн-платформи та інші цифрові інструменти дозволяють ефективно просувати товари та послуги з соціальною місією, залучати нових клієнтів та спонсорів, а також взаємодіяти з аудиторією у реальному часі.

Початки соціальної комерції можна відслідкувати ще в середньовіччі, коли певні групи людей, такі як монастирі або гільдії, здійснювали комерційну діяльність з метою підтримки соціальних програм або благодійних ініціатив. Однак сучасна концепція

соціальної комерції почала розвиватися в другій половині 20 століття.

Зародження соціальної комерції, як сучасного явища, пов'язують з міжнародним рухом за корпоративну соціальну відповідальність у 1970-1980-х роках. У цей період багато компаній стали усвідомлювати важливість не лише заробітку прибутку, але й вирішення соціальних проблем і підтримки громадських ініціатив. Перші комерційні організації, які активно використовували соціальну місію в своєму бізнесі, почали з'являтися в цей період [1].

З часом соціальна комерція стала все більш популярною, з'явилися різноманітні соціальні підприємства та організації, які ставили перед собою соціальні цілі, розробляли інноваційні бізнес-моделі та створювали продукти і послуги з метою вирішення соціальних проблем.

Соціальні мережі відіграють значущу роль у розвитку соціальної комерції. Завдяки своїй широкій аудиторії і можливостям взаємодії, соціальні мережі стали потужним інструментом для просування соціальних ініціатив, залучення уваги до соціальних проблем, мобілізації громадськості та залучення фінансової підтримки. Компанії, які працюють в сфері соціальної комерції, активно використовують соціальні мережі для комунікації зі споживачами, розповсюдження інформації про свої продукти та послуги, а також для взаємодії зі спільнотою та створення позитивного іміджу.

Одним із ключових аспектів сучасного бізнесу є використання цифрових платформ та інструментів для просування соціальних ініціатив та продуктів. Соціальні мережі, електронна комерція та інтернет-маркетинг виявляють значний вплив на розвиток соціальної комерції, забезпечуючи не лише ефективний спосіб комунікації з аудиторією, а й можливість швидкого та масштабного поширення інформації.

Цифрові платформи, зокрема соціальні мережі, надають унікальну можливість підприємствам та організаціям будь-якого розміру залучати увагу споживачів до своїх продуктів та послуг. Завдяки великій кількості активних користувачів, соціальні платформи стали потужним інструментом для реклами, просування та побудови спільнот.

Інтернет-маркетинг, у свою чергу, дозволяє створювати персоналізовані стратегії реклами, спрямовані на конкретні аудиторії. За допомогою цільової реклами, ретаргетингу та аналітики відвідуваності сайтів, компанії можуть ефективно спілкуватися зі своєю цільовою аудиторією та стимулювати її до покупок [3].

Розвиток електронної комерції також суттєво впливає на соціальну комерцію. Онлайн-магазини, платіжні системи та інші інструменти дозволяють підприємствам ефективно реалізовувати свої товари та послуги через Інтернет, забезпечуючи зручність та доступність для клієнтів у будь-який час та в будь-якому місці.

Персоналізовані стратегії реклами – це підходи до маркетингу, спрямовані на створення індивідуальних повідомлень та пропозицій для кожного клієнта на основі його унікальних характеристик, поведінки та інтересів. Ці стратегії базуються на зборі та аналізі даних про клієнтів, щоб надати їм більш релевантну та цікаву інформацію.

Ефективність персоналізованих стратегій реклами полягає у їхній здатності досягати високого рівня взаємодії та конверсії. Ось кілька ключових моментів, які роблять їх ефективними у привертанні клієнтів:

- релевантність інформації: персоналізовані рекламні повідомлення відповідають конкретним потребам, інтересам і попереднім діям клієнтів, тому вони сприймаються як більш цікаві та корисні;

- залучення уваги: індивідуалізовані пропозиції і повідомлення привертають увагу клієнтів і спонукають їх взаємодіяти з брендом або продуктом;

- підвищення конверсії: Оскільки персоналізовані рекламні повідомлення легше відповідають потребам клієнтів, вони частіше призводять до бажаної дії, такої як покупка або реєстрація;

- більша лояльність клієнтів: клієнти, які отримують персоналізовані пропозиції та

зауваження до їхніх потреб, мають тенденцію бути більш лояльними до бренду та повертатися за покупками;

- ефективно використання ресурсів: персоналізовані стратегії реклами дозволяють ефективніше використовувати рекламні бюджети, оскільки вони спрямовані на цільову аудиторію з більшою ймовірністю успіху.

Розглянемо на прикладі як відомі компанії успішно використовують соціальні мережі для підвищення уваги до своїх брендів, залучення нових клієнтів та підвищення продажів у цифрову епоху.

Амазон використовує соціальні мережі для просування своїх товарів та послуг через різноманітні рекламні кампанії та спонсоровані дописи. Компанія активно взаємодіє зі своїми клієнтами через соціальні мережі, відповідаючи на запитання, вирішуючи проблеми та надаючи рекомендації.

Nike успішно використовує соціальні мережі для підвищення уваги до своєї продукції шляхом розміщення відео контенту, фотографій та історій про спортсменів та їх досягнення. Компанія активно стимулює взаємодію клієнтів через хештеги та виклики, що сприяють виклику емоцій та сприяють залученню нових клієнтів.

Sephora використовує соціальні мережі для показу нових косметичних трендів, демонстрації продуктів та відгуків клієнтів. Компанія активно застосовує відео контент та участь в спільнотах, що дозволяє побудувати співпрацю зі своїми клієнтами та підвищити їхню відвідуваність.

Дослідження показало, що соціальна комерція виявляється дієвим інструментом для просування товарів та послуг у сучасному світі, особливо в контексті епохи цифрового зростання. Інтеграція цифрових платформ та інструментів дозволяє підприємствам створювати персоналізовані стратегії реклами, взаємодіяти з аудиторією та стимулювати покупки. Більшість відомих компаній вже успішно використовують соціальні мережі та електронну комерцію для розвитку своїх бізнесів [2].

Підприємства повинні активно досліджувати свою цільову аудиторію, її потреби, інтереси та попередні дії, щоб створити більш ефективні та персоналізовані рекламні кампанії. Важливо постійно оновлювати свої цифрові інструменти та використовувати новітні технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання та аналітика даних, для поліпшення ефективності рекламних стратегій. Підприємства повинні активно спілкуватися зі своєю аудиторією через соціальні мережі, відповідати на питання, реагувати на відгуки та залучати клієнтів до діалогу. Важливо систематично тестувати різні рекламні стратегії та аналізувати їх результати, щоб постійно вдосконалювати підходи та досягати найкращих результатів.

Перелік використаних джерел:

1. Болотіна, І. М. Розвиток стратегії просування товарів на зовнішній ринок. Ефективна економіка. 2022. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/36998>
2. Пугачевська К. Й., Лизанець А.В., Полянська В.Е. Особливості просування товарів на міжнародні ринки/ Східна Європа: економіка, бізнес та управління: науково-практичний журнал. Дніпро, 2020. Випуск 1 (24). С. 132-137
3. Хамініч С. Ю., Сокол П.М., Бабіч А.Д. Digital-маркетинг як сучасний засіб просування товарів та послуг. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 6. С. 45-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_6_11

Суховерша Володимир
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Ціх Галина
к.е.н., професор
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Suhoversha
Postgraduate Student of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Halyna Tsikh
PhD (Economics), Professor
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ**
**DIGITALISATION AS A WAY OF IMPROVING INFORMATION AND
COMMUNICATION SUPPORT OF LOGISTIC AND ECONOMIC PROCESSES**

Одним з найважливіших аспектів розвитку сучасної ефективної торгівлі є цифровізація. Зростання використання цифрових технологій у торгівлі сприяє збільшенню ефективності операцій, зниженню витрат та підвищенню якості обслуговування. Електронна комерція, цифрові платформи та інші інновації стають ключовими елементами глобальної торгівлі, що відкривають нові можливості для бізнесу та споживачів. Зміни в споживчих попитах, розвиток технологій, зміни у способах життя та підвищення свідомості споживачів призводять до змін у їх попиті на товари та послуги. Переорієнтація на сталі споживання, екологічна освіченість та підвищений попит на цифрові продукти є лише деякими зі змін, які впливають на глобальну торгівлю.

Також із зростанням міжнародної конкуренції з розвитком глобальних ланцюжків постачання та розширенням торговельних відносин зростає конкуренція між країнами та компаніями. Конкуренція за ринки, технології та таланти стає все більш інтенсивною, що змушує учасників глобального ринку шукати інноваційні шляхи для збереження та розширення своєї конкурентоспроможності. Паралельно з цими тенденціями, глобальна торгівля також зазнає впливу політичних, економічних та соціокультурних факторів. Торговельні відносини між країнами, зміни у тарифній політиці, вплив пандемії COVID-19 та інші чинники визначають динаміку та перспективи глобальної торгівлі. Врахування цих тенденцій дозволяє зрозуміти ключові фактори, які впливають на ефективність та розвиток глобального торговельного сектору та допомагає визначити стратегії для досягнення успіху в цій галузі.

У сучасних умовах суттєві трансформаційні процеси, що поширені у світовій економіці, відбуваються під впливом і супроводжуються діджиталізацією, яка характеризує перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні, тобто з реального світу у світ віртуальний (онлайн).

Цифровізація має глобальний характер та спричиняє появу нових вимог не лише до людини, а й до суб'єктів господарювання. Вона вже торкнулася усіх сфер життєдіяльності людини (поява Інтернету речей, роботизація, штучний інтелект). Особливу увагу необхідно звернути на видозміну бізнес-сфери та конкурентоспроможності бізнесу через появу нових можливостей, таких як автоматизація більшості повсякденних робочих процесів, створення

якісного та привабливого контенту, можливість створення цифрового товару, використання електронного маркетингу і чат-ботів. Тобто з розвитком цифровізації відбувається трансформація соціально-економічної сфери країн: змінюється система розподілу капіталу, функціонування бізнесу та ринку праці, модернізуються комунікації населення з державою та надання державних послуг. І для швидкого та сталого розвитку цифровізації необхідно забезпечити усіх учасників цього процесу: покращеним доступом до товарів та послуг через інтернет, створенням необхідної інфраструктури для підтримання належних умов розвитку цифрової економіки, максимізацією потенціалу цифрової економіки. Досягнути цього неможливо без розвитку необхідних навичок, а саме цифрових.

Проникнення цифрових технологій призводить як до появи та розвитку нових видів бізнесу, так і змін умов конкуренції на вже існуючих товарних ринках. Сфера вантажоперевезень, що існувала до початку четвертої промислової революції, також зіткнулася з необхідністю сильних змін в умовах цифрової трансформації: змінилися самі фірми, внутрішні правила роботи, способи взаємодії між ними та з регулюючими органами. Заходи економічного регулювання повинні враховувати нові тенденції розвитку галузей та сприяти подальшому розвитку особливо у ключових сферах економіки. До таких сфер належить транспортна сфера, яку стратегічно важливо підтримувати для покращення інвестиційного клімату країни.

Цифрові технології значно підсилюють ефективність взаємодії всіх видів транспорту. Взаємозв'язок логістичних ланцюгів поглиблює доцільність формування виробничих і фінансових потоків. Основні датчики для надання інформації про конкретні вантажі, а також особливості їх переміщення, можливі втрати вантажів надають інформацію в реальному часі. Вплив цифровізації на управління логістичними бізнес-процесами транспортних підприємств важко до кінця оцінити й реалізувати через необхідність всеосяжної модернізації інфраструктури та технологічних процесів. Цифровізація відкриває великі можливості розвитку перевезень та економічних процесів: повна автоматизація у логістиці, зниження витрат з допомогою відсутності помилок планування, технічний супровід при зміні видів транспорту, роботизація обслуговування транспорту та зберігання вантажів. Таким чином, можна стверджувати, що цифровізація є домінуючим процесом у транспортній сфері та економіці загалом.

Перелік використаних джерел:

1. Гальцова О. Л. Цифровізація економіки як фактор економічного зростання : Колективна монографія. Запоріжжя, 2021. 170 с.
2. Войченко Т.О., Радченко О.А . Особливості цифровізації у транспортній сфері. *Фінансова архітекторніка та сценарії конкурентних моделей розвитку*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Харків, 2023. С. 226-227

Суходольська Ірина
студентка групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Мариненко Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки на фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Sukhodolska
student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Nataliia Marynenko
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ БІЗНЕСУ **THE ROLE OF ELECTRONIC TRADE IN IMPROVING THE QUALITY OF BUSINESS**

Електронна комерція (e-commerce, електронна торгівля) – це процес продажу та купівлі товарів або послуг через Інтернет.

Електронна комерція має багато переваг з економічної точки зору, тому що вона знижує транзакції на витрати, незалежно від географічного розміщення підвищує ефективність управління запасами, покращує доступ до світових ринків і підвищує міжнародну конкурентоспроможність. Також варто відзначити, що електронна комерція стимулює розвиток інновацій та підтримує створення нових бізнес-моделей, зокрема різних платформ, електронної логістики та дистрибуції тощо.

Однак електронній торгівлі також притаманні виклики і проблеми, такі як безпека, конфіденційність даних, захист прав споживачів та регулювання. Ключовим моментом є створення належного правового та регуляторного середовища для забезпечення довіри до електронної комерції і захисту прав усіх залучених сторін.

Сьогодні в українському бізнес-середовищі виділяють наступні види електронної комерції:

1) електронна комерція – пов'язана з продажем споживчих і промислових товарів через інтернет-магазини;

2) інтернет-банкінг – виконання основних банківських операцій у системах інтернет-банкінгу (відкриття та закриття рахунків, внесення депозитів, переказ грошей, оплата квитанцій і рахунків тощо);

3) електронні аукціони – дана сфера володіє приватним сектором, а також займається пошуком надійних постачальників і підрядників для державних та приватних закупівель;

4) підвищення ефективності та автоматизація у сфері електронної науково-технічної роботи, включаючи створення електронних баз даних з різних галузей, таких як патенти, авторські свідоцтва тощо;

5) електронні бібліографічні покажчики тепер доступні відкрито на офіційних веб-сайтах спеціалізованих організацій, що сприяє доступності матеріалів електронних бібліотек;

6) організація дистанційного і електронного навчання, що включає в себе проведення дистанційного навчання з використанням відеоконференцій, поширення електронних підручників і конспектів, проведення тестування в режимі онлайн тощо, які реалізуються за допомогою дистанційного спілкування через доступ до Інтернету;

7) застосування електронної пошти для здійснення рекламних кампаній з метою залучення нових покупців шляхом масової розсилки повідомлень;

8) електронний маркетинг – це набір інструментів для залучення і пошуку нових клієнтів у визначеному сегменті ринку, що включає рекламу на інших сайтах, в результаті пошуку та інше.

Механізм електронної торгівлі виконується за допомогою таких функцій:

1) реклама: має на увазі привертання максимальної уваги потенційних споживачів, передавання маркетингової інформації цільовій аудиторії;

2) демонстрація продукту: полягає в показі товарів за допомогою засобів Інтернету, зокрема фотографії, відео, 3D-графіка, для того щоб ознайомити клієнта з продукцією;

3) транзакційні розрахунки: забезпечують швидкі та безпечні розрахунки за продукцію;

4) післяпродажне обслуговування: надається покупцю після здійснення покупки з метою забезпечення їх задоволення після замовлення;

5) встановлення довгострокових відносин із покупцями: передбачає вивчення їх потреб і смаків, підтримка постійного зв'язку з цільовою аудиторією.

У 2022 р. електронна торгівля зайняла 21 % всіх роздрібних ринків. Сьогодні 87 % споживачів насамперед вивчають інформацію, перед тим як зробити покупку. Аналіз ринку eCommerce засвідчив, що у 2022 році обсяг роздрібною торгівлі в ніші електронної комерції у всьому світі становив приблизно 5,2 трлн дол. А найближчими роками цей показник має зрости на 56 %, до 2026 року – орієнтовно до трлн дол. [1].

Найрозвиненішими ринками електронної торгівлі є такі країни як Китай, США, Японія, Великобританія, Франція, Індія тощо. Найчастіше споживачів оплачують покупку кредитною картою. Дебетову картку використовують лише 38 % покупців [1].

Інтернет-торгівля, яка є ще досить молодим сегментом української економіки, активно набирає обертів у своєму розвитку. Україна має всі підстави для посідання високих позицій на ринку електронної комерції. Якісна організація бізнесу, враховуючи всі можливі проблемні аспекти, такі як конкурентоспроможні ціни, широкий асортимент товарів та послуг, різноманітність способів доставки, буде сприяти просуванню України у світі Інтернет-торгівлі.

Український ринок електронного бізнесу не поступається своїм європейським колегам і демонструє динаміку розвитку, особливо в останні роки. Багато українських компаній успішно впроваджують різноманітні системи електронного бізнесу, що дозволяє їм розширювати обсяги продажів та привертати нових клієнтів. Одним із яскравих успішних прикладів є компанія «ROZETKA», яка відноситься до найкрупніших рітейлерів в Україні. Дана компанія пропонує широкий асортимент товарів, які можна купити онлайн, а саме побутову техніку та хімію, товари для дому, одяг і взуття, алкогольні напої та продукти, книги тощо. Також компанія ефективно запровадила систему лояльності, що дозволяє покупцям одержати бонуси за здійснені покупки, і пізніше обміняти їх на знижки.

Ще одним прикладом є компанія «Фокстрот», яка також відома як один з провідних онлайн-роздрібників в Україні. «Фокстрот» спеціалізується на реалізації електроніки та побутової техніки, пропонує широкий асортимент товарів і послуг у режимі онлайн. Крім цього, компанія успішно впровадила систему доставки товарів на наступний день, що дозволяє клієнтам отримувати замовлені товари в найкоротші терміни та гарантує високу якість обслуговування.

Результатом запровадження електронного бізнесу в Україні є збільшення електронної торгівлі. За даними УАЕК (Української асоціації електронної комерції), у 2020 році обсяг електронних продажів склав близько 30 млрд грн, що на 50 % більше, ніж у 2019 році. Підвищення рівня електронної торгівлі не є обмежений, адже в Україні створюється все більше онлайн-магазинів, сервісів доставки і поширюється онлайн оплата.

Вважаємо, що український ринок електронної комерції є досить привабливим не лише для вітчизняних підприємств, але й для зарубіжних інвесторів. Показники обсягу електронної торгівлі в Україні мають позитивну динаміку, не враховуючи те, що спостерігається економічна криза і в країні війна. Реалізація електронного бізнесу має

безумовно позитивні наслідки, адже вони помітні в зменшенні витрат і зростанні ефективності бізнес-процесів підприємств, створенні нових ринків та відкритті нових ринків і можливостей для бізнесу.

За допомогою електронного бізнесу суб'єкти господарювання мають можливість ефективніше застосовувати маркетингові дослідження й аналізувати наявний ринок, швидко реагувати на зміни в попиті, підвищити обсяги продажів продукції та забезпечити доступ свої товарів для покупців.

Перелік використаних джерел:

1. E-commerce: тренди та прогнози на 2024 рік. URL: <https://ain.business/2024/01/05/e-commercetrendy-ta-prognozy-2024/> (дата звернення: 08.05.2024).

СЕКЦІЯ 8 ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.3

Беззубка Василь
менеджер зі збуту сільськогосподарської техніки
ТОВ «Спектр Агро»
м. Обухів, Україна

Vasyl Bezzubka
agricultural machinery sales manager
Spectr-Agro LLC
Obukhiv, Ukraine

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА **INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF AGRICULTURE**

Агропромислове підприємництво відіграє важливу роль у розвитку економічно стійкої держави. Виробництво та обробка сільськогосподарської продукції сприяє забезпеченню життєвих потреб населення, зменшенню залежності від імпорту та збільшенню експортних можливостей. Крім того, агропромислові підприємства створюють нові робочі місця, сприяють розвитку інфраструктури та підвищенню рівня життя населення.

Сучасне сільське господарство переживає період значних інноваційних змін, які сприяють підвищенню продуктивності та сталій роботі галузі [2]. Загальносвітова практика застосування піраміди точного землеробства із використанням GPS, безпілотних апаратів, процесів роздільного внесення добрив та висіву насіння, а також використання новітньої техніки, яка допомагає галузі ставати більш конкурентоздатною знайшла своє застосування і в Україні (Рис.1).

Рис. 1. Піраміда точного землеробства [3]

Початковий рівень точного землеробства полягає в отриманні електронних контурів полів завдяки:

- автоматизованій системі водіння з високою точністю з використанням дрону;

- програмному забезпеченню;
- інструментам для збору і використання отриманих карт полів та завдань для внесення добрив й більш точного виконання операцій (наприклад, врахування нерівностей на полях, планування мінімальної кількості розворотів техніки та ін).

Провідною агроінновацією є використання автономних машин, які оснащені:

- системами GPS для точного визначення їх місцезнаходження на полі;
- вбудованими камерами та сенсорами, які визначають рельєф та ідентифікують перешкоди на своєму шляху;
- програмним забезпеченням, завдяки якому вони можуть виконувати відповідні операції: оранка, посів, полив, внесення добрив, збирання врожаю.

Так, точне землеробство – це комплексний підхід, при якому використовуються аграрна техніка, яка обробляє поля без водія, дрони та супутники, що надають фермерам дані про стан їхнього врожаю, датчики, які аналізують інформацію про стан ґрунту тощо. Тому, новочасний агроном зі смартфоном або планшетом, має можливість обстежити поле та фіксувати проблемне місце, перебуваючи у будь-якій точці.

Управління виробничим процесом за допомогою farm management systems дає можливість його планування, встановлюючи логічний зв'язок між блоками, а виділення зон неоднорідності поля – означає визначити економічний потенціал кожної зони.

Сьогодні такі технологічні інновації трансформують спосіб ведення сільського господарства, а модернізація та використання цифрових технологій привели до появи нових концепцій, які стають перспективою в отриманні можливих економічних переваг:

1. Зменшення витрат на працю
2. Точне використання ресурсів та добрив
3. Зменшення витрат на паливо
4. Підвищення ефективності завдяки безперервності роботи
5. Підвищення врожайності завдяки точному внесенню насіння, добрив та систематичному поливу
6. Інші.

Крім переваг технології точного землеробства мають ряд мінусів:

- потребують значних фінансових вкладень;
- необхідне навчання персоналу;
- проблеми в обладнанні або з програмним забезпеченням можуть призвести до простоїв і зниження продуктивності;
- не завжди можливо використовувати на повну через особливості воєнного стану в Україні;
- для нормальної роботи автопілотування потрібен стабільний потужний сигнал, який в умовах війни – не гарантований [1].

Напрямок точного землеробства є однією із суттєвих інновацій у сучасному сільському господарстві, а його технологія є позитивним вирішенням продовольчої кризи, спричиненої війною й інструментом підвищення сільськогосподарського виробництва, що активно сприятиме його розвитку в Україні у повоєнний час.

Перелік використаних джерел:

1. Економія під час війни: чи допомагає точне землеробство? URL: <https://superagronom.com/articles/621-ekonomiya-pid-chas-viyni-chi-dopomagaє-tochne-zemlerobstvo>
2. Негода Ю., Новак І. (2023). Інноваційне забезпечення аграрного сектору України. *Економіка та суспільство*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-40>
3. Піраміда точного землеробства. URL: <https://aggeek.net/ru-blog/piramida-tochnogo-zemlerobstva>

Гаврилов Микола

аспірант кафедри комп'ютерних наук
Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Скарга-Бандурова Інна

доктор технічних наук, професор
Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Mykola Havrylov

Postgraduate Student of Computer Science Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Inna Skarga-Bandurova

Doctor of Sciences (Computer), Professor
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МАЙБУТНЄ РОЗУМНИХ ТЕРИТОРІЙ: ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА БЕЗПЕКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ THE FUTURE OF SMART TERRITORIES: THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE SECURITY OF INFORMATION AND COMMUNICATION SYSTEMS

Розумні території представляють собою інноваційні міста та регіони, що використовують передові технології для підвищення якості життя мешканців і створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Ці території активно впроваджують інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI) та інші цифрові технології для оптимізації міських процесів, таких як управління трафіком, енергоефективність та безпека. Для бізнесу розумні території надають значні переваги, включаючи доступ до сучасної інфраструктури, покращені умови для інновацій та можливості для зниження операційних витрат. Крім того, вони сприяють залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності регіону на глобальному ринку. [1]

Штучний інтелект відіграє вирішальну роль у забезпеченні безпеки інформаційно-комунікаційних систем (ІКС) розумних територій. Використовуючи методи глибокого навчання та аналізу великих даних, AI здатен ідентифікувати шкідливе програмне забезпечення навіть у найскладніших мережах. Це дозволяє своєчасно реагувати на загрози, зменшувати кількість помилкових спрацьовувань та підвищувати загальний рівень кібербезпеки територій. AI системи можуть виявляти аномалії в поведінці програмного забезпечення та користувачів, автоматично блокуючи підозрілу активність та запобігаючи потенційним атакам. Таким чином, розумні території можуть забезпечувати безпечне середовище для бізнесу та громадян.

Впровадження AI у розумні території потребує ретельно продуманих стратегій, що включають інтеграцію штучного інтелекту у різні аспекти міського управління та бізнес-процесів. Однією з ключових стратегій є створення інноваційних центрів та лабораторій, де компанії та науковці можуть співпрацювати для розробки та тестування AI рішень. Крім того, важливим аспектом є підготовка кадрів, здатних працювати з новими технологіями, що забезпечить сталий розвиток та адаптацію AI систем. Впровадження AI також включає інвестиції у кібербезпеку та захист даних, що є критично важливим для підтримки довіри користувачів та підприємств. Таким чином, AI сприяє не лише підвищенню ефективності та безпеки, але й загальному економічному зростанню розумних територій. [2]

Ще однією важливою перевагою впровадження штучного інтелекту в розумних територіях є можливість передбачення та запобігання різноманітним критичним ситуаціям. Використовуючи алгоритми прогнозування та аналізу великих обсягів даних, AI системи

можуть передбачати природні катастрофи, техногенні аварії або навіть епідемічні спалахи, дозволяючи владі та відповідним службам вжити превентивних заходів для мінімізації шкоди та забезпечення безпеки населення. Це особливо важливо для регіонів, які знаходяться в зонах підвищеного ризику, де оперативна та ефективна реакція може врятувати життя та зменшити економічні збитки.

Не менш важливим аспектом впровадження штучного інтелекту в розумних територіях є етичний та правовий вимір. Враховуючи швидкий розвиток технологій та зростаючу залежність від AI систем, необхідно розробляти нормативно-правову базу, що забезпечить захист прав громадян, прозорість та відповідальність у використанні штучного інтелекту. Це включає створення стандартів для зберігання та обробки даних, захисту приватності, а також механізмів контролю та нагляду за AI системами. Важливо, щоб процес впровадження технологій був відкритим та підзвітним, залучаючи громадськість до обговорення та прийняття рішень. Лише за таких умов розумні території зможуть досягти своєї мети – створити безпечне, комфортне та інноваційне середовище для життя і розвитку.

Крім того, важливу роль відіграє захист персональних даних громадян, що взаємодіють з розумними територіями. Інноваційні технології блокчейну та шифрування можуть бути інтегровані з AI для створення безпечних і прозорих систем, що гарантують конфіденційність інформації. Такий підхід не лише збільшує довіру громадян до цифрових систем, але й забезпечує комплексний захист від зловмисників, підтримуючи цілісність та безпеку інформаційних мереж у містах. Це створює фундамент для безперервного розвитку та інновацій у рамках розумних територій, підтримуючи їх здатність адаптуватися до змінних умов і викликів сучасності.

Перелік використаних джерел:

1. Brown, A., et al. "Smart Cities and AI: Enhancing Urban Life Through Intelligent Systems" *International Journal of Urban and Regional Research* 44.5 (2020): Pp. 865-889
2. Miller, R., et al. "The Role of AI in Modernizing Urban Infrastructure: Opportunities and Risks." *Journal of Urban Technology* 27.4 (2020): Pp. 603-621

Ракочий Тарас
студент групи КТ_М-52
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Дмитрів Дмитро
кандидат технічних наук, доцент
завідувач кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Taras Rakochyi
Student of the group КТ_М-52
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Dmytro Dmytriv
PhD (Technical Sciences), Docent
Head of the Economic Cybernetics Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ ШЛЯХОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ INCREASING THE EFFICIENCY OF TRANSPORT LOGISTICS BY AUTOMATING VEHICLES

За даними експертів Global Industry Analysts Inc, світовий ринок вантажних перевезень, який у 2023 році досяг \$2,3 трлн. доларів, у 2030 році досягне відмітки у 3,4 трлн. доларів [1]. Однак, на тлі даних Міжнародного союзу автомобільного транспорту (IRU), щодо глобального зростання дефіциту водіїв, який на сьогодні складає 2,8 мільйонів [2], виникає гостра необхідність у пошуку дієвих шляхів підвищення ефективності транспортної логістики. Одним з таких шляхів, що наразі реалізується у десятках різноманітних стартапів, полягає у автоматизації транспортних засобів, що передбачає використання у доставці вантажів безпілотних наземних транспортних засобів (БНТЗ).

Серед успішних стартапів можна виділити каліфорнійський стартап TuSimple, який у кооперації з виробником вантажних автомобілів Navistar провів ефективні тести пробігів безпілотних вантажівок між складами в штатах Арізона та Техас (США). Безпілотні вантажівки рухались у режимі «контрольованої автономії», коли за необхідності водій міг сісти за кермо. Впровадження безпілотних вантажівок є простішим, ніж звичайних автомобілів, оскільки вони зазвичай пересуваються фіксованими маршрутами, а великі габарити дозволяють розмістити потужні ЕОМ та багато датчиків, на значній відстані від землі, що у свою чергу забезпечує високу якість супутникового сигналу. Крім цього, завдяки можливості цифрової системи розпізнавати перешкоди та інші транспортні засоби, безпілотні вантажівки гальмують значно рідше, що призводить до економії палива майже на 10%, а контрольований рух, з мінімальним відхиленням у траєкторії відносно дорожнього полотна, суттєво зменшує зношеність шин [3]. У 2024 стартап TuSimple, отримав контракт поштової служби США на здійснення перевезень вантажів.

Заслугує на увагу шведський стартап Einride, що спеціалізується на розробці безпілотних електровантажівок, які здійснюють регулярні перевезення вантажів на закритій території компанії GE Appliances у штаті Теннессі (США). Безпілотні вантажівки стартапу: працюють на електричній батареї, можуть проїхати до 200 км на одному заряді, не мають кабіни для водія, а керуються автономно або дистанційно оператором. Засновники шведського стартапу очікують дозвіл на випробування вантажівок на загальних автомагістралях [4].

У Європі також ведуться роботи над впровадженням безпілотних вантажівок, зокрема складає інтерес проект ATLAS-L4 який, передбачає використання автономної вантажівки MAN на магістралях ЄС [5].

Серед головних переваг впровадження безпілотних вантажівок, щодо підвищення ефективності транспортної логістики можна виділити наступні:

- безпілотні вантажівки здатні працювати 24/7, що суттєво підвищує ефективність логістичних процесів;
- забезпечення оптимальності маршрутів безпілотних вантажівок;
- прийняття ефективних стратегічних рішень та мінімізація ризиків доставки, завдяки доступу у режимі реального часу, до даних щодо завантаженості автошляхів, стану доріг, дотримання графіку доставки та умов збереження транспортованого вантажу тощо;
- зменшення вартості перевезення вантажів за рахунок економії: на заробітній платі та часі відпочинку водія; палива та амортизації;
- ефективне використання магістралей завдяки централізованому управлінню безпілотними вантажівками;
- підвищення безпеки дорожнього руху, завдяки встановленим на автономних вантажівках сучасних систем безпеки руху;
- екологічність, яка досягається за рахунок встановлення оптимальних параметрів руху автономних вантажівок, що у свою чергу забезпечує зменшення викидів та шуму, а також впровадження автономних електровантажівок.

Поряд з відміченими перевагами, доцільно відзначити і недоліки у широкому впровадженні автономних вантажівок:

- майже усі стартапи пов'язані з впровадженням автономних вантажівок знаходяться на стадії активних випробувань, які супроводжують технічні обмеження, зокрема: складні маршрути та погодні умови; непідготовленість автодорожньої інфраструктури; труднощі у адаптації до реальних умов дорожнього руху тощо;
- відсутність правового регулювання щодо експлуатації автономних вантажівок на автошляхах загального користування та призначення відповідальних за ДТП спричиненого автономною вантажівкою;
- побоювання суспільства щодо безпеки експлуатації автономних вантажівок та скорочення робочих місць водіїв.

За прогнозами англійських аналітиків, у Великій Британії, до 2035 р., 40% випущених автомобілів, будуть використовувати технології автономного керування. Відповідні інвестиції у транспортну галузь, за цим напрямком, складуть близько 42 млрд фунтів стерлінгів, що також дозволить створити майже 40 тис. нових робочих місць. Крім цього, аналітики передбачають часткове вирішення проблеми дефіциту водіїв в країні [6].

Отже, можна підсумувати що використання автономних вантажівок з метою підвищення ефективності транспортної логістики на сьогоднішній день залишається перспективним напрямком подальших досліджень, в контексті глобальної автоматизації транспортування.

Перелік використаних джерел:

1. Global Freight Trucking Market to Reach \$3.4 Trillion by 2030 URL: https://www.researchandmarkets.com/report/trucking?utm_source=GNOM&utm_medium=PressRelease&utm_code=b79nlb&utm_campaign=1461760+-+Global+Freight+Trucking+Market+2020-2027+U.S.+Market+is+Estimated+at+%241.1+Trillion%2c+While+China+is+Forecast+to+Grow+at+7.2%25+CAGR&utm_exes=chdo54prd (дата звернення: 25.04.2024)
2. У світі відчувається нестача майже 3 мільйонів водіїв. Яка ситуація в Європі? URL: <https://trans.info/ua/u-sviti-vidchuvayet-sya-nestacha-mayzhe-3-mil-yoniv-vodiyiv-yaka-sytuatsiya-v-yevropi-368294> (дата звернення: 25.04.2024)
3. Безпілотні вантажівки цього року з'являться на дорогах США URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3167357-bezpilotni-vantazivki-cogoric-zavlatsa-na-dorogah-ssa.html> (дата звернення: 30.04.2024)

4. Футуристичні вантажівки безпілотники Einride з'являться на американських дорогах. URL: https://24tv.ua/tech/futuristichni-vantazhivki-bezpilotniki-einride-zyavlyatsya-amerikanskih_n2049728 (дата звернення: 3.05.2024)

5. MAN хоче відправити автономні вантажівки на шосе. URL: <https://vladtrans.com.ua/man-hoche-vidpravyty-avtonomni-vantazhivky-na-shose/>

6. Уряд Великої Британії спонсорює створення першої у світі водневої автономної вантажівки URL: <https://lading.ua/news/uryad-velikoyi-britaniyi-sponsoruye-stvorennya-pershoyi-u-sviti-vodnevoyi-avtonomnoyi-vantazhivki/> (дата звернення: 5.05.2024)

УДК 332.05

Каськів Ярослав
ФОП
директор ТОВ «Тепло-стар»
м. Тернопіль, Україна
Yaroslav Kaskiv
Individual entrepreneur
Director of the “Teplo-star” LLC
Ternopil, Ukraine

СМАРТ-БУДІВНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ SMART CONSTRUCTION AS A TOOL FOR INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN UKRAINE

В умовах цифрової трансформації економіки смарт-будівництво набуває все більшої актуальності як ефективний інструмент підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств. Воно передбачає використання інноваційних технологій, автоматизації процесів та інтелектуального управління на всіх етапах будівельного циклу.

Згідно з дослідженням [1], впровадження цифрових технологій у будівництво може призвести до зниження витрат на 15-25%, скоротити терміни реалізації проєктів на 10-20% та підвищити рентабельність на 10-15%. Це робить будівельну галузь більш привабливою для інвестицій та сприяє її конкурентоспроможності.

Особливо гостро питання підвищення якості будівництва та застосування комплексного підходу до формування та реалізації проєктів постають для України зараз та в близькому майбутньому, зважаючи на масштаби руйнувань, яких зазнали населені пункти, будівлі та споруди.

Ключовими елементами смарт-будівництва є інформаційне моделювання будівель (BIM), 3D-друк, робототехніка, безпілотні літальні апарати, Інтернет речей, великі дані та хмарні технології. BIM уможливорює створення цифрових двійників майбутніх будівель, оптимізацію процесів та скорочення витрат. Технології 3D-друку дозволяють швидко та ефективно створювати складні форми з різних матеріалів. Роботизація допомагає автоматизувати трудомісткі та небезпечні процеси. Безпілотники використовуються для моніторингу та аналізу будівельних майданчиків. Великі дані та хмарні обчислення полегшують обробку та зберігання значних обсягів даних, що акумулюються протягом усього життєвого циклу об'єктів.

Розглянемо топ-3 переваги, які надасть BIM у процесі повоєнної відбудови [2].

1. Деталізовані моделі. BIM дозволяє створювати 3D-моделі об'єктів із необхідною деталізацією елементів для кожної фази будівництва. Завдяки таким моделям можна покращити точність підрахунку потрібних матеріалів (щоб правильно оцінити інвестиції) та зменшити ризики, пов'язані з можливими помилками або колізіями під час розробки проєкту. А їхнє використання на будівельному майданчику допоможе прискорити процес будівництва загалом.

2. Покращена співпраця. Можливість ефективної кооперації декількох команд в процесі проєктування — чи не найважливіша перевага застосування BIM. Більше того, ці команди часто знаходяться в різних куточках світу, і кожна з них паралельно працює над власною частиною проєкту. До прикладу, одна команда займається розташуванням конструкцій, в той час як інша може проєктувати електричні мережі тощо та виявити і виправити розбіжності у проєктних рішеннях ще до моменту будівництва. Завдяки такому підходу, українські спеціалісти отримують змогу працювати пліч-о-пліч із закордонними колегами.

3. Прискорене будівництво. Перенесення великої кількості виробничих процесів на підприємства, як і спрощення з'єднань між конструкціями, здатне суттєво пришвидшити будівництво. В таких випадках компанії часто віддають перевагу з'єднанням, що не вимагають зварювання. Але де ж тут BIM? Використовуючи цю технологію в проєктуванні, можна створити не лише креслення, а й спеціальні файли з даними, що зчитуються роботизованими автоматичними лініями. Як наслідок — зменшення кількості помилок, прискорення виробництва та ефективне планування логістики на будівельному майданчику.

Отже, для прискорення цифрової трансформації та посилення конкурентоспроможності будівельної галузі необхідно:

1. Створити сприятливе законодавче підґрунтя щодо впровадження BIM-технологій та стандартизації процесів
2. Сформувані державні програми з розвитку смарт-будівництва
3. Покращити цифрову інфраструктуру
4. Підвищити кваліфікацію інженерно-технічних кадрів у галузі діджитал-технологій
5. Заохочувати міждисциплінарні дослідження та інновації
6. Залучати приватні інвестиції у смарт-будівництво

Упровадження принципів смарт-будівництва створить нові конкурентні переваги для українського будівельного сектору шляхом зниження витрат, скорочення строків, підвищення якості та енергоефективності об'єктів. Це дозволить українським будівельним компаніям успішно конкурувати як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках.

Перелік використаних джерел:

1. Gerbert P., et al. (2016) Shaping the Future of Construction: A Breakthrough in Mindset and Technology. World Economic Forum Report. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Construction_full_report_.pdf
2. Використання інформаційного моделювання будівель (BIM) у повоєнній відбудові України (2023) URL: <https://ain.ua/2023/06/15/vykorystannya-informacijnogo-modelyuvannya-budivel-bim-u-povoyennij-vidbudovi-ukrayiny/>

Решетуґа Станіслав
студент групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Stanislav Reshetukha
Student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРИНЦИПИ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ АМАЗОН PRINCIPLES OF LEAN MANUFACTURING ON THE EXAMPLE OF AMAZON

Ощадливе виробництво(економне виробництво) – це концепція менеджменту, що була створена на японському підприємстві Toyota в 1950-х роках, і заснована на неухильному прагненні до усунення всіх видів втрат [1]. Ощадливе виробництво передбачає залучення у процес оптимізації бізнесу кожного співробітника та максимальну орієнтацію на споживача.

Центром уваги ощадливого виробництва є цінність продукції для споживача, тому кожне рішення, що не додає цінності для споживача набуває статусу втрати. Для усунення втрат концепція передбачає їх класифікацію та комплекс спеціальних інструментів, що допоможуть це зробити.

Цей підхід до менеджменту та керування якістю підвищує конкурентоздатність. Ощадливе виробництво – це система організації і управління розробленням продукції, виробництвом, відносинами із постачальниками і споживачами, коли продукція виготовляється відповідно до запитів споживачів і з меншими втратами [2].

Цілями ощадливого виробництва є:

- скорочення трудовитрат;
- скорочення термінів розробки нової продукції;
- скорочення термінів створення продукції;
- скорочення виробничих і складських площ;
- гарантія постачання продукції замовнику;
- максимальна якість при мінімальній вартості.

Після успіху компанії Toyota, багато інших фірм почали активно впроваджувати ощадливе виробництво у свою діяльність. Однією із компаній, котра змогла зробити це найкраще була Amazon.

Одним із методів ощадливого виробництва є «кайзен», суть якого полягає в постійному вдосконаленні усіх процесів. В компанії Amazon була створена спеціальна кайзен-команда, що складається із робітників, інженерів та кількох керівників. Її метою є стандартизація роботи кожного працівника, аналіз та вирішення конкретних проблем, що виникають в процесі діяльності компанії.

Наприклад, кайзен-команда відіграла важливу роль у вдосконаленні процесу укладання продукції. Раніше працівники використовували лише один тип візка для всіх видів продукції, і як результат, із різними розмірами, формами та вагою продукції могли виникати проблеми. З'ясувавши, що цей факт призводить до затримок, команда розробила 3 типи візків

для різних видів продукції. Процес укладання став швидшим і більш стандартизованим, тому що тепер кожен працівник чітко розуміє який візок брати для конкретного типу товару, і як результат, збільшується продуктивність праці.

Одним із механізмів ощадливого виробництва є «джідока». Після впровадження цієї концепції, кожен із працівників може зупинити робочий процес, як тільки він помітить проблему, що шкодить якості продукту. Таким чином, Amazon вирішив постійні проблеми між відділом обслуговування клієнтів і центрами виконання замовлень, заохочуючи агентів з обслуговування клієнтів вилучати товар з веб-сайту Amazon, якщо він має повторюваний дефект. Так, якщо агент служби підтримки отримує телефонний дзвінок від клієнта, який має проблему з доставленим товаром, він негайно зупиняє продаж товару. За допомогою цього методу компанія змогла значно скоротити час, необхідний для повного вирішення конкретної проблеми.

Це дозволяє зупинити всі продажі та поставки до того, як проблема пошириться на більшу кількість клієнтів. Цей метод усуває десятки тисяч дефектів на рік, а також розширює можливості працівників Amazon, які мають повноваження та автономію зупинити відправлення дефектної продукції. За статистикою, у 98% випадків, коли продаж конкретного товару зупинений, виявляється, що дійсно наявний певний дефект.

Також компанія Amazon вдало імплементувала концепцію «саме вчасно». Ця концепція передбачає, що комплектуючі повинні передаватись на наступну стадію лише тоді, коли виникає така необхідність. Це рішення спрямоване на вдосконалення усіх можливих процесів за рахунок зменшення простоїв.

Книги все ще залишаються одним із найпопулярніших товарів, що продаються на торговельній площадці, але за статистикою близько 40% від усіх надрукованих книг у США ніколи не будуть прочитані. З точки зору ощадливого виробництва це є неприпустимим. Тому компанія прийняла рішення друкувати книги лише тоді, коли поступає замовлення на купівлю фізичної копії книги. Таким чином компанія не витрачає ресурси на друк книг, які не будуть продані і відповідно не принесуть прибутку.

Незважаючи на те, що Амазон протягом років активно та результативно застосовує принципи ощадливого виробництва у своїй діяльності, все ще є простір для покращення.

Перш за все, компанія витрачає значні ресурси на оренду та будівництво складів для збереження продукції. Одним із способів зменшити витрати може бути побудова відносин із надійними постачальниками за принципом «саме вчасно».

Таким чином замовлений товар буде доставлятися не із складів Амазон, а безпосередньо із складів постачальників напряму до клієнта. Проте, це збільшує ризик виникнення затримок із поставками, і як наслідок, клієнт може не отримати своє замовлення вчасно, що негативно вплине на репутацію компанії.

Крім того, Амазон активно автоматизує свої склади, компанія прагне продовжувати вдосконалюватися у цьому напрямку. Тому компанія планує збудувати спеціальні складські термінали, де увесь процес сортування, пакування та відправки замовлень буде автоматизованим. Це буде можливим завдяки спеціальним роботизованим установкам, котрі вже встановлені на деяких складах у таких містах як Сіетл, Амстердам, Манчестер і Франкфурт. Ці машини можуть виконувати усю роботу пов'язану із пакуванням в 5 разів швидше ніж люди.

Отже, Амазон є однією із найбільших та найуспішніших компаній у світі та лідером у сфері електронної комерції. Основна місія Amazon – пропонувати клієнтам саме те, що вони очікують і потребують. Фірма чудово впровадила ощадливе виробництво на своїх підприємствах та довела, що розуміє концепцію ощадливого виробництва: кожна маленька дія варта того, якщо ви зменшуєте відходи, додаєте цінність і постійно вдосконалюєтесь [3]. Попереду на Amazon чекає світле майбутнє, компанія продовжуватиме домінувати на ринку електронної комерції, максимізуючи свою операційну ефективність і, багато в чому, це стало можливим завдяки ощадливому виробництву.

Перелік використаних джерел:

1. Д. Джонс, Д. Вумек. Ощадливе виробництво. / переклад з англ. Д. Погребняк, 2018. 448с.
2. Економічна модель ощадливого виробництва та послуг. ДіяБізнес: веб-сайт. URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/impact-investment/ekonomichna-model-osadlivogo-virobnictva-ta-poslug>
3. Qin, Y., Liu, H. Application of Value Stream Mapping in E-Commerce: A Case Study on an Amazon Retailer. Sustainability 2022, 14, 713. <https://doi.org/10.3390/su14020713>

УДК 339.1

Тивоняк Володимир

студент групи ПП-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Tyvoniak

Student of the group ПП-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ІННОВАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ INNOVATION AS A SOURCE OF COMPETITIVE ADVANTAGE

У сучасному світі, що постійно змінюється та розвивається, конкуренція між підприємствами стає все більшою та інтенсивною. Щоб вижити та процвітати в таких умовах, компаніям необхідно постійно шукати способи вдосконалення своєї продукції, послуг, технологій та управління. Одним з ключових інструментів, що допомагають підприємствам у досягненні конкурентних переваг, є інновації.

Здійснення ефективних інновацій дозволяє підприємствам здобути визначні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Лідери серед підприємств досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям, використовуючи як нові технології, так і нові методи роботи. Проте після досягнення цих переваг їх утримання стає можливим лише за умови постійних вдосконалень. Поняття інноваційності також передбачає максимальне використання науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу для подальшого розвитку, підвищення результативності діяльності та поліпшення якості життя. Вплив інноваційності на формування конкурентоспроможності системи зазначено на наступній сторінці на Рис. 1.

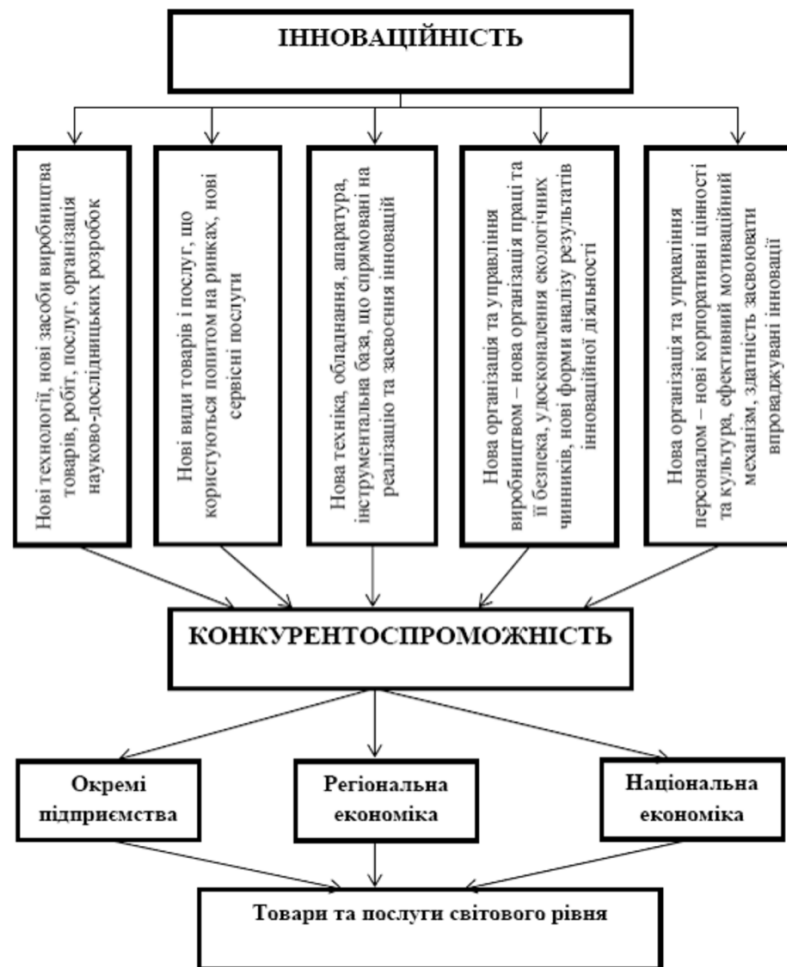

Рис. 1. Вплив інноваційності на формування конкурентоспроможності підприємства
Джерело: [1]

Необхідно зазначити, що поєднання цих компонентів дозволяє підприємству не лише вижити в умовах зростаючої конкуренції а й досягти конкурентоспроможності.

На основі аналізу світової практики виявлено, що ефект інноваційної діяльності підприємства сприяє його конкурентоспроможності через три основні складові:

1. Підвищення конкурентоспроможності продукції, що створює конкурентні переваги на найближчу і середньострокову перспективу, забезпечує привабливість для споживачів і дозволяє підприємству виявити себе на ринку.

2. Поява нових споживчих потреб породжує конкурентні переваги на віддалену перспективу, дозволяючи підприємству адаптуватися до змін у вимогах споживачів та розвивати нові напрямки діяльності.

3. Підвищення ефективності виробництва здатне трансформувати конкурентоспроможність продукції, а це в свою чергу впливає на конкурентоспроможність підприємства в цілому, забезпечуючи економічну стійкість та здатність конкурувати на ринку. Таким чином, інноваційна діяльність є ключовим фактором у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства як на короткостроковому, так і на довгостроковому періодах [2].

Відповідно до цього, застосування інновацій у своїй діяльності допоможе вітчизняним підприємствам не лише налагодити внутрішні процеси з виробництва продукції за рахунок прогресивних технологій, а й сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності та збереженні конкурентних переваг у часі. Підприємство, яке використовує інноваційні процеси у своїй діяльності володіє конкурентоспроможною перевагою до тих пір, поки

зберігається конфіденційність впроваджених на ньому інновацій. Це аргументується тим, що практично будь-яке досягнення можна повторити.

Багато вітчизняних підприємств усвідомлюють важливість інновацій для підвищення своєї конкурентоспроможності. Однак, практика показує, що часто ці підприємства обмежуються лише заміною застарілого обладнання новішим, що не завжди вистачає для збереження конкурентоспроможності в умовах швидкого технологічного розвитку. Для досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності підприємствам варто приділяти увагу не лише оновленню технічного обладнання, а й системному відслідковуванню інноваційного розвитку та активному впровадженню новітніх рішень. Це дозволить компаніям оперувати вперед від конкурентів та забезпечити стійку позицію на ринку в умовах постійної конкуренції [1].

Отже, в умовах високої конкуренції важливо впроваджувати інновації, які домінуватимуть на ринку. Будь-які процеси або технологічні зміни на підприємстві сприяють його постійному розвитку, задовольняючи потреби споживачів і одночасно даючи переваги у вигляді прибутку.

Перелік використаних джерел:

1. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. Електронний журнал «Ефективна економіка» 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4614>
2. Романюк О., Шведа Н. Інновації як рушійна сила конкурентоспроможності підприємства // Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє : Шоста всеукраїнська науково-практична конференція. Тернопіль, 2017, 6 квіт. С. 51-52. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21351/2/IRSP_2017_Romaniuk_O-Innovation_as_a_driving_51-52.pdf

УДК 332.1

Урбан Дмитро

аспірант кафедри комп'ютерних наук
Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Карпінський Микола

доктор технічних наук, професор
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Dmitro Urban

Postgraduate of Computer Science
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Mikola Karpinski

Doctor of Sciences (Computer), Professor
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ В ЕПОХУ РОЗУМНОГО УПРАВЛІННЯ SOCIAL MEDIA ANALYSIS AS A TOOL FOR ENHANCING BUSINESS COMPETITIVENESS IN THE ERA OF SMART MANAGEMENT

Аналіз соціальних медіа стає ключовим елементом розумного управління що сприяє підвищенню конкурентоспроможності бізнесу. У контексті розвитку розумних територій та розумного бізнесу здатність збирати аналізувати та використовувати дані з соціальних медіа дозволяє компаніям адаптуватися до змін у споживацьких уподобаннях та ринкових

тенденціях. Соціальні медіа надають бізнесу доступ до величезної кількості неструктурованих даних які можуть бути перетворені в цінну інформацію про поведінку споживачів їхні відгуки та ставлення до брендів. Використання алгоритмів машинного навчання та аналізу настрою дозволяє виявляти та реагувати на зміни в громадській думці що є важливим для розумного управління репутацією [1].

Розумний бізнес вимагає від компаній гнучкості та оперативності у прийнятті рішень. Аналіз соціальних медіа допомагає визначити ключові тренди та впливові події в реальному часі що дозволяє бізнесу швидко адаптувати маркетингові стратегії та оптимізувати взаємодію з клієнтами. На розумних територіях де цифрові технології інтегровані в усі аспекти життя соціальні медіа стають платформою для залучення спільноти та сприяння місцевому економічному розвитку. Аналіз соціальних медіа може використовуватися для виявлення потреб спільноти та стимулювання інноваційного підприємництва [2].

Використання аналітики соціальних медіа дозволяє бізнесу не лише відстежувати ефективність рекламних кампаній але й здійснювати прогнозування майбутніх трендів що є важливим для планування та розробки довгострокових стратегій. Завдяки аналізу соціальних медіа компанії можуть підвищувати лояльність клієнтів вдосконалювати продукти та послуги а також ефективно управляти кризовими ситуаціями що безпосередньо впливає на їхню конкурентоспроможність [3].

У підсумку, аналіз соціальних медіа є невід'ємною частиною розумного управління яке сприяє розвитку розумних територій та розумного бізнесу забезпечуючи компаніям перевагу в умовах швидкоплинного ринку та змінюваних споживацьких вимог.

Перелік використаних джерел:

1. Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68
2. He, W., Zha, S., & Li, L. (2013). Social media competitive analysis and text mining: A case study in the pizza industry. *International Journal of Information Management*, 33(3), 464-472
3. Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54(3), 241-251

УДК 364.2:304

Федотов Дмитро

менеджер із логістики та закупівель

Філія фонду

«СОЛІТЕРРЕ СТРАТІДЖІ ДІ ПАЧІО ОНЛУС» в Україні

м. Київ, Україна

Dmytro Fedotov

Logistics and Procurement Manager

Branch of the Foundation

“SOLETERRE STRATEGIE DI PACE ONLUS” in Ukraine

Kyiv, Ukraine

ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ГУМАНІТАРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ ВІЙНОЮ

PROJECT MANAGEMENT IN THE HUMANITARIAN ACTIVITIES OF INTERNATIONAL CHARITABLE FUNDS IN UKRAINE: CHALLENGES AND STRATEGIES IN THE CONDITIONS OF THE CRISIS CAUSED BY THE WAR

Широкомасштабна гуманітарна криза, спричинена повномасштабною війною, яку розгорнула росія проти України, поставила перед інституціями громадянського суспільства – громадськими організаціями, волонтерськими і благодійними фондами – безліч складних і термінових завдань та безпрецедентних викликів. У контексті таких непередбачуваних подій, ефективний проєктний менеджмент стає ключовим фактором для забезпечення належного

рівня цільової гуманітарної допомоги українському народу, який постраждав від війни, а також вразливим групам населення та військовослужбовцям.

Значне динамічне зростання кількості гуманітарних фондів, які працюють в Україні, від 113 (станом на 24 березня 2022 року) до 609 через 8 місяців (станом на 24 листопада 2022 року), а вже на початок 2024 року – близько 650 (станом на 24 січня 2024 року) [1], показує масштабність світової допомоги та масштаб прикладених зусиль. Міжнародні благодійні організації, котрі сьогодні працюють на території України, змушені адаптувати свої звичні стратегії та підходи до нових умов із метою швидкого реагування на мінливу поточну ситуацію, координацію своїх дій у питаннях підтримки населення та максимального використання наявних ресурсів.

У реаліях військового конфлікту, який сьогодні охопив практично усі сфери життя людини – охорону здоров'я, освітній процес, економічний державний поступ, культуру, підприємницький кластер та ін., основними аспектами проектного менеджменту стають:

- ідентифікація актуальних потреб населення внаслідок високого рівня небезпеки на окремих територіях України, що відбувається завдяки використанню безпілотників, супутникових фотографій та взаємодії із органами державного управління та місцевого самоврядування, мешканцями територіальних громад безпосередньо та дає змогу отримати точні дані про допомогу в умовах обмеженості доступу до окремих територій;

- пріоритезація суспільних потреб завдяки інтерактивним інструментам – інтерактивній мапі гуманітарної допомоги, відомої як Services Advisor Ukraine, з метою визначення найбільш значущих потреб – насамперед, медична допомога, тимчасове житло, продукти харчування, гігієнічні засоби;

- адаптивність власної стратегії залежно від поточних умов, що дозволяє оперативного переміщувати гуманітарні потужності та коригувати встановлені раніше пріоритети в стратегічних планах фондів;

- координація діяльності у відповідності до інших гуманітарних інститутів задля максимальної ефективності та уникнення повторюваності допомоги;

- забезпечення прозорості діяльності міжнародних благодійних фондів із метою максимального залучення фінансової допомоги, що сприяє зміцненню довіри донорів, партнерів та суспільства;

- співпраця з органами державного управління та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, бізнесом, волонтерами, та населенням задля залучення їхньої прихильності, що є важливим при формуванні проектних команд на місцях, яка дає змогу краще розуміти потреби місцевих жителів та забезпечувати ефективну поставку гуманітарної допомоги;

- чітке формування логістичних процесів щодо розподілу гуманітарної допомоги, що є вкрай ускладненим через обмеженість доступу до постраждалих територій держави, руйнацію об'єктів інфраструктури, відсутність необхідного транспорту, відтак – необхідності налагодження безпечних маршрутів поставок завдяки ефективній комунікації із військовими, використанню альтернативних транспортних засобів та безперебійному оцінюванню безпекової ситуації в державі;

- мінімізація екологічних наслідків через військові дії та руйнування об'єктів інфраструктури при плануванні гуманітарних операцій представниками міжнародних благодійних фондів;

- надання відчуття безпеки і психологічної підтримки працівникам фондів шляхом постійного моніторингу можливих загроз в країні.

Однак, на основі вищевикладеного, вважаємо, що в умовах війни, яка сьогодні закладає підвалини глобального геополітичного перерозподілу сил, міжнародні благодійні фонди в Україні можуть зустрічатися із низкою викликів, а саме: фінансовим шахрайством та неправомірним використанням фінансових ресурсів організації; дезінформацією про діяльність фондів з метою підризу довіри до них через поширення фейкових новин; кібератаками задля завдання шкоди конфіденційності інформації фондів; логістичними

проблемами, котрі ускладнюють доставку гуманітарної допомоги; відсутністю безпечних умов праці на місцях, що спричиняють вигорання працівників і викликають високий рівень тривожності; обмеженістю фінансування через нестабільну ситуацію в країні; підвищенням соціальної напруги; зростанням комунікаційних проблем; збільшенням екологічних викликів, ін.

Відтак, розуміємо, що на сьогоднішній день ефективно управління проектами міжнародних благодійних представництв, які надають допомогу в Україні усім, хто її потребує, формує новий простір гуманітарної допомоги, розширюючи при цьому інституційні межі, демонструючи суб'єктивність, гнучкість, інноваційність, показуючи успішну координацію дій та ефективний моніторинг, що дозволяє забезпечувати стабільну суспільну підтримку, сприяє повоєнній відбудові держави та закладає основу для майбутніх гуманітарних зусиль в кризових умовах.

Перелік використаних джерел:

1. Хмелевська О. Гуманітарна діяльність в умовах війни в Україні. Демографія і соціальна економіка. 2023. № 51. Вип. 1. С. 96-117. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.096>

УДК 336.72

Черкашин Інна

студентка групи ПФ-41

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крупка Андрій

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Inna Cherkashyn

student of the group ПФ-41

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Andrii Krupka

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE FINANCIAL SECTOR

Світ стрімко розвивається, а разом з ним і глобальна фінансова система, для якої інноваційні технології є головним драйвером розвитку. Поруч з позитивним впливом нові технологічні рішення можуть нести загрозу фінансовій системі. Наприклад, фінансові аналітики зазначають, що остання банківська криза в США спровокована, в тому числі, і соціальними мережами та інтернет-банкінгом. Під час кризи 2008 року ці інструменти були куди менш розвинені, а зараз швидкість поширення новин та чуток, а також простота доступу людей до власних фінансів через інструменти фінансових технологій дуже посприяли відтоку депозитів з малих американських банків, що й викликало кризу ліквідності. Приклад впливу соціальних мереж: особа в Twitter прочитала про можливі проблеми у своєму банку і оперативно зняла депозит, а гроші перевела на рахунок у великому банку, купила облігації внутрішньої державної позики чи криптовалюту; час на здійснення транзакцій слав близько 30 хв, тоді як раніше подібні операції зайняли б кілька днів. Якщо цю гіпотетичну ситуацію масштабувати і передбачити, що таку дію здійснили

одночасно тисячі осіб, ми отримаємо найпростіший приклад як сучасні технології можуть сприяти катастрофічним подіям на ринку.

Швидкими темпами розвивається штучний інтелект, проте, на сьогодні ChatGPT не дає фінансових порад. В цьому є певна логіка, адже висновки можуть бути не коректними і не здатні враховувати всіх обставин, зокрема ментальні особливості розвитку суспільства. Наприклад, публікація згенерованого штучним інтелектом зображення вибуху біля Пентагону викликала короткочасне зниження фондового індексу S&P 500 приблизно на 0,3%. І це був перший випадок, коли згенероване штучним інтелектом зображення вплинуло на фондовий ринок. У майбутньому таких провокацій може бути безліч [1].

Окрім ризиків, новітні технології значно урізноманітнюють фінансові взаємовідносини. Отже, як інструменти на базі штучного інтелекту можуть покращити ринок фінансів для людей.

Покращена персоналізація. У багатьох банків є така послуга, як персональний банкір - фахівець, який закріплений за конкретними клієнтами і до якого вони можуть звертатися з будь-яких питань. З розповсюдженням інтернет-банкінгу та необанків персональних банкірів все частіше витісняють програмні інтерфейси.

Застосування ШІ-інструментів (в тому числі генеративного ШІ) дозволить створювати віртуальних персональних помічників. Такий помічник завжди нагадає про сплату обов'язкового платежу, попередить про ризиковану операцію чи проконсультує з приводу послуг, що є у банку. Це може бути або чат-бот, або згенерований відео-консультант, але в будь-якому випадку він знатиме всю необхідну інформацію про клієнта, завжди зможе допомогти і навіть взяти на себе якісь рутинні функції типу сплати регулярних рахунків.

Боротьба з шахрайством та відмиванням коштів. Здатності ШІ до швидкого аналізу величезних обсягів даних також допоможе у боротьбі із шахраями та злочинцями. За його допомогою буде дуже легко виявляти підозрілі та нетипові операції з переказу коштів та електронних платежів. Аналіз багатьох параметрів дозволить виявляти саме злочинні транзакції, а не блокувати всі нетипові платежі (наприклад, коли людина здійснює одноразову велику покупку).

Прискорення обслуговування. Досі багато операцій, особливо в корпоративному сегменті, проводяться вручну. Наприклад, для видачі великого кредиту на розвиток бізнесу (у споживчому сегменті прикладом є іпотека) банківські співробітники виконують багато рутинних операцій та аналізують великий обсяг інформації, вивчаючи платоспроможність клієнта. Впровадження ШІ-інструментів дозволить суттєво прискорити подібні процеси і пришвидшити обслуговування клієнтів [2].

Багато інструментів на основі штучного інтелекту вже використовується різноманітними фінансовими компаніями. Наприклад, американська компанія Enova International використовує ШІ і машинне навчання на своїй платформі кредитування. З допомогою цих інструментів відбувається фінансова аналітика та оцінка платоспроможності клієнтів.

Kensho Technologies створила програмне забезпечення, що за допомогою комбінації машинного навчання, хмарних обчислень і обробки природної мови може аналізувати тисячі наборів даних, документів та таблиць і отримувати необхідні дані. За інформацією Forbes, деякі трейдери за допомогою цього програмного забезпечення передбачили тривале падіння британського фунту після Brexit.

Штучний інтелект використовується у кількісному трейдингу - сукупності торгових стратегій, що ґрунтуються на кількісному аналізі, який спирається на математичні обчислення та числові методи для визначення торгових можливостей, аналіз великих обсягів даних - одна з його головних переваг. Штучний інтелект застосовує американська фінтех-платформа Capoe, що пропонує своїм клієнтам дані про альтернативні інвестиції, такі як венчурний капітал, предмети мистецтва та антикваріат, хедж-фонди тощо. Платформа компанії використовує обробку природної мови, машинне навчання та аналіз метаданих для перевірки та класифікації альтернативної інвестиційної документації клієнта.

Компанія Kasisto розробила голосову платформу KAI, допомагає банкам зменшити кількість операторів кол-центрів, надаючи клієнтам інструменти для самообслуговування. Також її чат-боти на основі штучного інтелекту надають користувачам фінансові рекомендації та допомагають у прийнятті інших щоденних фінансових рішень.

Фірма Darktrace створила платформу, яка на основі машинного навчання збирає та аналізує клієнтські дані для вдосконалення процесів AML і KYC. Також у компанії є продукт, що допомагає в аналізі платоспроможності позичальників і попередження шахрайства при оформленні кредитів [3].

Отже, штучний інтелект має не тільки великий потенціал у фінансовій галузі, а й вже успішно в ній застосовуються. Подальше впровадження подібних інструментів дійсно може призвести до великих змін на ринку, до яких потрібно пристосовуватися та спрямовувати у правильне русло з метою отримання позитивних ефектів.

Перелік використаних джерел:

1. Тренди ШІ: як штучний інтелект вплине на фінансову сферу? URL: <https://speka.media/trendi-si-yak-stucnii-intelekt-vpline-na-finansovu-sferu-vmjkzv> (дата звернення: 30.04.2024)
2. Штучний інтелект у фінтеху. URL: <https://pnn.com.ua/ua/blog/detail/artificial-intelligence-in-fintech-finance-sphere> (дата звернення: 30.04.2024)
3. Як штучний інтелект змінив фінансовий сектор: 6 головних напрямків. URL: https://processer.media/ua/yak-shtuchnij-intelekt-zminiv-finansovij-sektor-6-golovnih-napryamkiv/#google_vignette (дата звернення: 30.04.2024)

СЕКЦІЯ 9
ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ

УДК 658

Боднар Артур

студент групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Artur Bodnar

Student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CRM-СИСТЕМ У ГОСПОДАРСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ
POSSIBILITIES OF USING CRM-SYSTEMS IN ECONOMIC ACTIVITY OF
UKRAINIAN ENTERPRISES

Сучасні системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) стали необхідним інструментом для діяльності багатьох великих компаній у всьому світі, що сприяє більш ефективному встановленню та розвитку відносин з клієнтами. Проте, в Україні впровадження CRM-систем тривало довше, ніж у інших країнах. На сьогоднішній день відставання українських компаній, як постачальників, так і замовників рішень, у засвоєнні технологій для управління взаємодією з клієнтами значно зменшується. Проте досягнення світових стандартів у цій області вимагає подальшого дослідження аспектів впровадження CRM-систем. Це визначає актуальність наукових досліджень у галузі управління відносинами з клієнтами на українському ринку.

Упровадження систем управління відносинами із клієнтами на підприємствах вже стає необхідністю та надає можливість покращити основні бізнес-процеси. Звичайні офісні додатки вже не справляються з тими багатьма задачами, які при цьому виникають і які оперативно вирішують CRM-системи, тобто програмні засоби, котрі можуть бути використані в торговельному бізнесі і як маркетинговий інструмент, так і як інструмент для збільшення продажів компанії; як ефективний інструмент підвищення рівня виконання завдань співробітниками компанії, так і як інструмент для контролю цих завдань; як ефективний інструмент для ведення клієнтської бази даних так і для покращення взаємовідносин з клієнтами.

Абревіатура «CRM» походить від англійського слова Customer Relationship Management, що в перекладі означає «управління взаємовідносинами з клієнтами». Звідси слідує, що CRM-система – набір технологій, які дозволяють автоматизувати бізнес-процеси, які торкаються взаємодії з клієнтами [1].

Існують різноманітні підходи до визначення сутності поняття «Управління відносинами з клієнтами», зокрема:

Управління відносинами з клієнтами – поняття, що охоплює концепції, які використовуються компаніями для управління їхніми взаємовідносинами зі споживачами, включаючи збір, зберігання й аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів та інформації про взаємовідносини з ними. Сучасна концепція взаємодії із клієнтами направлена на вивчення ринку і конкретних потреб клієнтів [2, С. 425].

Управління відносинами з клієнтами – це набір інструментів і процедур, спрямованих на підтримку процесу продажів і маркетингу [3].

Управління взаємовідносинами з клієнтами – це ідеологія, методологія, система, інфраструктура, технологія, програмне забезпечення, ділова стратегія залучення (вибору) і управління клієнтами, націлена на оптимізацію їх цінності в довгостроковій перспективі [4]. В контексті управління взаємовідносин із клієнтами підприємства важливо вибудовувати стратегію, яка орієнтує на довгострокову перспективу та надає відносинам зрозумілість.

На наш погляд, управління відносинами з клієнтами – дефініція, що охоплює різноманітні концепції, які використовуються підприємства в контексті управління їхніми взаємовідносинами зі споживачами, включаючи збір, зберігання й аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів та інформації про взаємовідносини з ними.

Метою впровадження CRM-системи є ефективне залучення нових і визначення й утримання найбільш цінних існуючих підприємств, ефективна співпраця з ними, запобігання їх виходу з мережі, зниження витрат, підвищення продуктивності праці та, як результат, збільшення обсягів продажів і прибутків кожного торговельного об'єкта.

Основна місія CRM (Customer Relationship Management) полягає в об'єднанні різних інструментів бізнес-процесів в налагоджену систему. В даній програмі об'єднуються і завдання, нагадування, щоденники, таблиці Excel, месенджери, соціальні мережі, сайт, багато документів та різних інструментів, які працюють окремо, але об'єднавши їх в єдину систему дозволять в одному місці мати дані про клієнтів, управляти угодами, контролювати за менеджерами, проводити аналітику і прогнозувати дані на майбутнє. Якість прийнятих рішень, продуктивність праці зростає з впровадженням даних CRM-систем.

Якщо розглядати будову CRM, то це складний бізнес-процес, набір додатків, що включає процес збору інформації і до прийняття рішень на його основі. Дана система дозволяє проводити автоматизацію відповідних бізнес-процесів у маркетингу, продажах і обслуговуванні клієнтів [5, С. 51].

За допомогою CRM-системи заявки покупців на сайті і дзвінки автоматично фіксуються в базі і перетворюються в завдання для співробітників; всі етапи бізнес-процесів контролюються в системі; віртуальний щоденник завдань для співробітників; аналітика та прогноз; історія договорів та ін.

Основними перевагами використання CRM-систем є: швидкий доступ до актуальної клієнтської інформації, оперативне обслуговування клієнтів і проведення операцій, формалізація схем роботи з клієнтами, швидке отримання звітних даних і аналітичної інформації, зниження операційних витрат менеджерів, контроль роботи менеджерів, узгоджена взаємодія між співробітниками і підрозділами, управління бізнес-процесами, управління контактами, історія взаємодії з клієнтами, планування та управління продажами, планування та управління закупівлями і доставками, управління маркетингом, автоматизація документообігу [4].

Оскільки CRM-система забезпечує швидкий доступ до даних, користувачам стає набагато простіше співпрацювати між собою – як наслідок, підвищується продуктивність та ефективність деяких процесів. Ще один вагомий аргумент на користь CRM-системи полягає в тому, що ця система підходить для компаній будь-якого розміру та будь-якої галузі – банки, агентства нерухомості, транспортні компанії, телекомунікаційні компанії, медичні та державні установи та багатьох інших. Серед основних можливостей CRM систем доцільно виділити наступні:

1. Управління інформацією про клієнтів. Клієнтська база консолідована, організація отримує повну інформацію про своїх клієнтів та їх вподобання і опираючись на ці дані, буде стратегію взаємодії.

2. Управління продажами. Система зберігає повну історію спілкування з клієнтами, що допомагає департаменту продажів аналізувати поведінку клієнтів, формувати для них відповідні пропозиції, завойовувати лояльність.

3. Автоматизація маркетингу в CRM програмах. CRM-система дозволяє оптимально організувати управління маркетингом компанії, проводити маркетингові заходи, управляти ресурсами та бюджетами на маркетинг, координувати маркетингові дії.

4. Автоматизація документообігу. Система передбачає всі необхідні інструменти для управління як зовнішнім, так і внутрішнім документообігом компанії. Ці інструменти надають засоби автоматичного формування документів по шаблону, підготовки друкованих форм документів, підтримки актуальної версії документів, швидкого пошуку документів в системі та багато іншого.

5. Управління бізнес процесами. Розкласти робочі процеси по полицках, формалізувати – нетривіальне завдання, яке вирішується бізнес-аналітиками. Зменшується кількість помилок, робота компанії прискорюється, а результати стають більш прогнозованими.

6. Аналітичні можливості CRM-системи. Система дозволяє компанії отримати статичну інформацію, провести складний аналіз даних, необхідний для прийняття стратегічно важливих бізнес процесів [6].

Таким чином, кожна CRM-система – це втілення бачення розробників того, як потрібно працювати з клієнтом. В ній закладено безліч готових інструментів, які дозволяють перевести роботу будь-якого підприємства на якісно новий рівень.

Перелік використаних джерел:

1. CRM для продажу товарів, для інтернет-магазину. URL: <https://salesdrive.ua/> (дата звернення: 04.05.2024)

2. Кочубей Д. В., Григоренко Т. М. Використання CRM-систем у діяльності франчайзингових роздрібних торговельних мереж. *Бізнес-інформ*. 2017. № 11. С. 424-429

3. Що таке CRM-система: призначення, можливості та специфіка вибору. URL: <https://kamala-soft.com/uk/blog/chto-takoe-crm-sistema> (дата звернення: 04.05.2024)

4. Янчук Т., Боєнко О. Впровадження CRM-систем як засіб підвищення ефективності маркетингової діяльності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2269/2192> (дата звернення: 04.05.2024)

5. Ганущак-Єфіменко Л. М. CRM-система як ефективний інструмент розвитку готельного бізнесу в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. 2017. № 4. С. 51-56

6. Євстратов О. CRM-системи. Впровадження CRM-системи. URL: http://analytical.com.ua/crm_system.aspx (дата звернення: 05.05.2024)

Киндич Тетяна
 студентка групи ПП-31
 Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
 м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Радинський Сергій
 кандидат економічних наук
 доцент кафедри економіки та фінансів
 Тернопільський національний технічний університет
 імені Івана Пулюя
 м. Тернопіль, Україна Ternopil, Ukraine

Tetiana Kyndych
 Student of the group ПП-31
 Ternopil Ivan Puluj National Technical University
 Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Sergii Radynskiy
 PhD (Economics)
 Associate Professor of Economics and Finance Department
 Ternopil Ivan Puluj National Technical University
 Ternopil, Ukraine

ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ LOGISTICS IN CONDITIONS OF WAR

Логістика в умовах війни в Україні представляє собою складну задачу, оскільки вона стикається з численними викликами, такими як забезпечення військ та цивільного населення необхідними товарами і послугами, забезпечення безпеки доставки, мобільність і координація руху товарів та людей тощо.

Українські порти лишаються заблокованими з початку повномасштабного вторгнення РФ, що призвело до мільярдних втрат для економіки України та загрожує голодом світу. Порти Маріуполя, Бердянська, Скадовська та Херсона – окуповані та розкрадаються росіянами, інфраструктуру в Миколаєві регулярно обстрілюють ракетами.

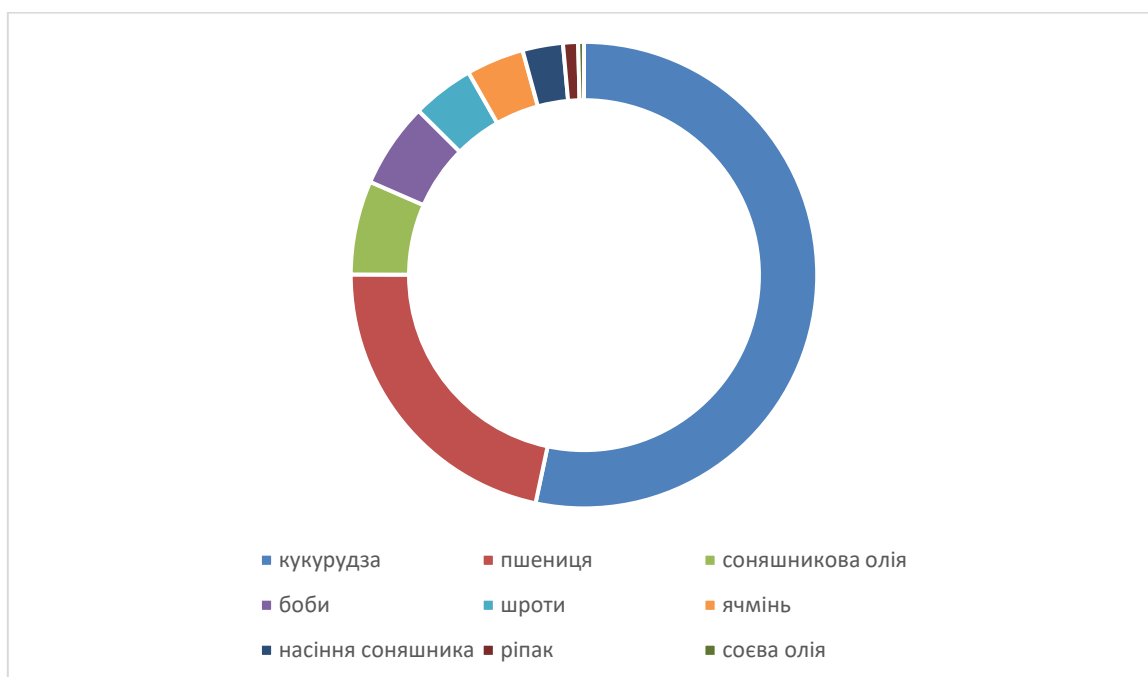

Рис.1. Обсяг агропродукції, який вже перетнув кордон України у %, за 15 днів березня, 2024 року [2]

До війни українські порти відвантажували щомісяця п'ять мільйонів тонн агропродукції. Загалом у 2021 році обробили 160 млн тон вантажів. Це дуже великий об'єм. Зараз завдяки зусиллям АМПУ, Міністерства інфраструктури та бізнесу експорт агропродукції через Дунай зріс із нуля у березні до мільйона тон сьогодні. Сумарно півтора мільйона тонн вантажів було оброблено за червень. Суттєво зросло залізничне та автоперевезення. Але це не вирішує питання всього експорту.

Оскільки перевезення вантажів морським і залізничним транспортом мають свої обмеження, вітчизняний ринок транспортних послуг почав надавати пріоритет автомобільному транспорту для перевезень вантажів, а вантажовідправники та перевізники були вимушені змінити логістику експортних перевезень і спрямувати вантажі на західні прикордонні переходи.

Оскільки велику кількість вантажів спрямували на сухопутні шляхи, пункти пропуску були заблоковані. Наприклад, у серпні та вересні ситуація на українсько-польському кордоні в напрямку пункту пропуску «Ягодин» була катастрофічною.

Тисячі вантажівок стояли в смузі по півтора-два тижні. Псувалися товари, через що експортери й перевізники зазнавали мільйонних збитків [3].

На нашу думку, після завершення війни логістична галузь України розвиватиметься в таких напрямках [4]:

- розвиток міжнародних перевезень: Україна намагатиметься відновити зв'язки з зарубіжними партнерами та залучити нові інвестиції в логістичну галузь;
- розвиток логістичної інфраструктури: Україні необхідно буде відновити пошкоджену логістичну інфраструктуру та побудувати нові об'єкти;
- цифровізація логістики: Україна прагнучиме впровадити цифрові технології в логістичну галузь, щоб підвищити її ефективність і знизити витрати.

Незважаючи на значні виклики, логістична система України поступово відновлюється та адаптується до нових умов. Впровадження нових логістичних рішень, розвиток альтернативних маршрутів доставки, відновлення та модернізація транспортної інфраструктури створюють підстави для оптимізації логістичних процесів та підвищення конкурентоспроможності української економіки в повоєнний період.

Виклики та перспективи:

- відновлення транспортної інфраструктури: значні інвестиції, час та зусилля;
- збереження стійкості ланцюгів постачання: диверсифікація маршрутів, оптимізація запасів, підвищення гнучкості;
- підвищення конкурентоспроможності логістики: впровадження інновацій, використання сучасних технологій, інтеграція з глобальними логістичними мережами.

Таким чином, логістика в умовах війни – це не лише виклики, але й можливості для розвитку.

Українська логістика може стати більш ефективною, стійкою та конкурентоспроможною після закінчення війни в Україні.

Перелік використаних джерел:

1. Суспільне Одеса веб-сайт. URL: [Коли розблокують українські порти та як вони функціонують під час війни — Суспільне Одеса \(suspilne.media\)](https://suspilne.media) (дата звернення до ресурсу 09.04.2024)
2. Дія. Експорт агропродукції України за першу половину березня. Веб-сайт. URL: <https://export.gov.ua/news/4574-eksport-agroproduksii-ukraini-za-pershu-polovinu-bereznia> (дата звернення до ресурсу 09.04.2024)
3. Економічна правда. Як логістика адаптувалась до війни. веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/> (дата звернення до ресурсу 09.04.2024)
4. Логістика під час війни в Україні : веб-сайт. URL: <https://glc.in.ua/uk/logistika-vo-vremya-voyny-v-ukraine/> (дата звернення до ресурсу 09.04.2024)

Ландяк Тарас
аспірант
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Мельник Лілія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Taras Landiak
Postgraduate Student
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Liliya Melnyk
Doctor of Sciences (Economics), Full Professor
Professor of Innovation Activity and Services Management Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВІДХОДИ ЯК ВТОРИННІ РЕСУРСИ У ВИРОБНИЧОМУ ПРОЦЕСІ WASTE AS SECONDARY RESOURCES IN THE MANUFACTURING PROCESS

Сфера поводження з відходами охоплює всі види діяльності, пов'язані з утворенням, збиранням, зберіганням, використанням, знешкодженням, транспортуванням і захороненням відходів.

Одноразове використання матеріалів та ресурсів призвело до масового накопичення відходів та виробництва стійких забруднювачів природного середовища. Відходами називають будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються в процесі людської діяльності і далі не використовуються за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації або видалення. До відходів належать:

- залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, утворені під час виробництва, які втратили цілком або частково вихідні споживчі властивості (відходи виробництва);
- розкривні і супутні гірничі породи, що видобуваються у процесі розроблення родовищ корисних копалин;
- залишкові продукти збагачення сировини (шлам, пил тощо);
- нові речовини та їх суміші, утворені в термічних, хімічних та інших процесах (шлак, зола, інші утворення, а також рідини та аерозолі);
- залишкові продукти сільськогосподарського виробництва (у т. ч. тваринництва);
- бракована, некондиційна продукція усіх видів економічної діяльності або продукція, забруднена небезпечними речовинами і непридатна до використання;
- неідентифікована продукція, застосування або вживання якої може спричинити непередбачені наслідки (мінеральні добрива, отрутохімікати та ін.);
- зіпсовані (пошкоджені), фізично або морально зношені вироби, які втратили свої споживчі властивості (відходи споживання);
- залишки продуктів харчування, побутових речей, пакувальних матеріалів тощо (побутові відходи);
- осади очисних промислових споруд, споруд комунальних та інших служб;
- залишки від медичного та ветеринарного обслуговування, медичної та хіміко-фармацевтичної промисловості, аптечної справи;
- матеріальні об'єкти та субстанції, радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені чинними нормами (радіоактивні відходи).

В окрему категорію відходів виділяють небезпечні відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку

для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними.

За даними ООН, в містах тверді відходи становлять щорічно більше 1000 кг на душу населення з тенденцією до збільшення.

Усі відходи в залежності від джерел їх утворення поділяються на промислові (виробничі) і побутові (комунальні). Виробничі відходи, в свою чергу, діляться на безповоротні, які не можуть бути використані при даному рівні розвитку техніки, і поворотні.

Таким чином, відходи слід розглядати з двох позицій: По-перше, це – недовикористана сировина. Як відомо, в багатьох відвалах видобувних підприємств вміст корисних речовин більше, ніж в рудах, а на промислові чи побутові звалища попадає велика кількість паперу, пластмаси, металів, дерева. В даний час відходи є багатим невживаним ресурсом з точки зору сировинного потенціалу та одним з найбільш економічно вигідних видів сировини з точки зору її переробки. По-друге, відходи – один із суттєвих джерел забруднення навколишнього середовища (атмосфери, води, в тому числі підземної, ґрунту) шкідливими або навіть небезпечними речовинами, які вимагають виділення значних коштів на ліквідацію наслідків. Таким чином, накопичення відходів супроводжується подвійним економічним збитком.

Основним напрямом вирішення проблеми позбавлення відходів є застосування у всіх галузях господарства безвідходної технології, перехід на утилізаційні методи. На жаль, поки що для переважної більшості підприємств можна говорити лише про застосування маловідходної технології, і тому утворені виробничі та побутові відходи доводиться складувати.

Утилізація відходів є важливим елементом в загальному ланцюзі створення систем безвідходних виробництв. Вона передбачає залучення різних типів відходів у нові технологічні цикли або їх використання в інших корисних цілях. Екологізація виробництва неможлива без доповнення виробничих комплексів спеціальними об'єктами, призначеними для переробки всіх видів промислових і побутових відходів.

Ступінь утилізації відходів кожного виробництва або виду діяльності слід розглядати як один з важливих показників, що характеризують екологічність відповідних виробництв, тобто ступінь їх впливу на навколишнє середовище і повноту використання природних ресурсів.

У цілому, можна виділити два важливих аспекти утилізації відходів – екологічний і економічний. *Екологічний аспект* полягає в тому, що організація утилізації відходів сприяє скороченню виділення в навколишнє середовище шкідливих речовин, зниженню масштабів негативного впливу виробництва на стан ландшафту, тваринного і рослинного світу, ін. Усе це супроводжується зниженням забруднення повітряного і водного басейнів, збереженням ландшафту, вивільненням території в результаті ліквідації відвалів і т.д. *Економічний аспект* утилізації відходів відображає передусім можливість отримання додаткового джерела тієї чи іншої корисної продукції для задоволення потреб народного господарства, можливість зниження собівартості одержуваної в результаті утилізації відходів продукції за рахунок використання більш дешевої сировини та ін.

Перелік використаних джерел:

1. Sorokivska O., Melnyk L., Andrushkiv B., Palianytsia V., Sherstiuk R. Prospects for implementation of corporate environmental responsibility concept: the EU experience for Ukraine // Independent Journal of Management & Production. 2020. Vol 11, No 8. P. 600-614
2. Екологічне управління бізнесом в умовах євроінтеграції: навч. посібник // Мельник Л.М., Дудкін П.Д., Мосій О.Б., Сороківська О.А., Струтинська І.В., Кужда Т.І. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. 200 с.

Пастухевич Ігор

студент групи ППМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, професор

професор кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Ihor Pastukhevych

Student of the group ППМ-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАШИНОБУДУВАННІ DIGITALIZATION AS A TOOL FOR BUSINESS ACTIVITY OPTIMIZATION IN THE MACHINE BUILDING INDUSTRY

Оптимізація різноманітних процесів завжди була бажаною для людства, оскільки для виживання у різні історичні періоди використовувалась значна кількість ресурсів. У наші дні це питання є особливо актуальним, зокрема в контексті переформатування різних галузей економіки та впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничі процеси. Машинобудування не є винятком і потребує значного об'єму матеріалів, коштів та часу для успішного ведення бізнесу, забезпечення конкурентоспроможної позиції на ринку тощо, а тому потребує ефективного використання ресурсів для отримання якнайкращого продукту.

Засновник корпорації «Форд Мотор», перший віце-президент Співтовариства автомобільних інженерів Генрі Форд писав у своїй книзі про необхідність організації виробництва з мінімальною кількістю витрат, матеріалів, людських зусиль, бажанні досягнути такої дистрибуції, яка б забезпечувала при мінімумі виручки від реалізації продукту збільшення загального прибутку завдяки великим обсягам його реалізації [1].

Машинобудування є однією із найскладніших галузей промисловості, однак розвиток інноваційних цифрових технологій дозволяє підприємствам, що працюють у даній сфері, шукати різноманітні шляхи оптимізації, покращення показників та нововведень, які можуть забезпечити кращу позицію на ринку та максимізувати прибуток у довгостроковій перспективі.

Прикладом підприємства, що працює в електронній промисловості, галузі машинобудування є ТОВ «СЕ Борднетце-Україна», яке виготовляє електричного й електронного устаткування для автотранспортних засобів. Впровадження цифрових технологій дозволило підприємству:

- автоматизувати процеси нарізки дротів завдяки розумним машинам Kothax [2];
- створити власні виробничі системи для повного контролю над виробництвом та його якістю;
- використовувати новітнє програмне забезпечення всесвітньо відомих корпорацій для комфортного опрацювання працівниками великого обсягу інформації онлайн, економлячи їх час та ресурси, а також вести облік виробничих матеріалів від замовлення сировини до отримання клієнтом вже готової продукції;

– пришвидшити логістику шляхом швидкої та ефективної взаємодії з постачальниками та клієнтом, використовувати телекомунікаційні мережі для чіткого розподілу можливостей доставки;

– створити більше сотні сервісів, що спрощують умови праці на підприємстві та дозволяють легко і прозоро керувати усіма важливими процесами (наприклад, системи тайм-менеджменту, ідентифікації працівників, замовлення послуг, виробничі сервіси які допомагають покращувати процеси виробництва на кожному етапі, від нарізки до висилки готової в'язки).

Нааявні на підприємстві системи та сервери стали доступними завдяки масштабній цифровізації усіх бізнес-процесів, що значно оптимізувало використання часу та інших ресурсів.

Сьогодні ми спостерігаємо поширення цифровізації у різних сферах життя населення, веденні бізнесу тощо. Таким чином, у найближчому майбутньому з'являться нові застосунки, сервіси, системи, зростання кількості бізнес-процесів, переведених в онлайн. Покращення обчислювальних можливостей ПК дозволить покращувати результати діяльності підприємства, не витрачаючи більшого обсягу ресурсів.

Серед найбільш поширених трендів цифровізації, зокрема у машинобудуванні, виділимо наступні:

– покращення можливостей інтернет мережі у вигляді розбудови мереж 5G, що в свою чергу, забезпечить пришвидшення з'єднання, покращення його стабільності, надійності та поширеності, а також відкриє нові можливості ведення бізнесу, безперешкодно керувати об'єктами на відстані та в майбутньому дозволить здійснювати процеси без залучення значної кількості ресурсів та робочої сили [3];

– 3D моделі, що дозволяють отримати деталізовані зображення об'єктів замість простих креслень [4];

– 3D друк [5].

На ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» впроваджено та активно використовуються такі процеси, як 3D моделювання і візуалізація, 3D друк. Моделювання та візуалізація допомагає у розробленні візії нових проєктів, а за допомогою 3D друку є можливість виготовити велику кількість деталей на самому підприємстві, що покращує діяльність підприємства шляхом зменшення витрат та часу на логістику і виробництво таких деталей деінде.

Підприємство не зупиняється на досягнутому і в ближчому майбутньому планує продовжувати покращення цифрових технологій на підприємстві.

Таким чином, можна стверджувати, що за цифровізацією - майбутнє, вона приносить з собою нові можливості, про що раніше людство лише мріяло. Поєднавши інноваційні технології в машинобудуванні, можна значно покращити ефективність використання реусрів в даній галузі.

Перелік використаних джерел:

1. Форд Г. Моє життя та робота. Київ. Наш Формат, 2016. 344 с.
2. Машина Komax. URL: <http://www.eku.com.ua/news/show/24>
3. Переваги 5G. URL: <https://gsminfo.com.ua/25137-yaki-perevagy-prynese-5g-prostym-ukrayinczyam.html>
4. 3D моделювання. URL: https://cloud.itstep.org/blog_3/into-the-world-of-3d-creativity-a-beginners-guide-to-3d-modeling
5. 3D друк. URL: <https://addtive.com.ua/shcho-take-3d-druk/>

Черній Ігор
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Igor Cherniy
Postgraduate Student
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ НА СПОВІЛЬНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ THE IMPACT OF THE WAR CHALLENGES ON SLOWDOWN OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Сучасна війна проти України суттєво сповільнює поступ держави до утвердження принципів сталого розвитку національної економіки, порушує баланс у силі проявів державницьких, підприємницьких та громадських пріоритетів. Ці виклики мають системний та пролонгований ефект, адже мають відношення до усіх сфер життя в Україні та процесів, які реалізуються в глобальному середовищі.

Соціальний прогрес, збереження навколишнього середовища та економічне зростання в період війни завжди перебуває під загрозою, тому варто комплексно розглядати характеристику викликів війни у сповільненні сталого розвитку України.

У Табл.1 показано основні компоненти та вимірники, за якими варто проводити аналіз.

Таблиця 1

Компоненти та вимірники характеристик викликів війни у сповільненні сталого розвитку України

Компонента	Вимірники
Вплив війни на макроекономічні показники економіки України	- динаміка ВВП, темпи інфляції тощо; - аналіз секторальних змін (промисловість, сільське господарство, сфера послуг); - вплив війни на зовнішню торгівлю, платіжний баланс, курс національної валюти.
Соціальні наслідки війни	- динаміка рівня безробіття, реальних доходів населення. - вплив на сферу охорони здоров'я, освіти, соціального захисту. - зміни в демографічних процесах (міграція, народжуваність, смертність).
Екологічні виклики війни	- пошкодження інфраструктури, забруднення навколишнього середовища. - виснаження природних ресурсів, зміна екосистем; - впроваджені екологічні обмеження та їх вплив на економічну діяльність.

Джерело: сформовано самостійно

Війна в Україні завдає потужного удару по економіці України, формує ряд негативних соціальних наслідків, а також несе екологічні загрози, що стримує сталий розвиток держави.

Воєнні дії завдають непоправної шкоди економічній системі України, значно погіршуючи макроекономічні показники. Зруйнована інфраструктура, порушені ланцюги постачання, вимушена евакуація підприємств та населення з окупованих територій, - усе це призводить до стрімкого падіння обсягів виробництва та зниження валового внутрішнього продукту. Крім того, військові витрати та необхідність забезпечення безпеки громадян вимагають перерозподілу бюджетних коштів, що позначається на рівні інфляції та стабільності національної валюти.

Соціальна сфера також зазнає руйнівного впливу війни. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, рятуючись від обстрілів та окупації. Це призводить до зростання рівня безробіття, зниження реальних доходів населення та погіршення якості життя. Крім того, пошкодження або знищення шкіл, лікарень та інших соціальних об'єктів ускладнює доступ до освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг. Війна також негативно впливає на демографічні процеси, спричиняючи зниження народжуваності та зростання смертності.

Екологічні наслідки війни є не менш катастрофічними. Бойові дії призводять до забруднення повітря, ґрунтів та водних ресурсів, руйнування природних екосистем та виснаження природних багатств. Пошкодження промислових об'єктів, нафтобаз та хімічних виробництв створює ризики техногенних катастроф з незворотними наслідками для довкілля. Крім того, військові операції часто супроводжуються порушенням екологічних норм та обмежень, що загрожує здоров'ю населення та біорізноманіттю.

Отже, війна в Україні створює цілий комплекс викликів, що суттєво сповільнюють поступ держави до утвердження принципів сталого розвитку. Негативні наслідки воєнних дій торкаються економічної, соціальної та екологічної сфер, порушуючи баланс між державними, підприємницькими та громадськими пріоритетами. Подолання цих викликів потребуватиме консолідованих зусиль як на національному, так і на міжнародному рівнях. Відновлення зруйнованої інфраструктури, реінтеграція внутрішньо переміщених осіб, відбудова промислового потенціалу та екологічний моніторинг мають стати головними завданнями в посткризовий період.

Лише за умови системного та комплексного підходу до вирішення нагальних проблем, Україна зможе подолати негативні наслідки війни та відновити курс на сталий розвиток національної економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Каленюк, . І. С., & Унінець , І. М. (2021). Екосистема смарт-економіки в глобальному середовищі. *Стратегія економічного розвитку України*, 49, 5–20. <https://doi.org/10.33111/sedu.2021.49.005.020>
2. *Towards an entrepreneurial ecosystem research program*. В. Wurth, E. Stam, and B. Spigel (2022). *Entrepreneurship Theory and Practice* 46(3):729-77

Янчинський Володимир
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Yanchynskyi
Postgraduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СВІТОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ
РЕФОРМ У МОДЕЛЬ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА
УКРАЇНИ**
**POSSIBILITIES OF APPLYING THE RESULTS OF GLOBAL ENVIRONMENTAL
REFORMS IN THE MODEL OF BALANCED DEVELOPMENT OF THE BUSINESS
ENVIRONMENT OF UKRAINE**

В умовах виникнення світових екологічних проблем – зміна клімату, забруднення атмосферного повітря, проблема води, надмірне використання природних ресурсів, деградація і забруднення ґрунтів, поводження із відходами – взаємодія між екологічними реформами та розвитком бізнесу в Україні розгортається з вираженою складністю й динамічністю.

Сьогодні кожна країна намагається прокласти свій індивідуальний шлях посеред економічних і екологічних потоків, від заохочення використання відновлювальних джерел енергії в Німеччині до амбіцій Швеції щодо повного відмовлення від використання вугілля або ж Китаю стосовно масштабного інвестування у «зелені» технології. Відтак, навіть попри складне становище України, збереження навколишнього середовища є однією із пріоритетних засад внутрішньої і зовнішньої вітчизняної політики. Нині держава перебуває у пошуку власного «зеленого» майбутнього та виражає власну готовність до реформування наявних політик у напрямі сталого розвитку. У такому контексті, постає необхідність запровадження результатів світових екологічних реформ, які спрямовані на зменшення негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище, у модель збалансованого розвитку бізнес-простору України задля забезпечення стійкості економіки й соціальному поступу держави у цілому.

Якщо зосереджуватись на вивченні окремих екологічних реформ розвинених країн світу, то останні тенденції показують як Німеччина активно здійснює розвиток відновлювальних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової, а також приділяє велику увагу ефективним системам управління відходами; Швеція висунула амбіційну мету до 2040 року стати першою країною світу із відмови від використання вугілля та нафти; Китай проводить масштабне інвестування у сферу відновлювальної енергетики (сонячні та вітрові станції); Канада зосереджується на збільшенні частки відновлювальних джерел енергії та зменшенні викидів парникових газів в промисловість; Норвегія активно інвестує в електромобільну інфраструктуру та розвиток відновлювальних джерел енергії, зокрема гідроенергетику; Данія просувається у використанні біомаси та геотермальної енергії для

зменшення залежності від вугілля та газу; Ісландія відома великою кількістю геотермальних електростанцій, що забезпечують значну частку електроенергії країни; Нідерланди активно розвивають енергоефективні технології та стимулюють використання сонячних панелей на покрівлях будівель та великих промислових комплексах [1]. Україна ж, всупереч складним умовам війни, з метою ефективного реформування давно усталених державних екологічних практик повинна взяти на озброєння окремі напрями розвитку із досвіду вищезгаданих країн, зокрема:

- здійснювати розвиток відновлювальних джерел енергії шляхом залучення інвестицій та сприяння розквіту сонячної і вітрової енергетики;
- пропонувати стимулювання «зеленого» будівництва завдяки екологічно чистим матеріалам і технологіям;
- виконувати програми електромобілізації із переходу на транспорт, що працює на альтернативних джерелах енергії;
- реалізовувати стратегії енергоефективності, спрямованих на зменшення споживання енергії та підвищення ефективності її використання у всіх сферах економіки;
- підтримувати збільшення екологічної свідомості суспільства завдяки реалізації окремих ініціатив – проведення інформаційних кампаній, вдосконалення екологічного законодавства, підтримка громадських ініціатив у сфері екології та ін.

Перспективно інтеграція вищезазначених заходів в національну стратегію держави може не лише сприяти збереженню довкілля та підвищенню якості життя громадян, а й забезпечити стабільність економіки та розвиток стійкого й екологічно збалансованого бізнес-сектору, для якого попри усі технологічні бар'єри, обмеженість фінансових ресурсів та складність регулювання, є можливість реалізації двох векторів:

- привести національну політику у відповідність до міжнародних зобов'язань, тим самим підвищуючи глобальну конкурентоспроможність України та її привабливість для іноземних інвесторів, які все частіше надають перевагу сталим практикам;
- інтегрувати екологічні міркування у бізнес-стратегії, що стимулюватиме інновації та диференціацію ринку.

Відтак, можна зазначити, що Україна, попри складність теперішніх умов, на основі інтеграції світового досвіду й ініціатив має виняткову нагоду інтерпретувати наявні екологічні виклики у можливості для збалансованого розвитку бізнес-середовища, що сприятиме створенню стійкого та екологічно збалансованого економічного простору в Україні, а також розвитку відновлювальних джерел енергії, «зеленого» будівництва, електромобілізації та стратегій енергоефективності. Щоб досягти поставлених цілей, необхідно активно вести співпрацю з владою, бізнесом та громадськістю; розробляти ефективні стратегії та створювати сприятливі умови для впровадження екологічних реформ. Разом ми можемо побудувати стійке та успішне майбутнє, забезпечивши економічний розвиток, соціальну справедливість та екологічну сталість для нашої країни.

Перелік використаних джерел:

1. Белоусова К. Топ-15 найбільш екологічних країн світу. ЕкоПолітика. 2023. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/top-15-najbilsh-ekologichnih-krain-svitu/>

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»***
(Тернопіль, 16 травня 2024 р.)

***Proceedings of the 12 International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***
(Ternopil, May 16, 2024)

Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 16 травня 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2024. 125 с.

ISBN 978-617-7875-78-8

Координати оргкомітету:
кафедра економіки та фінансів ТНТУ
вул. Білогірська, 50, каб. 204,
м. Тернопіль, Україна, 46000
ел. адреса: kafedra.ef@gmail.com
Редагування, оформлення, верстка Маркович І.Б.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори

Підписано до друку 28.05.2024. Формат 60×90, 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Умовно-друк. арк. 13,1. Наклад – 100 прим.
Замовлення № 28052024

*****

Друк ФОП Паляниця В. А.
Свідоцтво ДК №4870 від 20.03.2015 р.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф.38.
тел. (0352) 528-777